

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка

Рада молодих науковців

KREMENETS SCIENCE: OPEN AIR, АБО НАУКА В КРОСІВКАХ

Випуск VIII

Кременець
2023

KREMENETS SCIENCE: OPEN AIR, АБО НАУКА В КРОСІВКАХ: збірник наукових статей. Випуск VIII / за заг. ред. О. В. Тригуби. Кременець : ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2023. 188 с.

Друкується згідно з рішенням Ради молодих науковців Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (протокол № 7 від 19 травня 2023 р.).

Для внутрішнього використання.

Збірник містить статті молодих науковців, представлені в рамках роботи VIII семінару-турпоходу «KREMENETS SCIENCE: OPEN AIR, АБО НАУКА В КРОСІВКАХ»

Редакційна колегія:

Тригуба О. В., кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології, екології та методик їх навчання КОГПА ім. Тараса Шевченка;

Шеєць О. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти КОГПА ім. Тараса Шевченка;

Бондар О. Б., кандидат сільськогосподарських наук, доцент, старший викладач кафедри біології, екології та методик їх навчання;

Саланда І. П., кандидат технічних наук, доцент кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій КОГПА ім. Тараса Шевченка;

Яловський П. М., доктор філософії, старший викладач кафедри мистецьких дисциплін та методик їх навчання.

Дизайн: Киричок С. В.

Верстка: Горголь В. А., Старух П. В.

Відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, імен та інших відомостей несуть автори публікацій.

© Автори статей, 2023

СТУДІЯ І

НАЙСУЧАСНІШІ ОСВІТНІ
ТРЕНДИ (STEM-ОСВІТА, ГЕЙМ-
ТЕХНОЛОГІЇ, МОБІЛЬНЕ
НАВЧАННЯ І НЕФОРМАЛЬНА
ОСВІТА)

УДК 004.4

Yevhenii Shapovalov, PhD in Technical Sciences,
Senior Research Fellow

ENHANCING INTERDISCIPLINARY LEARNING AND STUDENTS' MOTIVATION IN STEM EDUCATION WITH ONTOLOGIES

Abstract: STEM education requires students to have knowledge and skills across multiple disciplines. The use of ontologies as an information tool in STEM education can help bridge disciplinary boundaries and promote interdisciplinary learning. In this paper, we present a framework for using ontologies in STEM education and describe how we used the Polyhedron ontology creation tool to generate ontologies that link scientific and educational studies using the same terms. Our results demonstrate that the use of ontologies in STEM education can enhance students' research abilities and motivation.

Introduction: In modern professions, individuals are required to have a broad range of skills and knowledge across multiple disciplines. STEM education is no exception, and students are expected to have a solid foundation in science, technology, engineering, and mathematics. However, traditional approaches to STEM education often focus on disciplinary knowledge and fail to provide students with the tools they need to integrate knowledge from different fields. Ontologies are a powerful tool for representing and organizing knowledge, and their use in STEM education can help promote interdisciplinary learning [4].

This research aims to propose an approach that ensures development of research abilities of students and improve students' motivation by satisfying their interests.

Methods: In this paper, we present a framework for using ontologies in STEM education. We used the Polyhedron ontology creation tool to generate ontologies that link scientific and educational studies using the same terms. It was chosen due to high efficiency and easiness of usage and due to high level of possibility of linking and providing of transdisciplinary [1, 2]. We identified relevant subject areas in both scientific and educational studies, and defined the concepts and relationships within each subject area. We then integrated the subject areas into a single ontology, which we used to support learning activities.

Results: Our results demonstrate that the use of ontologies in STEM education can provide a more efficient and effective way of organizing knowledge [3, 5], and can enhance students' research abilities and motivation. The ontology we developed links scientific and educational studies using the same terms, which provides students with the ability to investigate the data that is required for their research. This allows

students to see the connections between different disciplines, and to develop the skills and knowledge they need to solve real-world problems. The main idea of proposed approach on development system that provide multidisciplinary interaction between curriculums and scientific studies is shown in Fig. 1.

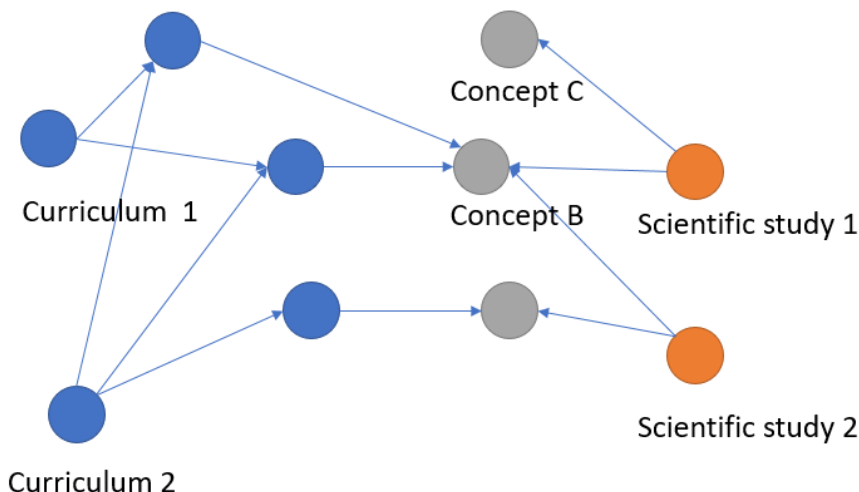

Fig. 1. The main idea of proposed approach on development system that provide multidisciplinary interaction between curriculums and scientific studies

Discussion: The use of ontologies in STEM education has several benefits. Firstly, it ensures the development of research abilities of students, as they are encouraged to explore the connections between different disciplines and to discover new knowledge and insights. Secondly, it enhances the motivation of students, as they are able to see how the knowledge they are learning is relevant to real-world problems and applications. Thirdly, it promotes interdisciplinary learning, as the ontology provides a framework for integrating knowledge from different disciplines.

Conclusion: In conclusion, the use of ontologies as an information tool in STEM education can help promote interdisciplinary learning and ensure the development of research abilities of students. Our results demonstrate that the Polyhedron ontology creation tool can be used to generate ontologies that link scientific and educational studies using the

same terms, which provides students with the ability to investigate the data that is required for their research. We believe that the use of ontologies in STEM education has great potential to improve the quality of education and to prepare students for the challenges of the 21st century.

References

1. Величко В. Ю., Попова М. А., Приходнюк В. В., Стрижак О. Є. ТОДОС – ІТ-ПЛАТФОРМА ФОРМУВАННЯ ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СЕРЕДОВИЩ. *Системи озброєння та військова техніка*. 2017. Вип. 1, № 49. С. 10–19.
2. Дем'яненко В. Б., Кальной С. П., Стрижак О. Є. Онтологічні аспекти побудови Е-сценарію супроводу процесу наукових досліджень учнів малої академії наук України. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. Вип. 15. С. 242–248.
3. Tarasenko R. A., Usenko S. A., Shapovalov Y. B., Shapovalov V. B., Paschke A., Savchenko I. N. Ontology-based Learning Environment Model of Scientific Studies. *9th Illia O. Teplytskyi Workshop on Computer Simulation in Education (CoSinE 2021)*. CEUR. 2022. Vol. 3083. С. 43–58.
4. Shapovalov V. B., Shapovalov Y. B., Atamas A. I., Bilyk Z. I. Інформаційні онтологічні інструменти для забезпечення дослідницького підходу в STEM-навчанні (Information ontological tools to provide a research approach in STEM-education). Chornomorsk, 2017.
5. Shapovalov Y. B., Shapovalov V. B. A Taxonomic Representation of Scientific Studies. *Proceedings of the 17th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer (CEUR Workshop Proceedings)*. Kherson, 2021. Вип. 3013. С. 353–360.

УДК 374.71 (477)

Halyna Zhukova,

PhD in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer

Tetiana Bulhakova,

PhD in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer

NON-ACADEMIC EDUCATION AS AN EDUCATIONAL PHENOMENON

Formulation of the problem. The determining factor of development of the Ukrainian economy is human capital, especially in the modern conditions during the war. That is why timely and high-quality training of specialists to meet the needs of science, economy, society as a whole and its individual citizens play a decisive role in ensuring the economic growth of our country. This means that one of the most important tasks is ensuring the continuity of education in the conditions of rapid accumulation of knowledge and updating of technologies. The challenges of society led to the emergence of a new definition, the understanding of the essence of which is separated from the concept of «education», which includes the academic direction and ensures the provision of educational services according to educational and qualification programs in accordance with the legally defined levels, standards and qualifications recognized by the state. Accordingly, «non-academic education» is those types and forms of education that are not included in the concept of «academic education», in other words non-formal and informal one, which include extra-curricular, provision of partial qualifications, educational process at work, in clubs, courses, seminars or self-education with the help of mass media, communication, visiting cultural institutions.

The aim of the study is to distinguish and understand the content of non-academic education in order to identify the connection of concepts that reflect possible trends of changes in the educational field.

Research results. Requests to learn throughout life are becoming more and more relevant and depict not only an economic need, but also a reflection of the country's stability, because education is a major component of public, professional and social sectors. Formal and informal education are ways of ensuring the steadfastness of the foundations of the state and correspond to the conditions of its professional and cultural space. A specialist can meet the fast-moving demands of the labor market only if he is able to learn constantly and optimally use the accumulated educational capital. The education system should include opportunities for continuous education, which should meet the latest needs of the economy [1]. The term «Lifelong Learning»

emphasizes the functional specificity of the acquired knowledge. This is an education that should ensure continuous updating of professional knowledge and skills. Lifelong learning is becoming a necessary and increasingly significant element of modern educational systems, where non-academic education, which is implemented, in most cases, at the expense of self-education of citizens, plays an increasingly important role.

The methodology of non-academic education is determined by the organization of systematic studies of the nature of modern knowledge as a specific type of reflection, which can be defined by the categories of activity in education. They mean the improvement of the quality of professional training of those who study on the basis of the wide use of information and communication technologies, the formation of their specific abilities and skills. Formed effective stereotypes of thinking and behavior require understanding the essence of education and bringing it to an appropriate effective template that is adapted to the educational field [3].

The acquisition of non-academic knowledge, in contrast to academic knowledge, takes place at the personal level and forms the need for the realization of the individual in social life. It is raising the level of mass consciousness, transforming abstract knowledge into practical knowledge. It refers to those educational programs that are outside the academic formal education system. That is, non-academic education is an education independent of state programs, it helps a person to translate his dream into a professional sphere in a short period of time. It does not have programs approved by the Ministry of Education, but is an organized educational structure. There is an opinion that at the age of 17 young people should already have a working profession, studying from the age of 14, because there are many ways to happiness besides academic studies [2]. One type of education cannot be suitable for everyone, society is obliged to ensure that young people, after finishing school or college, are ready for changes in a changing world. An illogical trend is the rise of unemployment among the youth, when an industry declares a shortage of skilled workers.

Conclusions. The formation of a person's conscious choice of the type of education begins with the perception of multidimensional educational diversity, understanding and separation of a single mode of behavior. The components of the inner world of the individual contribute to increasing the significance of the chosen type of education, take the form of a personal meaning. Non-academic education insists that any knowledge should be transformed into skills and applied in practice.

References

1. Гончарук А. Неформальна освіта дорослих у країнах ЄС. *Педагогічні науки : зб. наук. праць*. 2012. № 54. С. 31–36.
2. Cohen J. Social, Emotional, Ethical, and Academic Education: Creating a Climate for Learning, Participation in Democracy, and Well-Being. *Harvard Educational Review*. 2012. Vol. 76, No. 2. P. 201–237.
3. Zhukova H., Mordous I. Virtual Platform of Educational Institutionalism in the Context of Social Transformations. *Studia Warmińskie*. 2021. № 58. P. 219–235.

УДК 373.017

Олена Столяренко, д. пед. н., професор
Оксана Столяренко, к. пед. н., доцент

РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНИ І ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В РУСЛІ ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасний період розвитку суспільства, оновлення всіх сфер його соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам. Вкрай важливою є підготовка молодого покоління до життя, до майбутньої професійної діяльності за європейськими стандартами, на засадах сталого розвитку. Подальша логіка розвитку пов'язана з інноваціями, серед яких значну роль відіграватимуть реформи освіти. Нові цілі її модернізації спрямовані на досягнення вищого рівня розвитку, що має відповідати потребам часу та особистості, яка має усе необхідне для власної реалізації в суспільстві, що постійно змінюється.

Основоположним напрямом і основним фактором розвитку кожної особистості є освіта і наука сьогодні. Тобто, реформація повинна відбуватися першочергово саме в цих сферах, оскільки вона виступає серйозним дієвим фактором підвищення інноваційно-інтелектуального потенціалу країни.

В умовах глобалізації та інтеграції активного розвитку сучасного суспільства знань, нового інформаційного суспільства, здійснюється впровадження інноваційних технологій.

Це дозволяє викладачам, вчителям, вихователям підвищити мотивацію суб'єктів освітнього процесу, реалізувати не лише теоретичну, а й практичну спрямованість навчання, а відповідно відбувається ефективна реалізація запланованих результатів

освітньої діяльності. Опора на гуманістичні та екологічні пріоритети дозволяє впевнено дивитися у майбутнє.

Саме тому наше дослідження ми здійснюємо в руслі концепції сталого розвитку суспільства, що передбачає встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом безпеки та інтересів майбутніх поколінь.

Мету статті ми вбачаємо в науковому обґрунтуванні та утвердженні в суспільстві нового світогляду, що базується на принципах демократії, гуманізму, цілісності на засадах сталого розвитку, що зумовлюється якісною освітою, запровадженням інновацій і розумінням глобальних тенденцій.

Прихильники сталого розвитку вважають його найперспективнішою ідеологією XXI століття і навіть усього третього тисячоліття, яка, з поглибленням наукової обґрунтованості, витіснить усі наявні світоглядні ідеології, як такі, що є фрагментарними, неспроможними забезпечити збалансований прогрес цивілізації. Сталий розвиток є керованим процесом, основою якого виступає системний підхід та сучасні інформаційні технології, які дозволяють швидко моделювати варіанти напрямків розвитку, з високою точністю прогнозувати їх результати та обирати найоптимальніший із них.

Досягнення вдалого варіанту розвитку декларують розвинені країни Європейського Союзу, США, Японія. Але є й такі, які на перше місце висувають одну стратегічну мету – вижити. Саме вони провокують загрози, що поширюються до інших держав та їхніх регіонів. Перш за все, близьке сусідство з ними формує загрозу екологічної небезпеки, а глобалізація, яка стрімко набирає обертів, сприяє загостренню економічних та соціальних небезпек, що зрештою торкаються й регіонального розвитку, зокрема.

Різні аспекти проблеми стають предметом наукових дискусій учених різних галузей знань. Активізувалися теоретичні дослідження щодо ідеї пошуку раціонального суспільного розвитку. Проблеми інноваційних процесів в освіті ще з 90-х років 20 ст. вивчають західні дослідники Санто Б., Хартман В., Твісс Б., Фостер Р., Шумпетер Й. Впровадження інформаційних технологій в освіті висвітлювали – Биков І., Гуревич Р., Колчук І., Коломієць А. Інноваційні технології у вищій школі виступають предметом досліджень Гончаренка С., Кременя В., Мороза В. та інших.

На важливості здійснення інноваційних процесів в освіті наголошено в сучасній законодавчо-правовій базі, а саме: в Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Законах України про освіту («Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-

технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про освіту»), Національній доктрині розвитку освіти, Концепціях національного, громадянського виховання і позашкільної освіти.

Глобальні проблеми змушують по-новому дивитися на завдання освіти, здійснювати підготовку майбутніх фахівців різних галузей знань з врахуванням сучасних тенденцій, щоб регулювати суспільні і економічні процеси в руслі ідей сталого розвитку і майбутнього виживання людства.

Учені і прогресивна громадськість давно звертають увагу на глибокі якісні зміни, що відбуваються під впливом людського розуму і виробничої діяльності, на глобальний характер інтелектуальних, інформаційних, екологічних і соціально-економічних процесів, розумне керування якими вимагає тісної співпраці фахівців різних галузей знань. Слід згадати про активну діяльність Римського клубу (творчого об'єднання вчених різних країн під керівництвом А. Печчеї), який поставив за мету вивчення глобальних, взаємопов'язаних соціальних, економічних, технічних, демографічних і політичних явищ, і, зокрема таких, як безконтрольне зростання населення, безробіття, голод, виснаження природних ресурсів, енергетична криза, деградація довкілля, занепад моральних цінностей і віри. Декілька років ефективно працювала Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку під керівництвом прем'єр-міністра Норвегії Г. Брунтланда. Її завданням було запропонувати довготермінові стратегії, способи і засоби забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку, використання природних ресурсів, зростання народонаселення та охорони довкілля. Саме ця Комісія спричинила до безпрецедентної події в історії людства – Конференції Організації Об'єднаних націй (зустрічі на найвищому рівні керівників 179 держав) з найактуальніших загальнопланетних питань – довкілля і сталого розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.).

Таким чином, проблема сталого розвитку – це проблема порятунку людства від наслідків його ж виробничої діяльності, які наприкінці 20 століття досягли критичних розмірів і проявилися значним обезлісненням та опустеленням планети, забрудненням атмосфери, Світового океану і ґрунтів, швидким приростом населення, злиднями, голодом, суспільно небезпечними хворобами тощо. В єдиний взаємопов'язаний блок переплелися питання наукового пізнання й освіти, виробництва і нових технологій, екологічних, соціальних і медичних проблем, міжнародних відносин і політичних подій та багато інших явищ сучасного земного буття. Усвідомлення цієї ситуації, пошук шляхів розумного виходу з неї виявилися невідкладною справою. Вона вимагає пильної уваги не

лише на глобальному, але й на національному, регіональному і локальному рівнях.

Слід звернути увагу на дві характерні особливості «Програми дій порядку денного на XXI століття», прийнятої в Ріо-де-Жанейро: 1) вона є загальнопланетарною, вимагає тісного міжнародного співробітництва й реалізації її завдань на всіх рівнях адміністративної організації - від окремих держав і їх блоків до областей, районів та окремих поселень; 2) її виконання мусить стати справою не лише державних керівників і фахівців з екології, охорони довкілля, охорони здоров'я, охорони біорізноманіття та економіки, але й усіх груп населення, громадських і політичних організацій, жіноцтва, молоді, кожної свідомої людини.

Стратегія сталого розвитку в кожній країні повинна передбачати такі масштаби економічного росту, які супроводжувались би зменшенням витрат енергії і сировини, зменшенням відходів і збалансуванням структур споживання відповідно до природних можливостей землі. Її важливим параметром має стати регулювання темпів росту населення, планування розміру родини, забезпечення працею, житлом, освітою, продовольством, медичним обслуговуванням. Належний стан здоров'я залежить від соціального, економічного і духовного розвитку суспільства, чистого довкілля, якості харчів і води, рівня медичних знань, медичної опіки, забезпечення медикаментами. Важливим є подолання таких важких захворювань, як поліомієліт, туберкульоз, СНІД і зменшення смертності дітей.

Окремими розділами програми мають бути охорона атмосферного повітря, земельних ресурсів, лісів, біорозмаїття, водних екосистем, запобігання «парникового ефекту», захист ґрунтів від ерозії, а гірських територій – від екологічного та економічного зубожіння. Слід також припинити використання продуктивних сільськогосподарських земель для розбудови міст, промислових об'єктів і шляхів сполучення, провести заліснення низкопродуктивних й еродованих земель, а також взяти до уваги, що стійке збільшення виробництва продуктів харчування може відбутися лише за рахунок підвищення врожайності сільськогосподарських культур, виведення нових високопродуктивних сортів рослин і порід тварин, ширшого використання генетичних ресурсів рослинного і тваринного світу, захисту врожаю від хвороб і шкідників. Заслугує всіялякої підтримки залучення сільського населення до ремісничої діяльності, легкого промислового виробництва, забезпечення туризму і відпочинку.

Концепція сталого розвитку повинна знайти відображення в усіх навчальних програмах, планах роботи просвітніх, профспілкових і

громадських організацій, законодавчих і виконавчих органів влади. Реалізація програми сталого розвитку має базуватися на нових методиках збору інформації, передовсім комплексного моніторингу, стилі планування та керування, на нових законодавчих актах, що ґрунтуються на розумних економічних, соціальних і природоохоронних принципах, продуманих цінах на природні ресурси, розумній податковій та економічній політиці тощо.

Висновки. Отже, на даному етапі розвитку в Україні відбувається становлення нової системи освіти, що відображається у зміні освітньої парадигми, яка будується на засадах сталого розвитку сучасного суспільства. Інтерактивні форми і методи навчання стимулюють пізнавальну діяльність і самостійність учнів сприяють створенню ситуації успіху, що є великим поштовхом і стимулом у навчанні. Інноваційні технології забезпечують підняття освіти, її багатогранних секторів на якісно новий рівень.

Особистість, її внутрішній світ та самосвідомість не можуть існувати поза конкретною системою суспільних відносин, способу життя, ситуації, збігу обставин, в сукупності суперечливого плетива яких людина здійснює той чи інший вибір. Людина – продукт суспільного історичного розвитку і його суб'єкт. Тому теоретичну модель гуманістичного суспільства ми уявляємо як таку, в центрі якої знаходиться людина. Цей висновок лишається незаперечним незалежно від теоретичних побутових та ідеологічних домінант суспільного розвитку. Звідси – актуальність ціннісного ставлення до людини, яка заслуговує на повагу, і забезпечення гідних умов життя на засадах сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2. кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
2. Вишневський О. Людиноцентризм як педагогічна проблема на тлі сучасних цивілізаційних процесів. *Педагогічна думка*. 2008. № 4. С. 3–12.
3. Столяренко О. В., Коваль Ю. А. Глобалізація в руслі екологічних проблем людства і виховання гуманістичних цінностей. *Сучасні тенденції розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф, 29-30 березня 2022. Вінниця. С. 81–83. URL : <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream>
4. Stoliarenko O., Stoliarenko O., Oberemok A., Belan T., Piasetska N., & Shpylova M. (2021). Shaping a Values-Based Attitude toward Human in the Context of Postmodernism via the Structural-

Functional Model. *Postmodern Openings*, 12 (3), P. 173–189.
DOI : <https://doi.org/10.18662/po/12.3/334>

УДК 616:140.2 **Людмила Головатюк**, к. б. н., старший викладач
Вікторія Атаманчук, здобувачка вищої освіти

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ З МЕТОЮ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сьогоднішній день актуальним є створення нових освітніх технологій, які сприяли б всебічному розвитку особистості, її творчості, а також формуванню світоглядної культури та індивідуального досвіду. Підвищувати зацікавленість учнів до навчання дозволяє використання на уроках в школі новітніх технологій. Результатом вивчення біології в сучасній школі є не тільки засвоєння знань, а й формування вмінь та навичок критично мислити, творчо розв'язувати проблему, з'ясовувати сенс вивченого та використовувати набуті знання та навички в життєвих ситуаціях. Саме тому, застосування інноваційних технологій в школі допомагають розширити можливості компетентнісного підходу у навчально-виховному процесі, стимулювати пізнавальну діяльність учнів.

Проблема використання у навчальному процесі методів активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів особливо актуальна на сучасному етапі становлення національної системи освіти і збагачення її новим змістом. Оволодіння навчальним матеріалом, розвиток і виховання особистості в процесі навчання відбувається лише за умови прояву її високої активності в навчально-пізнавальній діяльності. Організована діяльність, у якій людина бере участь без бажання, практично не розвиває її.

Важливим фактором є також особистість педагога, його ерудиція, майстерність ведення уроку. Вчитель, який процес навчання буде чітко, логічно, доступно; оперує цікавими деталями та фактами; вражає учнів великим кругозором, захоплює своєю освіченістю. Тут спрацьовує психологічний механізм наслідування. Зовнішні фактори (новизна матеріалу, нетрадиційні форми навчання, навчання з комп'ютерною підтримкою тощо) – це об'єктивні джерела стимулів активної навчально-пізнавальної діяльності учнів або стимулятори.

Стимул навчально-пізнавальної діяльності учнів виникає тоді, коли потреба зустрічається із ситуацією свого задоволення. Щоб включити учнів до активної пізнавальної діяльності, вчитель повинен організувати свою роботу так, щоб в учня виникало бажання діяти і вносити нове у свій учбовий досвід. Саме на це звертав увагу В. О. Сухомлинський, який вважав першочерговим завданням вчителя вміння вести дитину по сходинках пізнання. Головне, щоб у школяра виникла внутрішня потреба вчитись самому.

Зростаючі соціально-технічні проблеми випереджають нині процеси соціальної та психологічної зрілості людей, їхню здатність до ведення діалогу, культури комунікацій, активному самопізнанню й самовираженню. Тому сьогодні змінюються характер і функції професійної освіти: вона має не лише передати знання, сформувані вміння й навички, але й розвинути здібності до самовираження, підготувати майбутніх фахівців до самостійних дій, навчити відповідати за себе та за свої вчинки [8].

Сучасні вимоги суспільства до розвитку особистості диктують необхідність реалізації ідеї індивідуалізації навчання, що враховує індивідуально-типологічні особливості учнів, їхню готовність до вибору майбутньої професії, до самостійного життя у соціумі.

Якісно змінюється і характер взаємодії вчителя та учнів. Учень стає не стільки об'єктом навчання, скільки суб'єктом цього процесу, а педагог – його організатором. Відбувається перехід від навчання фактичним знанням до осмислення подій, набуття навичок і застосування в житті того, що накопичено за час навчання. Ставиться завдання щодо здійснення повороту від масового навчання до індивідуального підходу, розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців, вдосконалення навичок самостійної роботи, які спираються, насамперед, на активні форми і методи навчання. Це призводить до необхідності розгляду змістовних процесів взаємодії, які здійснюються в системі освіти [6].

В основі таких процесів лежать: формування високої психологічної культури викладача, розвиток його здатності до ведення діалогу з учнями, створення відкритого освітнього простору, здатного забезпечити творче зростання кожного учня. Здатність педагога розкрити внутрішні резерви учня, використовуючи в навчанні активні методи, може забезпечити конструктивні зміни в освітньому процесі, допомогти молодій людині оцінити свої здібності і можливості, правильно визначити своє місце в житті і відкрити йому шляхи для здійснення повноцінної професійної кар'єри [4, 7].

Дана проблема дозволила виявити такі суперечності між:

- потребами сучасного ринку праці в ініціативних працівниках і недостатнім рівнем особистісної та професійної активності школярів;

- великою кількістю навчальної інформації і невисокою ефективністю її засвоєння;
- високим рівнем педагогічних завдань і слабкою мотивацією до навчання в учнів.

Проблеми активізації пізнавальної діяльності школярів на сьогоднішній день набувають все більшої актуальності. Цій темі присвячено безліч досліджень у педагогіці і психології. І це закономірно, тому що навчання – це основний вид діяльності школярів, в процесі якого вирішуються головні завдання, поставлені перед школою: підготувати підростаюче покоління до життя, до активної участі в науково-технічному і соціальному процесі. Загальновідомо, що ефективне навчання знаходиться в прямій залежності від рівня активності учнів у цьому процесі.

Орієнтація системи освіти на сучасні та перспективні види діяльності зумовлює пошук нових підходів до реалізації навчального процесу, який сприятиме самореалізації і творчому розвитку особистості [3, 6].

Під освіченістю, на відміну від навчання, сучасна педагогічна наука розуміє здатність людини до індивідуального сприйняття світу, широке використання власного досвіду в оцінці навколишньої дійсності на основі особистісно-значущих цінностей і внутрішніх установок [1, 2].

На думку філософів, основною характеристикою особистості як суб'єкта діяльності є активність. Тому більшість учених розглядають пізнавальну активність учня в якості системо утворюючої властивості особистості.

Багато вчених вважають, що формування пізнавальної активності є головною умовою розвитку творчої особистості учнів (Л. Виготський, Н. Талізін). Успішне оволодіння пізнавальною активністю безпосередньо залежить від сформованості пізнавальних інтересів в учнів. Питанням організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, методів та шляхів розвитку пізнавальної діяльності, займалися на протязі багатьох років такі педагоги: А. Алексюк, Н. Бібік, М. Данілова, І. Лернер, В. Онищук, В. Сухомлинський, О. Савченко, Г. Щукіна та ін. [7, 8]. Пошуки оптимальних шляхів розвитку пізнавальних інтересів, шляхів та методів розвитку пізнавальної діяльності представлені в працях: А. Алексюка, В. Онищука, Г. Щукіної, що розглядали пізнавальні інтереси як стимули до пересилення труднощів у навчанні, шляхи до отримання морального задоволення від роботи, намагання розширити знання, знайти нові джерела інформації, до активного мисленевого пошуку [6].

Вивченням пізнавальної діяльності та активності учнів у процесі навчання займалися вчені-педагоги З. Абасов, Б. Коротяєв, І. Лернер, М. Махмутов, Л. Мар'яненко, В. Онищук, Н. Половникова, М. Скаткін, Н. Томін, Т. Шамова та інші, які розкрили сутність, зміст і структуру даного поняття. Науковці зауважують, що пізнавальна активність характеризує індивідуальні особливості школяра у процесі пізнавальної діяльності [8].

Так, Т. Шамова визначає активність як «... якість діяльності, в якій виявляється особистість самого учня з його ставленням до змісту, характеру діяльності і прагненням мобілізувати власні морально-вольові зусилля на досягнення навчально-пізнавальних цілей» [4].

Пізнавальну активність старшокласників можна визначити як неперервний процес отримання нових знань, самостійну цілеспрямовану навчальну діяльність із використанням різних форм і методів навчання [5].

Висновки. Інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їхня перевага полягає в тому, що учні засвоюють рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінювання), у класах збільшується кількість учнів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал.

Учні займають активну позицію у засвоєнні знань, зростає їхній інтерес у сприйманні знань. Значно підвищується особистісна роль учителя – він є лідером, організатором. Але необхідно зазначити, що проектування і проведенням уроків за інтерактивними технологіями потребують, перш за все, компетентності в цих технологіях учителя, його вміння переглянути і перебудувати свою роботу з учнями.

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом. Не менш важливими будуть такі їх якості, як висока моральність, особистісна відповідальність, внутрішня свобода, налаштованість на максимальну самореалізацію, здатність досягати високої мети раціональним шляхом і коректними засобами.

Система освіти як частина суспільної системи перебуває під впливом багатьох сил, одні з яких потребують структурних змін у ній, інші – змістових, технологічних. Сучасний етап системи освіти не задовольняє багатьох, хто в ній працює. Неабиякі можливості для якісних змін в освіті пов'язані з інтенсивним розвитком засобів комунікації та Інформаційних технологій. Особливо значущим є формування компетентності педагога, його особистісно-професійних якостей, здатності жити і працювати в інноваційному режимі: прийняти і зрозуміти нове, опанувати інноваційну ситуацію. Професіоналізм педагога і входження його в інноваційний режим

роботи неможливі без творчого самовизначення, в якому провідну роль відіграє його налаштованість на самовдосконалення, самоосвіту, саморозвиток, без чого неможливим є забезпечення нової якості освіти. З точки зору інноваційної педагогіки, новою якістю освіти є належна якість не лише навчання, а й виховання, ступінь розвиненості особистості людини, яка навчається, її підготовленості до продовження навчання, самостійного життя.

Список використаних джерел

1. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2010. № 1. С. 68.
2. Бібік Н. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. Київ : Віпол, 1996. 46 с.
3. Мар'яненко Л. В. Пізнавальна діяльність учнів різного шкільного віку у навчанні. Київ, 2009. 126 с.
4. Мірошник С. Пошуково-дослідницькі завдання випереджувального характеру як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів. Київ : Дивослово, 2002. 59 с.
5. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.
6. Скуратівський Л. Мотив як рушійна сила пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення мови. Київ : Дивослово. 2005. 44 с.
7. Шамова Т. И. Активизация учения школьников. Киев : Педагогика, 1982. 208 с.
8. Шевцова Л. Активізація пізнавальної діяльності учнів за допомогою ситуативних завдань. *Українська мова і література в школі*. 2001. № 12. С. 11–17.

УДК 373.016:004

Дмитро Клак, викладач
Іванна Саланда, к. т. н., доцент
Юрій Ліщук, викладач

ВИКОРИСТАННЯ TINKERCAD CIRCUITS ARDUINO ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ STEM-ОСВІТИ

Постановка проблеми. На фоні широкого застосування цифрових технологій суспільство потребує все більше фахівців з високим ступенем цифрових навичок, розумінням принципів взаємодії пристроїв і питань безпеки. Спостерігається тенденція до зменшення кількості студентів, які обирають предмети природничо-математичного циклу.

Система освіти має відповідати запитам суспільства і створити умови для розвитку відповідних компетентностей студента, необхідних для успішної самореалізації в подальшому житті в сучасному суспільстві, особливо професійних компетентностей. Одним із способів зацікавити учнів природничо-математичними циклами, технологіями є STEM-освіта (від англ. Science –природничі науки, Technology – технології, Engineering – інженерія, проектування, дизайн, Mathematics – математика).

STEM є ключовим напрямком в освіті, який активно розвивається у багатьох країнах світу. Ідея полягає в поєднанні дисциплін природничо-математичного циклу з технічними науками, з метою формування учнів як інтелектуально розвинених та технічно грамотних осіб, здатних до розв'язання складних завдань.

В Україні STEM-освіта стає все більш популярною та актуальною. Дослідження показують, що впровадження STEM-підходу в освіту позитивно впливає на розвиток творчого мислення, логічного мислення, критичного мислення, сприяє розвитку практичних навичок та забезпечує формування основних компетентностей, необхідних для майбутньої кар'єри учнів.

Метою дослідження є показати можливість використання Tinkercad Circuits Arduino на заняттях, як один із засобів впровадження STEM-освіти в навчальний процес.

Результати дослідження. Дослідження в галузі впровадження STEM в освіту показують, що в цій сфері ще є багато нерозкритих можливостей. Однак вже зараз можна виділити деякі тенденції та переваги впровадження STEM-освіти:

1. Розвиток критичного мислення та проблемного мислення. STEM-освіта сприяє формуванню вміння аналізувати та розв'язувати проблеми за допомогою наукового підходу.

2. Розвиток комунікаційних та соціальних навичок. Студенти в STEM-проектах працюють в командах, спілкуються між собою, діляться думками та ідеями, що розвиває їх соціальні навички.

3. Практичний досвід. Учні в STEM-проектах не тільки знаходять теоретичні рішення проблем, але й мають можливість втілити їх у життя, що розвиває практичні навички.

4. Підготовка до майбутньої професії. STEM-освіта готує до роботи в сфері науки, технологій, інженерії та математики, що в майбутньому може стати ключовим напрямком розвитку.

Одним із засобів впровадження STEM-освіти є використання Tinkercad Circuits Arduino – візуальної платформи для створення електронних пристроїв та програмування мікроконтролерів. Tinkercad дозволяє учням створювати та тестувати електронні пристрої, програмувати їх та досліджувати основні принципи електроніки та робототехніки.

Використання Tinkercad Circuits Arduino під час занять дозволяє:

- забезпечити практичне застосування знань у реальному житті;
- розвивати навички програмування та електроніки;
- залучити студентів до вивчення STEM-дисциплін;
- формувати критичне мислення та проблемне мислення;
- розвивати комунікативні навички учнів.

Tinkercad Circuits Arduino - це онлайн середовище для розробки імітаційних схем інтерактивних електронних пристроїв з використанням платформи Arduino. Це може бути потужним інструментом для введення до світу STEM-освіти, що допомагає зрозуміти, як працюють електронні пристрої і як їх можна програмувати.

Один із головних аспектів Tinkercad Circuits Arduino - це можливість побачити результати своїх дій в режимі реального часу, що дозволяє бачити, як програма впливає на роботу електронного пристрою, а також здобути досвід роботи з електронним обладнанням.

Ще однією перевагою Tinkercad Circuits Arduino є те, що воно дозволяє створювати прості електронні пристрої, використовуючи лише елементарні деталі, що дає можливість студентам розуміти, які елементи необхідні для створення того чи іншого пристрою. Крім того, це середовище дозволяє розробляти проекти за допомогою звичайного браузеру, не вимагаючи додаткового програмного забезпечення або обладнання.

Висновки. Таким чином, впровадження STEM-освіти є важливим етапом розвитку освіти в сучасному світі, що дає можливість підготувати учнів до роботи в умовах швидкозмінного технологічного прогресу та розвитку науки.

Одним з основних завдань STEM-освіти є розвиток критичного мислення, творчого підходу до розв'язання завдань та здатності працювати в команді. Tinkercad Circuits Arduino дає можливість розвивати ці навички, адже робота з цим середовищем вимагає від учнів креативного мислення, експериментування та співпраці з іншими.

Список використаних джерел

1. Інститут модернізації змісту освіти. STEM-освіта.
URL : <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>
2. Bybee, R.W. (2013). The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities. NSTA Press.
URL : <https://dokumen.pub/the-case-for-stem-education-challenges-and-opportunities-9781936959259-9781938946929.html>
3. Tinkercad Circuits - Arduino Simulator - Autodesk Inc.
URL : <https://www.tinkercad.com/circuits>

УДК 004.5

Сергій Колісецький, начальник
організаційно-виховного відділу

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Динамічний розвиток соціального та науково-технічного прогресу обумовлює процес старіння знань і вмінь фахівців з трудового навчання. Постає проблема постійного підвищення кваліфікації і перепідготовки вчителів трудового навчання закладів загальної середньої освіти. Формальна освіта не забезпечує повністю професійні потреби педагогів в силу її орієнтованості на академічність знань. Неформальна освіта в цих умовах стає «джерелом поповнення необхідних знань та формою адаптації до сучасних інтеграційних процесів, так як є більш вмотивованою та усвідомленою, відкриваючи нові можливості для самореалізації особистості в будь-якому віці».

Метою дослідження є визначення можливостей неформальної освіти для розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя трудового навчання.

Результати дослідження. Неформальна освіта в проекті Закону України «Про освіту» визнається компонентом у структурі системи освіти. Як зазначає К. Андерсен, це важливий крок, оскільки відсутність юридичного визначення неформальної освіти спричиняє серйозні перешкоди для створення та функціонування системи неформальної освіти. На її думку, подане визначення є всеосяжним і значною мірою відповідає стандартам ЄС. В ньому засвідчено, що неформальна освіта може передбачати ряд ініціатив, які пов'язані з навчанням упродовж життя, і юридично запроваджує ідею, що неформальна освіта є основним компонентом системи освіти в Україні. Визначення засноване на принципах прав людини, адже воно визначає, що неформальна освіта слугує забезпеченню права осіб будь-якого віку на доступ до освіти [8].

На основі узагальнення міжнародного досвіду неформальної освіти Т. В. Мухлаєва виокремила наступні характеристики: «орієнтація на конкретні освітні запити різних соціальних, професійних, демографічних груп населення; піклування у відношенні до певних категорій осіб; відсутність примусового характеру, підставою є особистісна мотивація дорослих людей; високий особистісний сенс навчання; внутрішня відповідальність тих, хто навчається за результат освітньої діяльності; розвиток якостей особистості, що забезпечують передумови для гідного особистого життя, успішної участі у суспільній і трудовій діяльності; забезпечення можливості краще розуміти і, за необхідності, змінювати оточуючу соціальну структуру; розвиток мобільності в умовах сучасного світу, що швидко змінюються; гнучкість в організації і методах навчання; високий рівень активності тих, хто навчається; самооцінка слухачами отриманих результатів на основі значимих для них критеріїв; підставою відношень між тими, хто навчає і тими, хто навчається є взаємоповага, демократична культура, культура участі» [1].

Е. І. Гусейнова і Ю. М. Лук'янова зазначають, що неформальна освіта не має вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень щодо учасників, нерідко не обмежується часовими рамками [4].

Автори посібника для тренерів неформальної освіти виданого тренерською групою «Інша Освіта» в рамках проекту «Діалог заради змін» у переліку серед можливих варіантів форм неформальної освіти зазначають: майстерні, тренінги, воркшопи, семінари; проектна робота; навчання онлайн; тематичні клуби або зустрічі. На думку М. Т. Вихватенко, Н. І. Догадайло, тренінг як один з видів неформальної освіти, є ефективною формою опанування знань та важливим інструментом для формування вмінь і навичок у процесі живого спілкування [11].

Застосування критерію вид здобуття освіти дозволяє форми організації розвитку ІК-компетентності вчителів трудового навчання розподілити наступним чином: формальна освіта – вищі навчальні заклади (ВНЗ) та регіональні інститути післядипломної педагогічної освіти (ОІППО); неформальна освіта – компанії, що надають послуги у сфері освіти, «педагог – педагог». Разом з тим зазначимо, що інституції формальної освіти (ВНЗ і ОІППО) можуть бути, а подекуди і є постачальниками послуг у сфері неформальної освіти.

Проходження курсів підвищення кваліфікації в ОІППО, що має усі ознаки неформальної освіти, є обов'язковою умовою атестації вчителів на відповідність посаді. Сутність післядипломної освіти визначено Законом України «Про вищу освіту» (ст.10): «Післядипломна освіта – спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду». Після проходження курсів вчитель отримує посвідчення, що надає право на атестацію і подальше здійснення професійної діяльності. Навчання і підтримка вчителів щодо розвитку ІК-компетентності ОІППО відбувається також в міжкурсовий період. В даному випадку навчання набуває ознак неформальної освіти.

Крім того, однією з цікавих форм роботи з підвищення ІК-компетентності є проведення конкурсів, що популяризують можливості застосування ІКТ в освіті та сприяють обміну передовим педагогічним досвідом. Харківська академія неперервної освіти у 2015 році проводила обласний фестиваль-огляд освітніх Інтернет-ресурсів серед усіх типів навчальних закладів. У 2015-2016 роки Запорізьким ОІППО організовано конкурси «Медіафестиваль», «SMART – Розумні уроки (заняття)», «Веб-сайт – обличчя закладу освіти», «Мультимедійні проекти ДНЗ» [14].

Серед компаній, що надають послуги у сфері освіти і сприяють розвитку ІК-компетентності вчителів трудового навчання відзначимо «Міжнародний центр фінансово-економічного розвитку» (МЦФЕР), видавнича група «Основа». МЦФЕР, що входить до світової групи компаній «Wolters Kluwer» в Україні, з 2014 року проводить Всеукраїнський соціальний проект «ІКТ – освітянам!» з метою підвищення рівня володіння ІКТ і інформаційно-правової обізнаності. В ході проекту, під час практикумів, тренери навчають учасників використовувати електронні продукти (Коза-диск «Шаблони документів закладу освіти», «Шаблони і розробки для вчителя-методиста» та системи для розв'язання професійних завдань, оптимізації роботи з документами.

Висновки. Традиційна освіта не задовольняє повністю професійні потреби та забезпечення актуальними знаннями вчителів з питань ІКТ для застосування у професійній діяльності. Навчання фахівців в умовах неформальної освіти в першу чергу направлене на вирішення нагальних проблем з розвитку базової комп'ютерної грамотності, інтеграції засобів інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховний процес. Неформальна освіта має великі можливості у розвитку ІК-компетентності вчителів трудового навчання. Проведене дослідження не вичерпує зазначену проблему. Особливо перспективним в даному напрямку може бути визначення педагогічних умов, що забезпечать ефективність формування ІК-компетентності вчителів трудового навчання в умовах неформальної освіти.

Список використаних джерел

1. Андерсон К. Аналіз прогалин законодавства України про молодіжну політику в контексті рекомендацій Угоди про асоціацію між Україною та ЄС й іншими відповідними політичними документами ЄС. 2015. URL : <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library>
2. Вихватенко М. Зміст і форми неформальної освіти з огляду на завдання громадянського виховання. *Освіта та педагогічна наука*. 2012. Вип. № 4. С. 44–49.
3. Гусейнова Е. Неформальна освіта як важливий елемент безперервної освіти. *Педагогічні науки*. 2012. URL : http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/4_106261.doc.html
4. Мухлаева Т. Международный опыт неформального образования взрослых. *Человек и образование*. 2010. Вип. № 4. С. 158-162.
5. Про вищу освіту : Закон України від 31.03.2023 р. № 1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 30.04.2023 р.).
6. Про освіту : Закон України від 01.01.2023 р. №2145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 30.04.2023 р.).
7. Чернікова Л. Регіональна модель формування ІКТ компетентності педагогів у системі післядипломної освіти. *Комп'ютер у школі і сім'ї*. 2010. Вип. № 6. С. 24–27.

УДК 374

Олена Мороз, к. філос. н., старший викладач
Роман Пришляк, здобувач вищої освіти

СТВОРЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЧЕРЕЗ СПІВПРАЦЮ ШКОЛИ З МУЗЕЄМ

Постановка проблеми. Сучасний світ ставить перед системою освіти багато запитань, тому що роль звичних соціокультурних інститутів (освітні організації, музеї, театри, бібліотеки тощо) швидко змінюється разом із новими потребами молодих людей. Будучи місцями збереження і передачі усталених культурних цінностей, музеї заново визначають своє місце в сучасному суспільстві, здійснюючи перехід від звичних до нових інтерактивних стратегій. Ідучи назустріч запитам молоді, музеї перетворюються на місця культурного, освітнього та соціального спілкування на основі музейної експозиції.

Мета дослідження – з'ясувати особливості створення соціокультурного духовного простору на основі продуктивної взаємодії школи та музею.

Результати дослідження. Сучасні музеї пропонують безліч освітніх програм різних форматів, від традиційних до інноваційних, але ці програми не завжди задовольняють потреби учнів. Школи, зі свого боку, забезпечують вивчення мистецтва школярами (образотворче мистецтво, музика та світова художня культура), але ці знання і навички не розгортаються в компетенції без виходу в музейне середовище. Сьогодні затребуваними є форми взаємодії (навіть інтеграції) школи та музею в урочний і позаурочний час, бо вони є найефективнішими ресурсами для освітньої діяльності [1, с. 129–131].

З одного боку, сучасна музейна педагогіка спрямована на розв'язання проблеми визначення аспектів діяльності школярів, які приходять до музею, з різними освітніми, практичними та дослідницькими цілями. З іншого боку, музей існує в традиційно сформованій структурі, де науковці, освітяни та куратори створюють конкретні програми для ефективного забезпечення процесу освоєння як музейної експозиції, так і навчальних дисциплін.

У сучасному світі музей має «призначення (надзавдання), що визначається як генерування культури сьогодення і майбутнього на основі збереження й актуалізації найціннішої частини всіх видів спадщини» [5, с. 55]. Музейні працівники та освітяни розглядають музейну комунікацію як «місце впливу один на одного носіїв різних систем знань, ідеалів, цінностей, устремлінь і, як наслідок, – набуття

почуття спільності із собою подібним, усвідомлення своєї індивідуальності та несхожості на інших» [2, с. 20].

З цієї причини вчені пропонують нові типи досвіду відвідувачів у нових типах музеїв. Інтерактивний музейний досвід складається з накладення особистого, соціального і фізичного контенту для отримання вельми різноманітного фактичного досвіду відвідувачів у музеях [7, с. 57].

Інтернет-простір сучасного світу виводить музей на новий рівень, що потребує конкретних досліджень зміни потреб та мистецького досвіду відвідувачів у цифрову епоху. Наприклад, французька дослідниця К. Дюфресн-Тассе розробляє спеціальний запитальник, який допомагає музейним педагогам і кураторам аналізувати відповіді та реакції відвідувачів [6, с. 15]. Ґрунтуючись на відповідях відвідувачів, дослідник рекомендує стратегію створення інтерактивного діалогу для зміни традиційного формату музею. Пропонуються нові формати музеїв, що відповідають новим соціальним викликам, наприклад, розвивається ідея конструктивістського музею, в якому відвідувачі будують свої власні смисли та розуміння на основі інтерактивно спланованої виставки [8].

Сьогодні школи та музеї розробляють і апробують різноманітні форми взаємодії, найефективнішими з яких є моделі створення соціокультурного освітнього простору школи, що поєднує середовище освітньої організації та середовище музею [3, с. 4]. Соціокультурний освітній простір школи ми розуміємо як синергетичну систему розвитку, навчання і виховання школярів на основі продуктивної взаємодії освітньої організації та закладів культури (у нашому випадку – музеїв), спрямовану на соціалізацію й адаптацію учнів у полікультурному інформаційному суспільстві. Ефективний соціокультурний освітній простір кожної школи, ґрунтуючись на загальній специфіці, має індивідуальні варіативні особливості.

Ми класифікували моделі соціокультурного освітнього простору школи, поділивши їх на дві основні групи: академічна та інноваційна модель, кожна з яких містить у собі вектори взаємозв'язку, що являють собою різноманітні види діяльності, форми та методи взаємодії музеїв і шкіл. Слід розуміти, що природа векторів невизначена, як невизначені варіації екскурсій і занять, які музей може надати на основі своєї колекції. При цьому вектори створюють поле смислоутворення, коли запит чи інтерес будь-якого школяра перетворюється на тему відвідування музею.

Детальніше зупинимось на характеристиці академічної моделі, що ґрунтується на простій (простій за формою, а не за змістом)

взаємодії, коли кожна сторона (школа і музей) формують список своїх запитів або пропозицій, а потім за необхідності відбувається вибір необхідних програм. На сьогоднішній день академічна модель є найбільш розробленою, але вчителі та музейні працівники вбачають необхідність існування й інших форм роботи зі школярами, тому що під час відвідування музеїв учні залишаються незацікавленими у змісті матеріалів і колекцій. «Формування нової концептуальної музейної моделі, заснованої на філософському розумінні музею як унікального культурного об'єкта, є найважливішим завданням сучасного музейєзнавства» [4, с. 113].

Юні відвідувачі музеїв більш досвідчені в цифрових технологіях, але не володіють психологічними, духовними, естетичними способами контакту з музейними об'єктами, тож музеям доводиться враховувати особливості сприйняття та когнітивні здібності школярів при побудові програм. Сучасні музеї мають забезпечувати складність чуттєвого сприйняття артефактів і творів мистецтва для передачі особливої культурної інформації, «ідіоматичної мови кожної культури» [1, с. 130].

У процесі інноваційної діяльності та співпраці школи з музеєм нами було виявлено деякі обмеження та рекомендації. Зокрема, обмеження, пов'язані з конкретним видом діяльності, яку педагогам доводиться організовувати на основі музейних колекцій, полягають у складності організації самої взаємодії між школою і музеєм. Хоча всі учасники педагогічного процесу (учні, батьки, вчителі, музейні працівники) визнають важливість такого роду діяльності, пошук шляхів залучення школярів до музеїв є реальною проблемою, оскільки музеї мають свої обмеження, які не дають змоги школам запускати свої програми в музейному середовищі. Музейні педагоги та куратори, які мають власне бачення колекцій і способів роботи з ними, часто вступають у суперечність із педагогами, які намагаються втілити шкільні програми на основі музейної експозиції. Отже, для подолання цього обмеження необхідне налагодження контактів між школами та музеями.

Друге обмеження полягає у складності фізичної організації відвідувань. На наш погляд, процес надання школам можливості відвідування музеїв має бути простішим в організації. Для подолання цього обмеження потрібна серйозна робота з двох сторін, з боку музеїв і з боку школи, щоб перетворити традиційні зв'язки на ефективні взаємозв'язки, які принесуть користь школярам у пізнавальній, особистій та соціальній сфері.

Висновки. Нині школи і музеї створюють інноваційну модель взаємодії, коли музей відіграє роль сполучної ланки між структурованою і суворою шкільною системою і світом за межами

освітньої організації. Кожна школа, ґрунтуючись на узагальненій моделі побудови шкільного простору, створила власний варіант, який вирізняється унікальними індивідуальними характеристиками у своїй освітній діяльності. Ефективність створення соціокультурного освітнього простору у взаємозв'язку з музейним середовищем для підвищення якості навчання є безсумнівною, і найважливішим є факт приросту особистісних якостей учнів: творчої активності, ініціативності, оригінальності в судженнях і роботах, уміння вступати в комунікацію з людьми різного віку, уміння вести бесіду й дискутувати, а також розвиток емпатії у ставленні до життя й мистецтва.

Список використаних джерел

1. Барановська І. Використання музейно-освітніх технологій у початковій школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : педагогіка*. 2009. № 4. С. 129–132.
2. Белофастова Т. Ю. Педагогічні засади діяльності музею як соціально-культурного центру : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06. Київ, 2003. 20 с.
3. Гайда Л. Музеї при навчальних закладах України. Краєзнавство. Географія. Туризм. *Шкільний світ*. 2008. № 36. С. 3–9.
4. Ганнусенко Н., Омельченко Ю. Зміст і форми роботи краєзнавчих музеїв навчальних закладів у сучасних умовах. НДІ педагогіки. Київ, 1992. 134 с.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
6. Камбалова Я. М. Краєзнавча екскурсія як форма вивчення історії рідного краю. Історія та правознавство. *Позакласна робота*. 2015. № 1. С. 14–17.
7. Караманов, О. Розвиток пізнавальної активності учнів засобами музейної педагогіки. *Рідна школа*. 2008. № 1–2. С. 57–58.
8. Концепція профільного навчання в старшій школі : Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2003. № 24. С. 3–15.

УДК 378.016:373.55

Олександр Омельчук, к. пед. н., доцент
Юрій Олексюк, здобувач вищої освіти

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У 6-7 КЛАСАХ

Постановка проблеми. Специфіка традиційного навчання багато в чому не задовольняє сучасні вимоги освітнього процесу, тому існує об'єктивна необхідність застосування новітніх організаційних форм навчальної роботи. В «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті» головний наголос ставиться на тому, що «система освіти має забезпечувати інноваційний характер навчально-виховної діяльності» [3, с.2], тому що саме інноваційний підхід до освітнього процесу зорієнтований на формування в особистості нестандартного мислення, розвиток її творчого потенціалу, такий тип організації навчального процесу ґрунтується на виборі, діалозі, вільному обміні думками, створенні ситуацій успіху. Ігрові технології – це педагогічні технології, в основу яких покладена гра, як вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення та засвоєння суспільного досвіду [2, с.62]. Нові підходи до освітнього процесу необхідно шукати у резерві дидактичної гри, яка здатна активізувати пізнавальну та навчальну діяльність, навчити школяра творчо мислити, дати можливість розкрити особисту індивідуальність, розвинути уяву, активізувати функціонування інтелектуальних й вольових сфер, відчутти потребу у самонавчанні, забезпечити позитивну мотивацію здобуття нових знань, формувати постійний стійкий інтерес до предмета.

Аналізуючи наукову літературу можна стверджувати, що різні автори тлумачать поняття «гра» по – різному.

Гра є важливою потребою зростаючої дитини, її інтелектуальних та особистих зусиль. Гра для дітей – життя, у якому процес самовиховання активний і результативний [1, с. 15].

Проблеми вивчення ігрової діяльності школярів висвітлено в багатьох наукових дослідженнях: теорії навчально-пізнавальної діяльності (Н. Бібік, Г. Костюк, В. Сухомлинський, О. Савченко); психологічній теорії ігрової діяльності (Л. Виготський, Д. Ельконін); теорії керівництва ігровою діяльністю дітей (Л. Артемова, Л. Виготський, О. Запорожець, Я. Коменський, В. Котирло, Н. Кудикіна, Г. Люблінська, В. Сухомлинський, К. Ушинський); педагогіці гри школярів, що будується на засадах теорії гуманістичної педагогіки та психології (Ш. Амонашвілі, С. Русова, В. Сухомлинський) та ін.

Мета дослідження – проаналізувати особливості використання ігрових технологій на уроках трудового навчання в 6-7 класах та розкрити особливості їх впливу на активність учнів в процесі створення творчих проєктів.

Результати дослідження. Аналіз літературних джерел показав, що на сьогоднішній день недостатньо вивченими залишаються питання, присвячені комплексному, системному розгляду процесу методика використання ігрових технологій в процесі трудового навчання учнів 6-7 класів як цілісного педагогічного явища. Тому й виникає суперечність між необхідністю широкого впровадження ігрових технологій в процесі трудового навчання учнів 6-7 класів та недостатньою розробленістю його науково-теоретичних та методичних засад. Для розв'язання даної суперечності наше дослідження вимагає таких основних аспектів: розгляду ігрових технологій як цілісного наукового феномену; визначення найбільш ефективних ігрових технологій та їх використання в процес трудової підготовки учнів з урахуванням їх специфіки, змісту та особливостей використання спроектованих у логіці професійного підходу.

В 6-7 класах навчальний матеріал більш складний для розуміння, тому слід шукати такі форми роботи, які захоплять школярів у практичну діяльність з метою дослідження різних цікавих технологічних процесів. Оскільки актуальність гри в навчальному пізнанні на сьогодні підвищується, то важливим завданням освіти стає розвиток в дітей інтересу до самостійного відбору інформації та її активного використання в практиці. Цього можна досягти використовуючи дидактичні ігри, які дають можливість на практиці проявити свої здібності, демонструвати знання та уміння. Застосування в освітньому процесі ігрових технологій стимулює розвиток всіх сфер школяра – емоційно-вольової, інтелектуальної, мотиваційної, комунікативної. Вирішення цього завдання можливе шляхом використання ігрових технологій у трудовій підготовці учнів [4, с.38]. Адже саме у процесі гри створюються можливості для прояву своїх потенційних здібностей, особистої активності, демонстрації якостей та навичок культури спілкування. Гра дозволяє проявити особисті дії та можливість вибору, дає можливість кожному піднятися над власними проблемами у взаємодії з навколишнім середовищем.

Досвід практичної роботи вчителів трудового навчання та технологій переконує, що учні можуть та прагнуть виготовляти вироби за зразками, розробляти їх оригінальні конструкції (ігри-атракціони, головоломки, настільні ігри змагання), та із задоволенням виконують ігрові завдання на уроках. Ігри в цілому поділяються на окремі групи, де кожна з груп має особисту методику

організації, хоча існують звичайно загальні методичні вимоги (вибір гри (перш за все залежить від поставленої мети); пояснення умов гри (успіх гри залежить і від правильного її роз'яснення); виділення заводіїв (заводій – це один із активних гравців, якого виділяють серед учасників гри); спостереження за ходом гри (починати гру треба своєчасно та організовано); суддівство (кожна гра потребує об'єктивного суддівства); дозування гри (під час проведення гри необхідно враховувати до якої групи вона належить: малорухливі чи рухливі); підведення підсумків гри (під час оголошення результатів необхідно визначити учасників, які дотримувались правил та проявили творчу ініціативу, вказати на допущені помилки в ході гри) [4, с. 19-20].

Передбачене програмою трудового навчання вивчення розділів: технологія приготування кулінарних страв та виробів, проєктування та виготовлення виробів з конструкційних матеріалів, елементи економіки, електромонтажні роботи, сільськогосподарська праця, надає великі можливості для використання ігрової діяльності на уроках трудового навчання. Аналізуючи науково-методичну літературу, ми ознайомилися з наявністю деяких розробок щодо цієї проблеми, значна кількість публікацій містить кросворди з різних тем трудового навчання.

Виготовлення власних іграшок з різноманітних конструкційних матеріалів викликає значний інтерес в учнів. В ході роботи над іграшками не тільки набуваються трудові навички, а й розвиваються кмітливість, художній смак, сенсорні здібності, допитливість, інтерес до моделювання та конструювання. Вчитель на таких уроках трудового навчання може поєднувати гру з працею, а працю з творчістю.

На уроках трудового навчання, спостерігаючи за учнями можна зробити висновок, що діти доволі важко засвоюють і запам'ятовують спеціальну термінологію будь-якого виду робіт, а використання кросвордів сприяє формуванню в школярів пізнавального інтересу, спонукає до читання науково-популярної, технічної, довідкової літератури, що допомагає засвоїти відповідну термінологію. Такі інтелектуальні ігри розвивають і тренують пам'ять, виробляють наполегливість, загострюють кмітливість, здібність логічно мислити, аналізувати, порівнювати, орієнтуватися у сучасній інформації та обирати потрібні знання [4].

Доцільно запропонувати учням 7 класу ділову гру «Захист проєкту», яка носить комплексний характер. У цій грі моделюється не тільки процедура захисту проєкту, а також сам процес розробки конструкції й змагання між творчими бригадами. Гру можна проводити у два етапи: на першому етапі дві бригади створюють

конструкції, використовуючи метод мозкового штурму, та передають їх на розгляд експертній групі; на другому – відбувається безпосередній захист творчих проєктів кожною бригадою. Під час захисту проєкту представник бригади дає характеристику конструкції виробу, що є аналогом, прототипом, на основі якого розробляється новий проєкт, вказуючи на його недоліки. Далі пропонується нове конструктивне рішення, обґрунтовується обраний варіант. При цьому не можна збільшувати переваги або приховувати недоліки проєкту, що захищається. Члени бригади дають характеристику техніко-економічних, естетичних та ергономічних показників нової конструкції, доводять її новизну, можливості виготовлення в умовах шкільних навчальних майстерень.

Ділова гра «Захист проєкту» може бути використана під час поглибленого вивчення трудового навчання та у гуртковій роботі, також можна розширити діяльність учасників, запропонувавши їм написати рецензію на проєкт, що захищається, навчити складати формулу винаходу, який передбачається, розробляти технологічний процес виготовлення виробів [4].

Висновки. Проведені нами дослідження та аналіз досвіду учителів-практиків свідчать, що важливе значення для всестороннього й творчого розвитку учнів на уроках трудового навчання має використання ігрових технологій, що ефективно сприяє більш самостійному створенню творчих проєктів, шляхом використання набутих знань, умінь і навичок в процесі навчання.

Отже, дидактичні ігри сприяють досягненню цілей виховання, навчання та формуванню професійної спрямованості. Педагогічна наука доводить, що основою всебічного розвитку особистості є діяльність, що сприяє розвитку нахилів та творчих задатків людини, розкриває здібності, інтереси, активність, самостійність та винахідливість. Гра є природною пізнавальною діяльністю дитини, формою її розумової активності, а психологічно гра пов'язується з потребами дитини, тобто з тим, що необхідно для нормального соціального і психічного розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Ігрові технології як інструмент профілактичної роботи спеціалістів психологічної служби закладів освіти : навч.-метод. посібник / упор. Т. В. Войцях. Черкаси : Черкаський ОІПОПП, 2014. 92 с.
2. Кузьменко В. В., Храпко Н. В. Вплив ігрової діяльності на розвиток особистості учнів. Нові технології навчання. 2009. Вип. 56. С. 64–68.

3. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта*. 24-31 жовтня 2001р. С. 2–4.

4. Організація та методика ігрової діяльності: методичні вказівки до вивчення курсу для студентів педагогічних факультетів / укл. Л. Г. Тишевська. Харків : ХДІК, 1998. 211 с.

УДК 378:373.091.12.011.3-051

Степан Шабара, к. пед. н., доцент
Павло Чуйко, аспірант
Ілля Голуб, здобувач вищої освіти

АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Постановка проблеми. Однією з виконаних завдань сучасної освіти є підготовка майбутніх вчителів до ефективної роботи в умовах сучасного інформаційного суспільства. У зв'язку з цим використання інтерактивних технологій у навчальному процесі може створити важливу роль у формуванні ключових компетентностей майбутніх вчителів. Проте необхідно детально проаналізувати педагогічний потенціал цих технологій для розвитку особистісних, професійних та соціальних компетентностей майбутніх вчителів[1].

Основна проблема виникає у визначенні ефективних методів та засобів використання інтерактивних технологій для досягнення педагогічних цілей у формуванні ключових компетентностей майбутніх вчителів. Для розв'язання цієї проблеми необхідно провести аналіз педагогічного потенціалу інтерактивних технологій та застосування їхніх переваг та недоліків у формуванні компетентностей майбутніх вчителів.

Метою даного дослідження є проаналізувати педагогічний потенціал інтерактивних технологій у формуванні ключових компетентностей майбутніх вчителів та застосувати їхні переваги та недоліки в порівнянні з традиційними методами навчання.

Перш за все, використання інтерактивних технологій забезпечує підвищення мотивації студентів до навчання, що у свою чергу погіршує результативність навчального процесу. Студенти відчувають більшу активність до процесу навчання, більше беруть участь у дискусіях, забезпечують завдання та використовують самостійну роботу[2].

Іншим аспектом використання інтерактивних технологій є формування ключових компетентностей майбутніх вчителів, таких як критичне мислення, комунікативні навички, творчість, самостійність та інші. За допомогою інтерактивних технологій студенти можуть розвинути цю компетентність за допомогою завдань, спільної роботи в групах, дискусій, роботи з відео-та аудіоматеріалами.

Також дослідження показало, що використання інтерактивних технологій підвищує підвищення інформаційної компетентності студентів. Вони навчаються працювати з різноманітними програмними продуктами, вміють швидко розміщувати необхідну інформацію в Інтернеті, орієнтуватися в електронних ресурсах тощо.

Результати дослідження показали, що використання інтерактивних технологій у навчальному процесі має значний педагогічний потенціал у формуванні ключових компетентностей майбутніх вчителів.

Однак дослідження виявило також низькі недоліки використання інтерактивних технологій у навчальному процесі. Найважливішим з ними є нерівномірне використання інтерактивних технологій у різних предметних сферах. Як показали результати дослідження, деякі викладачі використовували інтерактивні технології у своїх уроках нерівномірно, залежно від предмета, що викладається. Наприклад, інтерактивні технології застосовуються більш активно в предметах, що вимагають більшої взаємодії зі студентами, такими як іноземні мови або соціальні науки. Однак у предметах, де навчання базується на фактах та пам'яті, таких як математика або природничі науки, інтерактивні технології використовують значно менше.

Іншим недоліком є низька компетентність викладачів у використанні інтерактивних технологій. Багато викладачів не мають достатньої кваліфікації для використання цих технологій у навчальному процесі. Також важливою проблемою є недостатність доступності технічних засобів та програмного забезпечення використання інтерактивних технологій у навчальному процесі[4].

Однак, не дивлячись на ці недоліки, інтерактивні технології все ще залишаються потужним інструментом у формуванні ключових компетентностей майбутніх вчителів. Вони забезпечують можливості для активної участі студентів у навчальному процесі та стимулюють їх розвиток як особистості та фахівця.

Аналізуючи педагогічний потенціал інтерактивних технологій у формуванні ключових компетентностей майбутніх вчителів, було встановлено, що вони можуть значно покращити процес навчання та забезпечити студентам відповідні ключові компетентності, необхідні для подальшої професійної діяльності. Використання інтерактивних технологій у навчальному процесі забезпечує більш активну участь

студентів, розвиває їх критичне мислення, робить навчання більш доступним та цікавим[3].

Проте дослідження також показало, що є недоліки використання інтерактивних технологій, зокрема нерівномірність доступу до технічних засобів та вихід відповідного навчання щодо їх використання.

Отже, можна зробити висновок, що інтерактивні технології мають великий педагогічний потенціал у формуванні ключових компетентностей майбутніх вчителів, але для максимальної ефективності їх використання необхідно забезпечити відповідні умови та підготовку.

Список використаних джерел

1. Єльнікова О. В. Управління впровадженням інтерактивних освітніх технологій в навчальний процес загальноосвітнього навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти. Київ, 2005. 20 с.
2. Кузьменко В. В. Використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2019. № 58(2). С. 44–52.
3. Перцева Л. О. Інтерактивні технології в підготовці майбутніх учителів. 2020. № 37 (1). С. 94–97.
4. Мішра П., Келер М. Дж. Технологічний педагогічний зміст знань: Основа знань учителя. *Запис педагогічного коледжу*. 2006. № 108 (6). С. 1017–1054.

СТУДІЯ II

ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЇ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ОСВІТИ

УДК 004.4

Євгеній Шаповалов, к. т. н., старший
науковий співробітник
Віктор Шаповалов, старший науковий
співробітник
Ірина Сліпухіна, д. пед. н., доцент,
головний науковий співробітник

ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕРМІНІВ СТАЛОЇ ПЕДАГОГІКИ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ

Постановка проблеми: Введення підходів сталого розвитку в практично всі сфери життя та діяльності тепер є загальновизнаним стандартом. Однак, досить часто термін «сталий розвиток» у контексті різних галузей не містить конкретних засобів і сприймається як популізм. Серед досліджень є синонімічні терміни, що позначають сталу педагогіку, такі як «Навчання сталості» [13], «Сталість та освіта» [12], «Сталісна освіта» [14, 4] та «Освіта сталості» [2]. Зокрема, термін «стала дидактика» був використаний для опису інноваційних методів навчання у спорті, які, за словами авторів [3], визначають нову парадигму навчання та викладання. У дослідженні [9] термін «сталий навчання» розумівся як взаємодія політиків та практиків для забезпечення сталих реформ системи. Разом із тим, незважаючи на суттєву значимість сталого розвитку крізь усі сфери життя, для педагогіки не було застосовано термінів що би адаптували принципи сталого розвитку у цій сфері.

Це дослідження має на меті адаптувати та обґрунтувати терміни, що включають в себе компоненти сталого розвитку, та є застосовними для педагогіки та дидактики.

Методи: Було проаналізовано вплив компонент сталості на освіту, що адаптовано в контексті освітніх процесів та застосовано для обґрунтування введених нових термінів «стала педагогіка» та «сталий освітній процес».

Результати: Реалізація цінностей сталого розвитку сприяється таким сучасним освітнім тенденціям, як STEM-освіта [1, 16] та наукова освіта [10], що, спрямовані на формування позитивної ставлення до здоров'я та інших людей, мотивації до навчання та підвищення ефективності надання знань. У результаті існування таких напрямків освіти та їх компонентів відбувається позитивна динаміка парадигми сучасної освіти не лише з точки зору знань та компетенцій, а й мотиваційних [11, 15] та соціалізаційних [18], психоемоційних та здоров'язбережувальних аспектів [10, 6]. Вище

зазначене створює передумови для визначення наступних компонентів сталого розвитку в контексті освітніх наук:

- Компетентністний (такий, що є прагматичною та вказує на прямий вплив на ефективність навчання); така, що безпосередньо впливає на можливість та готовність виконувати майбутню професійну діяльність («еквівалент» економічного компоненту сталості);
- Здоров'язбережувальний, який відображає збереження психоемоційного та фізичного стану учасників освітнього процесу («еквівалент» екологічного компоненту сталості);
- Мотиваційний та соціалізаційний – «еквівалент» соціального компоненту сталості. Цей компонент включає два підкомпоненти, а саме: «мотиваційний», який передбачає підвищення інтересу студента, зокрема ситуативного, та мотивацію до навчання, та «соціалізаційний», спрямований на підготовку студентів до виконання соціальних ролей, які підготовляють їх до реального життя.

Отже, термін «стала педагогіка» – це напрямок діяльності в сфері педагогіки, який передбачає врахування усіх компонент сталого розвитку адаптованих для освітнього процесу. Термін «сталий освітній процес» слід розуміти як врахування компонентів сталого розвитку безпосередньо у процесі навчання та викладання в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. Термін «дидактика для сталого освітнього процесу» – це розробка та впровадження компонентів сталого розвитку у методичних та методологічних дидактичних матеріалах.

Контекст євроінтеграції зараз надзвичайно важливий. Це шлях зростання рівня життя та економічного розвитку України. Стійкість широко використовується в європейському суспільстві та законодавстві [7, 8]. Багато доповідей присвячено оцінці стану сталого розвитку [17]. Тож, запропонований підхід є важливим в контексті євроінтеграції.

Висновки: Введення термінів «стала педагогіка», «сталий освітній процес» та «дидактика для стійкого освітнього процесу» є практичною реалізацією факторів сталого розвитку в освітній галузі. Запропонований підхід, заснований на застосуванні компонентів компетентності, збереження здоров'я та мотиваційно-соціалізаційного процесу навчання, корелює з критичними особливостями екологічної освіти та водночас потребує більш детального дослідження. Найбільш перспективними напрямками розвитку сучасної дидактики, потенційно маючи високу сталість, є STEM-освіта, наукова освіта, цифрова дидактика та інші.

Список використаних джерел

1. Приходнюк В. В., Стрижак О. Є. Множинні характеристики онтологічних систем. *Математичне моделювання в економіці*. 2017. Вип. 8. С. 47–61.
2. Boojh R., Ishwaran N. Sustainability Education for a Better World.
3. Borgogni A., Digennaro S., Manzo S., Vannini E., Sciences H. Towards sustainable didactics. 2010. № 2. P. 43–49.
4. Bussey M. SUSTAINABLE EDUCATION: IMPERATIVES FOR A VIABLE FUTURE. Vol. II.
5. Delaney N. Science Education (European commission). 2020. P. 946–959.
6. Diachenko-Bohun M., Rybalko L., Grygus I., Zukow W. Health Preserving Educational Environment in the Condition for Information Technologies. *Journal of History Culture and Art Research*. 2019. Vol. 8 (2). P. 93.
7. European Commission EU Sustainable Development Strategy.
8. European Commission Sustainable development.
9. Farrell R., Sugrue C. Sustainable Teaching in an Uncertain World: Pedagogical Continuities, Un-Precedented Challenges. *Intech*. 2016. P. 225–240.
10. Goncharova G. A., Lazurenko S. B., Drobysheva M. M. The health preserving technologies in process of teaching children with health limited capacities. *Problemy sotsial'noi gigieny, zdavookhraneniia i istorii meditsiny*. 2022. Vol. 30 (4). P. 673–678.
11. Linnenbrink-Garcia L., Durik A. M., Conley A. M., Barron K. E., Tauer J. M., Karabenick S. A., Harackiewicz J. M. Measuring situational interest in academic domains. *Educational and Psychological Measurement*. 2010. Vol. 70 (4). P. 647–671.
12. Michelsen G., Fischer D. Sustainability and education. *Sustainable Development Policy: A European Perspective*. 2017. № March 2017. P. 135–158.
13. Park H. Y., Licon C. V., Sleipness O. R. Teaching Sustainability in Planning and Design Education: A Systematic Review of Pedagogical Approaches. *Sustainability (Switzerland)*. 2022. Vol. 14 (15).
14. Reynolds P. Sustainable education: Principles and practices. *Association for Research in Education*. 2009. P. 1–10.
15. Rodríguez-Aflecht G., Jaakkola T., Pongsakdi N., Hannula-Sormunen M., Brezovszky B., Lehtinen E. The development of situational interest during a digital mathematics game. *Journal of Computer Assisted Learning*. 2018. Vol. 34 (3). P. 259–268.

16. Shapovalov Y. B., Bilyk Z. I., Usenko S. A., Shapovalov V. B. Systematic analysis of digital tools to provide STEM and science education. *Journal of Physics: Conference Series*. 2022. Vol. 2288 (1). P. 12–32.

17. Sustainable Development Solutions Network and Institute for European Environmental Policy Europe Sustainable Development Report 2021. *Sustainable Development Solutions Network and Institute for European Environmental Policy*. 2021.

18. Terziev V., Vasileva S. The Role of Education in Socialization of an Individual. 2022.

УДК 37.01
УДК 159.99
УДК 374

Ольга Шпак, практичний психолог

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА МОДЕЛЬ ГАРМОНІЇ: ЗАСАДИ ДЛЯ СПІВПРАЦІ

Постановка проблеми. Більше 30 років тому людина замислилась про питання знаходження балансів у житті та в усіх сферах життєдіяльності людини. Весь цей час людство працює над виведенням напрямів, єдиних критеріїв оцінювання та місця визначення гармонії в людині і в житті. Проте на даний час більше шляхів встановлення гармонії знайдено тільки в напрямку екології.

Запровадили концепцію сталого розвитку, визначили 17 кроків до Цілей Розвитку Тисячоліття та домовились про їх впровадження. Необхідність встановлювати баланс між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь – дуже важлива, але ж вона стосується не тільки питань екології.

Мета дослідження. Дослідження гармонії стосується всіх елементів життя і особливо особистого розвитку людини, сфер її життєдіяльності. Автором запропонована Модель Гармонії [Мал.1], завдяки якій людина, самостійно та в супроводі фахівця, зможе розвиватись різнобічно в одну одиницю часу.

Засади сталого розвитку приходять на користь у процесі саморозвитку. Але допоки людина:

✓ не надасть відповідь про себе (Хто Я? Навіщо Я тут?),

- ✓ не знайде та не створить твердий фундамент своєї свідомості, щоб твердо стояти на Землі та спиратися на вищі сенси,
- ✓ не сформує свої вищі сенси, що є єдиними для усіх людей,

допоки вона не зможе впроваджувати масштабні ідеї у життя. Питання її особистого здоров'я, самозабезпечення та пошуку найкращого місця на Землі для життя, постійно будуть вибивати її з процесу. Тому впроваджуючи будь-яку ідею важливо, в першу чергу, пам'ятати та робити вклад в людину, її особистий розвиток та благополуччя.

Метою дослідження зазначаємо пошук ліній перетину особистого та соціального розвитку, гармонійного їх поєднання задля примноження всебічно розвинутих особистостей, що створять гармонійне життя у Всесвіті.

Модель Гармонії
Ольги Шпак

Малюнок 1. Модель Гармонії

Результати дослідження. У 1980-х роках автор інноваційної економічної теорії сталого розвитку Герман Дейлі, спираючись на визначення Комісії ООН та науковий аналіз, логічно тлумачить

термін «сталий розвиток». Він наголошує, що це означення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів), а також окремо взятих країн нашої планети за науково обґрунтованими планами (методами системного підходу), коли в процесі неухильного інноваційного інтенсивного (а не екстенсивного) економічного розвитку країн одночасно позитивно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і цілих народів чи груп населення, у тому числі за етнічними, расовими чи статевими ознаками.

Іншими словами, сталий розвиток – це загальна концепція, що пояснює необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь.

Термін «сталий розвиток» набув поширення та був розкритим цілою ланкою конференцій.

Наприклад, на Конференції в Ріо-де-Жанейро у 1992 році в рамках прийняття «Порядку денного на XXI століття» було визначено сталий розвиток як «розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [2]. Всі наступні визначення поняття за основу брали саме це тлумачення сталого розвитку.

Термін «сталий розвиток» має досить суперечливий характер. Він породжує різне розуміння його змісту. Для розуміння цього поняття найбільш прийнятний переклад англomовного оригіналу «підтримуваний розвиток». Та досить цікавим є французький варіант даного терміну – «Le développement durable» – «міцний/тривалий розвиток».

Але всі ці поняття стосуються саме питань екології. Сьогодні це дуже популярна тема. Проте, на жаль, більша частина таких розмов зводиться до екологічних практик. Наскрізна лінія в шкільних навчальних програмах так і називається – «Екологічна безпека та сталий розвиток». У дошкільній та початковій освіті ще треба надавати роз'яснення та впроваджувати практичні дії на усіх вікових рівнях, тому що це поняття більш широке.

Окрім того, розглядання поняття «сталий розвиток», як питання екології обмежує і тему, і освіту, і вчителів що впроваджують цю концепцію.

Також такий вузький підхід не дає можливість повною мірою взаємодіяти із Національною програмою розвитку освіти України у XXI столітті яка зазначає: «в Україні має стверджуватися стратегія прискореного, випереджального розвитку освіти і науки, фізичних,

інтелектуальних, моральних та сутнісних сил особистості, які забезпечують її самоствердження та самореалізацію» [1, С. 98]

На основі цієї програми та в унісон з веліннями часу сучасне суспільство динамічно змінюється. Особливістю цього часу є прагнення особистісної цінності, її становлення, розвитку та самореалізації. Останніми роками особливого значення набуває педагогічний акцент на необхідності формування всебічно розвиненої особистості, здатної свідомо спрямовувати особистісні сили та цінності на самореалізацію, що зумовлює актуальність наукових досліджень.

Щоб допомогти людині на шляху встановлення особистісної цінності та самореалізації ще у 2004 році була впроваджена авторська Модель Гармонії, про що було повідомлено в збірці наукових праць [3]. З тих пір робота з Моделлю Гармонії успішно продовжена та поглиблена. Методичні засади гармонійного розвитку особистості та її життя корелюють з дослідями видатних українців минулого та сучасності. У цій роботі проводимо паралелі між Моделлю Гармонії та Цілями Розвитку Тисячоліття.

У 2000 році світова спільно та визначила орієнтири глобального розвитку – Цілі Розвитку Тисячоліття [Мал. 2].

Малюнок 2. Глобальні цілі сталого розвитку

Вони мають бути платформою для досягнення соціальної згуртованості в усьому світі. Україна, приєднавшись до Декларації Тисячоліття ООН разом з іншими 189 країнами світу, також взяла на себе зобов'язання досягти намічених цілей.

До Цілей сталого розвитку ООН відносить 17 кроків. Роздивимось їх крізь Модель Гармонії. При такому розгляді вони отримують інакше розподілення, що зазначить нам слабкі місця та недостатність уваги до деяких аспектів нашої життєдіяльності.

Здоров'я.

Ціль № 2: Зупинення голоду, досягнення продовольчої безпеки, покращення харчування, а також сприяння сталому розвитку сільського господарства.

Ціль № 3: Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю населення усіх вікових категорій.

Ціль № 6: Забезпечення загального доступу кожного до систем водопостачання та засобів санітарії.

Кар'єра.

Ціль № 9: Побудова стійкої інфраструктури та сприяння сталому розвитку індустріалізації та впровадженню інновацій.

Ціль № 11: Сприяння інтегрованості, безпеці, пристосовуваності до змінюваних умов та сталості міст.

Ціль № 12: Впровадження принципів сталого споживання та виробництва продукції.

Сім'я.

Ціль № 10: Зменшення нерівності всередині країн та між самими країнами.

Ціль № 16: Сприяння розбудові справедливих, мирних та відкритих спільнот.

Ціль № 17: Активізація та посилення глобального партнерства в інтересах сталого розвитку.

Знання.

Ціль № 4: Забезпечення всеохоплюючої та якісної загальної освіти та заохочення до навчання упродовж життя усіх категорій населення.

Діти.

Ціль № 13: Вжиття термінових заходів з метою подолання наслідків зміни клімату.

Ціль № 14: Збереження та раціональне використання океанів, морів та морських ресурсів.

Ціль №15: Впровадження заходів сталого управління лісовим фондом, подолання опустелювання, зупинення процесу деградації земель та втрати біологічної різноманітності.

Гідність.

Ціль № 1: Подолання бідності у всіх її проявах у всьому світі.

Ціль № 7: Забезпечення доступу кожного до прийнятного за ціною, безперебійного, сталого та сучасного енергопостачання.

Ціль № 8: Сприяти всезагальному та сталому економічному розвитку, зайнятості населення та запровадженню гідних умов праці для усіх верств населення.

Мудрість.

Ціль № 5: Досягнення гендерної рівності та надання рівних із чоловіками можливостей розвитку для жінок та дівчат.

Висновки. В питаннях сталого розвитку важливо спиратися на питання гармонійного розвитку особистості та її життя. При вдалій синхронізації цих напрямів ми зможемо поєднатись, приділити увагу всім рівням поколінь, навчити підростаючу зміну, та вкласти в них з малку відповідальний підхід до себе, до предків, оточуючих, Всесвіту.

Ми на Землі живемо як єдина родина, що в системі тісних взаємозв'язків із іншими людьми, природою та духовним світом. Людина – потужне джерело змін і розширюючи її свідомість до меж Всесвіту ми легко досягаємо змін.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Г. Національна доктрина розвитку освіти у ХХІ столітті. *Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи)*. Київ : Грамота, 2003. 216 с.
2. Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.) / пер. з англ. Вид. 2-ге. Київ : Інтелсфера, 2000. 360 с.
3. Теоретичні та прикладні проблеми психології : збірник наукових праць кафедри психології Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2005.

УДК 373.5.016:6

Микола Курач, д. пед. н., професор
Василь Петровський, здобувач вищої освіти**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ДИЗАЙНУ
СТАРШОКЛАСНИКАМИ НА УРОКАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ**

Постановка проблеми. Сучасний світ наповнений безліччю дизайнерських розробок, технологій, креативних підходів та рішень. У близькому майбутньому на ринку праці з'являться нові технології, які призведуть до нових напрямків та галузей використання дизайну і ролі людини в них, проте ключові комунікативні навички та професійні компетенції в роботі дизайнера будуть завжди актуальними. Саме тому процес вивчення основ дизайну в закладі загальної середньої освіти потрібно вибудувати так, щоб кожен урок носив практичне значення і відразу міг бути відразу перевірений на практиці. Це має бути прискорений перехід від теорії до безпосереднього використання в реальному житті з чіткою схемою розуміння процесу. Має бути налагоджений зв'язок між учнями так, щоб вони могли обмінюватися своїм досвідом в процесі виконання проєкту.

Формулювання цілей. Роль вчителя при цьому змінюється. Він від «викладача» перетворюється на менеджера, організатора творчої, пізнавальної діяльності учнів. Так учні усвідомлюють, що на всіх етапах проєктно-технологічної діяльності пріоритетом має бути не репродуктивне, послідовне дотримання алгоритму дій, а оволодіння системною організацією, комплексним підходом до роботи. Основний ухил йде на формування в учнів елементів технологічної культури, розвитку здатності до генерації та аналізу ідей, прийняття самостійних рішень, формування і відстоювання власної думки, взаємодії і діалогу в процесі розв'язання спільних задач [1]. Таким чином завданням даної публікації є висвітлення важливих методичних аспектів вивчення основ дизайну старшокласниками на уроках профільного навчання.

Виклад основного матеріалу. Для впровадження сучасних, а також призабутих (таких, які були у вищій школі Баухауз) [3] методів у навчання основ дизайну в ЗЗСО, насамперед треба вибудувати освітній процес так, щоб відповідати запитам на ринку праці щодо знань умінь і навичок в сучасній галузі дизайну. Зважаючи на те, що дизайн – це широке поняття і ключові навички можуть різнитися в залежності від конкретної галузі, це будуть:

- ✓ Креативність та інноваційність – здатність мислити творчо та придумувати нові ідеї для розв'язання проблем;

- ✓ Здатність аналізувати та використовувати дані керуючись власним досвідом;
- ✓ Володіння графічними програмами, необхідними для проектування та візуалізації проектів;
- ✓ Знання технологій, матеріалів та трендів у своїй галузі дизайну;
- ✓ Комунікативні навички. Здатність ефективно спілкуватися зі своїми колегами та клієнтами та працювати в команді;
- ✓ Розвинуте почуття смаку. Візуальний досвід. Знання сучасних трендів у дизайні та вміння прогнозувати тренди майбутнього;
- ✓ Здатність швидко адаптуватись до нових ситуацій та викликів, що можуть виникнути в роботі;
- ✓ Відповідальність. Навички самоосвіти;
- ✓ Уміння вибирати найбільш технологічний, економічний спосіб виготовлення дизайнерського проекту;
- ✓ Вміння мислити комплексно та автономно;
- ✓ Здатність оцінювати і реалізовувати ідеї, виходячи з реальних матеріальних можливостей;
- ✓ Вміння прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів рішення, бути здатними встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Кінцевим результатом дизайнерської діяльності є створення продукту, який відповідає потребам та очікуванню споживачів і має естетичну та функціональну цінність. Тому під час навчання основам дизайну, проекти учнів мають бути максимально наближені до життя і відповідати запитам і потребам суспільства. Щоб вчити старшокласників основам дизайну та показувати, як розвивається проект від ідеї до отримання результату можна використати проекти хендмейду. Хендмейд (від англ. «handmade») – слово, що складається з англійського «hand» (рука) та «made» (зроблено), і вже стало загальноновживаним терміном в українській мові для позначення ручної роботи, виготовленої автором самостійно [5].

Також іноді використовують термін «авторська робота». Це напрямок творчості, виробництво ручної роботи, що включає різні техніки виготовлення, такі як в'язання, шиття, кераміка, різьблення по дереву та інші. Хендмейд призначений в основному для декорування інтер'єрів та екстер'єрів будинків. Втілення цих проектів не вимагає багато площі і може бути специфікованим в залежності від матеріальної бази майстерень школи. На прикладі цих простих проектів важливо показати, що проектне мислення включає в себе не тільки створення продукту, але й розуміння потреб споживачів та ринкових тенденцій. Учні пропри суто технічні навички можуть

засвоїти і вчитися розуміти проблеми ціноутворення, запити ринку, роботу з конкурентами, маркетинговими стратегіями, рекламою, комунікацією з клієнтами, закупкою матеріалів і т. д. Учень побачити весь процес дизайн-діяльності від ідеї до готового продукту, яким задоволений споживач.

Для цього потрібно спонукати учнів створити власний проєкт, опираючись на існуючий в них досвід з будь-яких видів рукоділля, при цьому учні можуть об'єднуватись за своїми інтересами для створення спільного проєкту, починаючи з створення концепту та прототипу до виготовлення остаточного продукту. Потрібно створити позитивні умови для інтеграції викладання дизайну з іншими предметами для того, щоб старшокласник зумів творчо об'єднати весь свій сукупний досвід із знання предметів, його інтересів та існуючих умінь з метою використання їх для реалізації власного дизайн проєкту.

Також можна показати учням реальні приклади успішних проєктів хендмейду та їхніх авторів, які використовують свої знання з проєктного мислення для створення унікальних продуктів та бізнесів. Доцільними будуть майстер-класи від професійних дизайнерів, що може допомогти учням отримати цінний досвід та відчуття реальної практики.

Важливим вважаємо також проведення презентацій. Їх суть буде полягати в тому, що вчитель або запрошений спеціаліст в сфері дизайну демонструє свою дизайнерську роботу і дає можливість учням її оцінити. Потім розповідає, які творчі методи були використані під час проєктування та виготовлення проєкту і які були задіяні безпосередньо для підготовки і проведення презентації. Учням дається можливість оцінити ступінь цікавості і доступності матеріалу.

В процесі навчання старшокласників дизайну, ключовим моментом є зацікавленість учнів. Від цього напряму буде залежати ефективність навчального підходу. Для цього потрібно внести в навчальний процес елементи інтерактивних методів навчання [2]. До таких методів можуть належати:

- **Робота в групах:** учні працюють разом над проєктом, де кожен має своє завдання в залежності від індивідуального досвіду кожного учасника проєкту;
- **Проектна робота:** учні створюють проєкти на основі отриманих знань, використовуючи наявні уміння. Таким чином створюється органічний зв'язок нових знань з попереднім досвідом;
- **Творчі завдання:** учні отримують завдання, рішення яких вимагають нестандартних підходів та творчого мислення;

- **Дискусії:** учні обговорюють задану тему та діляться своїми думками та поглядами, що розвиває їх комунікативні та навички та вміння аргументувати свою точку зору. Учні працюють над рішенням проблеми, генерують нові ідеї та вчать бачити проблему з різних рівнів та точок зору, вчать сприймати та давати конструктивну критику, працювати в команді;

- **Розбір композиції:** учні аналізують складові елементи композиції твору, щоб зрозуміти, як вони взаємодіють між собою, і як композиція допомагає виразити певний настрій або ідею;

- **Вправи зі знищення:** учням пропонують «знищити» щось, що вони створили і потім знову побудувати це з нуля з використанням нових ідей та методів. Ця вправа допомагає учням зрозуміти як їхні власні ідеї можуть бути покращені і як робити висновки зі своїх помилок.

Основи дизайну в старших класах можуть включати більш глибокий аналіз елементів дизайну, таких як форма, пропорції, колір, текстури та композиція. Ці методи будуть базуватися на візуальній аналітиці та експериментами з кольором та формою, що допоможе учням розвивати свій творчий потенціал та смак. Для кращого розуміння тенденцій та трендів у дизайні важливо давати учням знання про стилі в мистецтві та історію дизайну. Використовувати інноваційні технології. Це дасть учням зрозуміти реальні мови праці та оволодіти інструментами роботи в дизайн-діяльності [2].

Попри суто специфічні знання з основ дизайну особливу увагу слід приділити розвитку у старшокласників творчого мислення. Існує багато методів розвитку творчого мислення, візьмемо до розгляду найбільш універсальні.

- **Метод «Мозковий штурм».** Цей метод полягає в тому, щоб згенерувати якомога більше ідей на вибрану тему і служить для розвитку гнучкості сприйняття, вмінню ширше дивитись на проблему і способи її вирішення. Можна використовувати на етапі збору ідей для проєктів;

- **Метод «Асоціації».** Полягає в намаганні логічно зв'язати між собою речі, явища або ідеї. Допомагає знаходити неординарні рішення та ідеї, збагачує асоціативне мислення і розширює кругозір. Є практичним застосовувати цей метод на етапі проєктування;

- **Метод «Розв'язання проблем».** Метод полягає в тому, щоб поставити перед собою конкретну проблему і намагатися знайти її вирішення, яке було б новим і нестандартним. Метод вдосконалює аналітичне мислення, розвиває вміння виявляти і розв'язувати проблеми. Цей метод можна використовувати на етапі вирішення проблем в процесі виконання [5].

Висновки. Зазначені вище методи допоможуть учням краще засвоювати матеріал, бути більш активними учасниками навчального процесу та розвивати навички, які будуть корисні їх майбутній кар'єрі. Враховуючи і вікові особливості учнів, їм потрібно надати можливість проявити свою самостійність у виборі своєї діяльності. Учні можуть працювати над проєктами, які відповідають їхнім інтересам та майбутнім кар'єрним планам. Наприклад вони можуть створювати проєкти в області створення персонажів для комп'ютерних ігор, їх колеги виготовляти скульптури за даним концептом і т.д. Застосування цих методів допоможе учням розвинути їх творчі і когнітивні здібності, розвивати навички генерування ідей та розв'язання проблем. Всі ці навички необхідні для успішної роботи в сфері дизайну і можуть допомогти учням підготуватися до майбутньої роботи в цій галузі.

Список використаних джерел

1. Антоненко В. М. Сучасні інформаційні системи і технології : навчальний посібник. Київ : КСУМГІ, 2005. 131 с.
2. Богданова Л. В. Профільна освіта у ЗНЗ. Київ : Либідь, 2007. 224 с.
3. Вечерський В. В. Баухауз. *Велика українська енциклопедія*. URL : <https://vue.gov.ua/Bayxayz> (дата звернення 28.03.2023).
4. Гевін Емброуз, Найджел Оно-Біллсон. Основи. Графічний дизайн 01: Підхід і мова. Київ: ArtHuss, 2019. 192 с.
5. Іванова Л. К. Методика навчання проєктування візуального середовища в середній школі. Київ : Логос, 2011. 108 с.

УДК 159.922.73

Людмила Мишаківська, викладач
Людмила Трачук, здобувачка фахової
передвищої освіти

ВПЛИВ ТРИВОЖНОСТІ НА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні умови життя ставлять перед дитиною часом нездійсненні завдання, з якими складно впоратися навіть дорослому. Покладені на дітей обов'язки, недостатня увага з боку викладачів або батьків, несвідоме в цьому віці почуття відповідальності породжує появу страхів, невпевненості та тривоги. У ході досліджень, що проводилися авторами на цю тему, було встановлено, що за

поведінковими характеристиками у процесі спілкування з дитиною можливо визначити рівень її тривожності. Це дозволяє говорити про наявність певних змістовних змін у поведінці та вчинках тривожної дитини.

Дошкільний вік – етап психічного розвитку, у вітчизняній періодизації займає місце між раннім та молодшим шкільним віком – від 3 до 6-7 років. У дошкільному віці виділяють три періоди: молодший дошкільний вік (3-4 роки), середній дошкільний вік (4-5 років) та старший дошкільний вік (5-7 років). Дошкільний вік має винятково важливе значення для розвитку психіки та особистості дитини. Його називають віком гри, оскільки гра є провідною діяльністю дошкільного віку. У молодшому дошкільному віці основним змістом гри є відтворення предметних дій людей, які не спрямовані на партнера чи розвиток сюжету. У середньому дошкільному віці головним змістом гри виступають відносини для людей. Дії виконуються не для них самих, а висловлення певного ставлення до інших відповідно до взятої ним ролі (4-5 років – вік максимального розквіту рольової гри). Введення сюжету та ігрової ролі значно підвищує можливості дитини у багатьох сферах психічного життя. У старшому дошкільному віці суттю гри стає виконання правил. Ігрові дії скорочуються, узагальнюються і набувають умовного характеру. Рольова гра поступово змінюється грою правилами [3, С. 91].

Тривожність дитини багато в чому залежить від рівня тривожності дорослих, що оточують її. Висока тривожність педагога чи батька передається дитині. У сім'ях із доброзичливими стосунками діти менш тривожні, ніж у сім'ях, де часто виникають конфлікти. Цікавим є той факт, що після розлучення батьків, коли, здавалося б, у сім'ї закінчилися скандали, рівень тривожності дитини не знижується, а, як правило, різко зростає.

У процесі написання наукової статті ми проаналізували вплив тривожності на дітей дошкільного віку. Варто зазначити, що різноманітні аспекти тривожності були предметом дослідження широкого загалу науковців (М. Базовиц, В. Білоус, Дж. Боулбі, Х. Дельгадо, І. Імедадзе, Р. Кеттелл, О. Мауер, Р. Мей, Дж. Сарасон, Ч. Спілбергер та ін.).

Дошкільний вік є особливо відповідальним періодом у процесі виховання, тому що це вік початкового особистісного становлення дитини. Цей період характеризується складними взаємовідносинами з однолітками, які великою мірою впливають формування його особистості. Як правило, світ дитини має нерозривний зв'язок з іншими дітьми. І з віком все більшого значення для нього набувають контакти з ровесниками.

Виникнення і закріплення тривоги та тривожності, як достатньо специфічного та важливого феномена, безпосередньо пов'язана з фактором незадоволення специфічних вікових потреб дитини. Як зазначають дослідники, дитина з підвищеною тривожністю згодом може зіткнутися з різними соматичними захворюваннями.

Говорячи про тривожність дітей, зокрема дітей старшого дошкільного віку, необхідно особливо зупинитися наступному моменті – мові почуттів. У дошкільному віці практично будь-яка дитина досить добре засвоює мову почуття.

Людина з високою соціальною тривожністю більше стурбована відповідністю стандартам оточуючих, ніж своїм власним, відчуваючи тривогу в соціальних ситуаціях, пов'язану з переконанням, що вироблене враження недостатнє для досягнення поставленої цілі.

Батлер Д. зазначає, що соціальна тривога – почуття незручності і дискомфорту в соціальних ситуаціях, що, зазвичай, супроводжується сором'язливістю і соціальною незграбністю. Це форма страху, який люди відчувають, сумніваючись в тому, що їм вдасться створити бажане враження. Час від часу кожен відчувається соціально тривожним. Більш глибокі, постійні та дискомфортні форми цієї проблеми називають соціальною фобією. Сором'язливість, соціальна тривога і соціальна фобія (соціальний тривожний розлад) – це різні ступені одного явища, які важко чітко розмежувати. Соціальна тривога доволі поширена й однаково часто може проявитися і у чоловіків, і у жінок, незалежно від їх освіти і роду занять [1, С. 96].

Тривога не завжди виступає в явній формі, так як є досить обтяжливим станом. Тривожні діти, якщо у них добре розвинені ігрові навички, можуть практично не користуватися загальним визнанням у групі дітей, у якій вони перебувають, однак не опиняються в ізоляції. Такі діти частіше входять до найменш популярних в зв'язку зі своїм високим ступенем невпевненості, замкнутості, нетовариства, або ж навпаки, надтовариські, настирливості, озлобленості. Безініціативність наводить до двох основних наслідків: тривожні діти не можуть бути лідерами; інші діти відчувають потребу домінувати [2, С. 93-95]. Говорячи про тривожність дітей, зокрема дітей старшого дошкільного віку, необхідно особливо зупинитися наступному моменті – мові почуттів. У дошкільному віці практично будь-яка дитина досить добре засвоює мову почуття. Необхідно надати невелике пояснення. Мова почуття є деяким прийнятим в конкретний тимчасовий період у суспільстві конкретні форми вираження переживань при допомозі міміки та пантоміміки тощо. Незважаючи на таке гарне сприйняття, самі дошкільнята все ще залишаються досить безпосередніми та

імпульсивними в рамках вираженні власних емоційних переживань. Емоції, які відчують діти дошкільного віку, досить легко прочитуються виходячи з їхньої поведінки та міміки.

У дітей старшого дошкільного віку тривожність ще не є досить стійкою межею характеру. У цій віковій категорії тривога та тривожність є функцією прояву несприятливих відносин з близькими дорослими.

Важливо, що тривожність, підвищена занепокоєність, невпевненість, емоційна нестійкість, прояви яких можуть з'являтися в перші роки життя. Таким чином, тривожні діти характеризуються досить частими проявами занепокоєння, і тривоги. Крім того, дослідники відзначають наявність великої кількості страхів (як усвідомлених, і неусвідомлених). Страху та тривога у дітей дошкільного віку виникають досить часто навіть у тих ситуаціях, у яких дитині з першого погляду нічого не загрожує з боку як ближнього, і далекого оточення. Як бачимо з графіка (рис.1), за результатами дослідження, виявлено такі особливості прояву тривожності у дошкільнят:

1. У старшому дошкільному віці, за оцінкою батьків, переважає середній рівень тривожності (50%).
2. Дошкільнята мають досить високий коефіцієнт комфортного емоційного стану (75%).
3. За спостереженнями вихователя виявлено середній рівень тривожних проявів (66%).

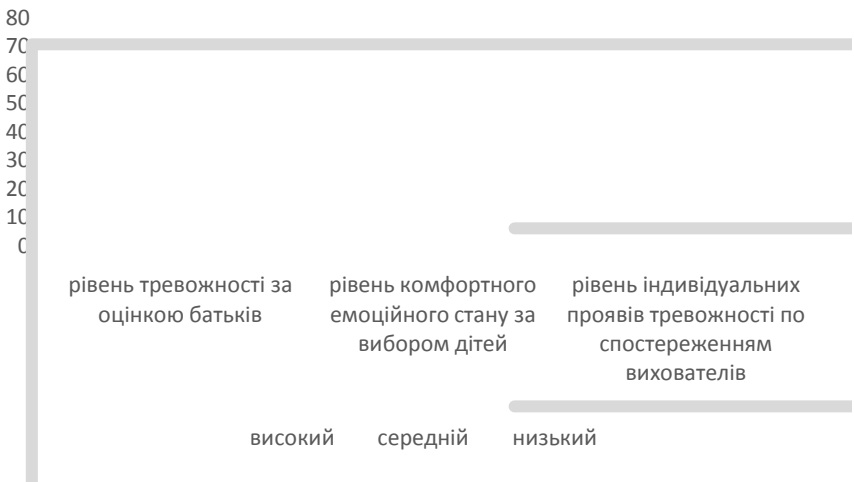

Рис.1 Показники тривожності дітей за оцінками батьків, вихователів та самих дітей

Отже, здійснивши короткий психологічний аналіз доведено, що виникнення та закріплення тривоги та тривожності, як достатньо специфічного та важливого феномена, безпосередньо пов'язана з фактором незадоволення специфічних вікових потреб дитини. Як зазначають дослідники, дитина з підвищеною тривожністю згодом може зіткнутися з різними соматичними захворюваннями. Говорячи про тривожність дітей, зокрема дітей старшого дошкільного віку, необхідно особливо зупинитися наступному моменті – мові почуттів. У дошкільному віці практично будь-яка дитина досить добре засвоює мову почуття.

Таким чином, тривожні діти характеризуються досить частими проявами. занепокоєння, і тривоги. Крім того, дослідники відзначають наявність великої кількості страхів (як усвідомлених, і неусвідомлених). Страху та тривога у дітей дошкільного віку виникають досить часто навіть у тих ситуаціях, у яких дитині з першого погляду нічого не загрожує з боку як ближнього, і далекого оточення.

Дійшовши висновку ми можемо сказати, що у роботі з такими дітьми необхідно відштовхуватися від їхніх інтересів, виявляти участь та доброзичливість. Їм теж корисно висловитися, та включитися у групу однолітків зі схожими інтересами.

Список використаних джерел

1. Батлер Д. Подолати соціальну тривогу. Львів : Видавництво Українського католицького університету: Свічадо, 2014. 96 с.
2. Пасічніченко А. Особливості тривожності у дітей дошкільного віку. *Психологія*. 2012. № 1009. С. 93–95.
3. Павелків Р., Цигипало О. Дитяча психологія. Київ : «Академвидав», 2011. 91 с.

УДК 159.922.73

Людмила Мишаківська, викладач
Єлизавета Чумадевська, здобувачка
фахової передвищої освіти

ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЇ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Постановка проблеми. Зміна сучасного політичного середовища, спричинила зміни у формуванні і розвитку моральної сфери особистості. Тому саме в ці дні слід безпомилково впливати на моральне виховання дитини, та підготовлювати її до реалій сьогодення. Безперечно, в теперішніх умовах потрібно вчити дитину залишатися людиною, гуманно ставитися до інших та не відсторонятися від інших у разі виникнення у них потреби допомоги.

Завдяки цьому, розвиток емпатії у дошкільників є дуже поширеним у дослідженнях психологів та педагогів, розпочинаючи з давнини і до цього часу. Адже саме емпатія відіграє ключову роль у моральному розвитку людини. Емпатія – це емоція, яка виражає вміння проникнути в світ подій які сталися в іншій людини, поспівчувати їй. Емпатія може проявлятися через переживання, бажання допомогти і вміння підтримати.

Становлення емпатії розглядалося у великій кількості праць вітчизняних психологів та педагогів, таких як Я.-А. Коменський, Т. Василюшина, Т. Гаврилова, Г Андрєєва та інші.

Чимала кількість робіт доводить, що саме старший дошкільний вік є наймовірно важливим періодом суспільного і морального становлення дітей. Через накопичений ними досвід у комунікуванні, старші дошкільники, вже досконало знають, що вони є суб'єктом переживання та спілкування, спроможні самостійно здійснювати значимі дії для благополуччя інших.

Отож, аналіз теорії та практики процесу морального становлення й проблеми розвитку дітей дошкільного віку показує, що розглянута проблематика є дуже актуальною для сучасного етапу формування дошкільної освіти в країні. Як-от, важливим і складним є питання розвитку емпатії у дошкільників. У зв'язку з цим погоджуємося з позицією М. Олійник про те, що існуючі сьогочасні розвиваючі програми часто реалізують частину завдань емоційного розвитку дитини, а ефективність впливу зумовлена насамперед комплексним впливом на всю афективну сферу дошкільника. Необхідність поєднання критеріїв емоційного розвитку дітей визначає досить високий експериментальний потенціал цього питання як у науковій теорії, так і в практиці [2].

Опанування питань розвитку емпатії створює перспективу глибше дізнатися про роль емпатії в поведінці, у моральному становленні

дітей, а відтак і в становленні їх особистості. Усвідомлюючи особливості формування емоційного поля дітей, процес розвитку моральної раціональності буде служити процесу виховання підростаючого покоління наукового мислення. Саме це зумовило вибір теми дослідження «формування емпатії у старших дошкільників».

Мета дослідження включає дослідження щодо розвитку емпатії у старших дошкільників.

Результати дослідження. Дослідження розвитку емпатії старших дошкільників проводилося у три етапи. На констатувальному етапі було проведено читання оповідання В. Сухомлинського «Іменний обід», для отримання інформації, щодо ступеня розвитку емпатії у дошкільників. Для проведення була обрана ігрова кімната, діти розташовувалися півколом. Після розміщення, дітям було повідомлено тему, та звернено їхню увагу на прослуховування та запам'ятовування твору. Після того, як все було підготовлено до проведення, розпочалося безпосереднє читання оповідання. Оповідання було прочитане згідно вимог, з відповідною інтонацією та з наголосом на моменти, де діти проявляли співчуття. Після того як було проведено оповідання, було здійснено опитування, згідно запитань по змісту твору.

Після проведення бесіди було проведено аналіз найпоширеніших відповідей дітей та за допомогою відповідних критеріїв, було визначено яким рівнем емпатії володіють діти старшої групи. Відповідний аналіз дав змогу сформувати таку діаграму сформованості емпатії у дошкільників.

Рис. 1. Рівень сформованості емпатії у старших дошкільників на констатувальному етапі

Як видно з рис. 1, кількість дітей, які проявляють співчуття – 50%, кількість дітей, які не проявляли співчуття – 35%, і кількість дітей які ніяк не реагували на проблеми героїні твору – 15%.

Після проведення констатувального етапу, розпочалася робота по підвищенню ступеню емпатії. На формувальному етапі дослідження, використовувалися різноманітні ігри та вправи. Їхньою метою було підвищити рівень емпатії дітей. Завданням-систематичне вирішення ігор та вправ на розпізнання емоційних станів і відповідно, підбір тожотою цим станам стратегій міжособистісної взаємодії. Кожна гра проводилася в природних обставинах, для того щоб діти могли повністю відкритися і не були скутими. Перш ніж перейти до контрольного етапу, розглянемо приклад однієї з проведених ігор:

Гра «Кого – куди»

Мета: Навчити дітей співставляти емоції із діями дітей; Розвивати здатність розпізнавати різні емоції.

Матеріали: портрети дітей із різними висловлюваннями емоційних почуттів, станів.

Хід гри

- Діти ми з вами зараз пограємо у гру. Гра називається «Кого–куди». Я виставляю портрети дітей із різними висловлюваннями емоційних почуттів, станів. Вам потрібно обрати тих дітей, яких:
 - Можна посадити за святковий стіл;
 - Потрібно заспокоїти;
 - Образив вихователь;

Ви повинні не просто обрати, а й пояснити свій вибір, називаючи ознаки, за якими ви зрозуміли, який настрій у кожного зображеного малюнку дитини. Зрозуміли правила?

- В. д.
- Чудово, давайте спробуємо пограти.

Підсумок:

- Яку гру ми щойно грали?
- В. д.
- Що було найцікавіше робити?
- В. д.
- А, що було найважче робити?
- Молодці, всі впоралися, все робили правильно.

Розглянувши приклад проведеної гри на формувальному етапі, перейдімо до контрольного етапу. На цьому етапі експерименту, за допомогою оповідання Василя Сухомлинського було проведено дослідження, щодо результатів підвищення рівня емпатії у старших дошкільників. Зупинімося докладніше на оповіданні, яке було використане на цьому етапі дослідження. Отож, на початку, діти

розмістилися півколом на килимі, почули назву твору та прослухали це оповідання. Після того, як діти ознайомилися зі твором, було проведено бесіду за його змістом. Найпоширеніші відповіді дітей були записані та проаналізовані, що дало змогу визначити результати сформованості емпатії у старших дошкільників. Проведений аналіз, дав змогу сформулювати діаграму:

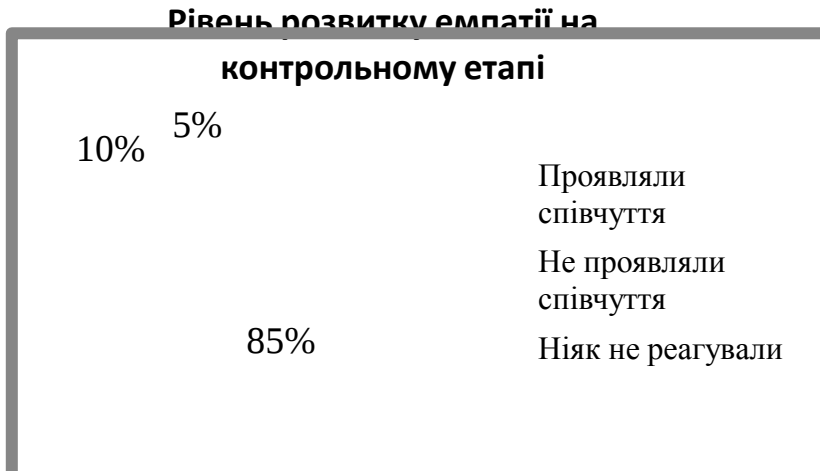

Рис. 2. Рівень розвитку емпатії на контрольному етапі

Сформована діаграма, дає змогу дійти висновку, що рівень знань на контрольному етапі збільшився на 70% від рівня знань на констатувальному етапі дослідження. Таким чином, проведені нами ігри та вправи на формуальному етапі, розвинули у дітей співчутливість, бажання допомагати іншим та відкликатися на біду інших.

Висновки. Отож, проведенні нами дослідження розвитку емпатії у дітей старшого дошкільного віку, дали змогу дійти таких висновків.

Знання, отримані в результаті аналізу основних робіт з дослідження емпатії у вітчизняній та зарубіжній літературі, можуть пролити світло на особливості формування емпатії у дітей дошкільного віку. Вони допомагають зрозуміти, як розвиток емпатії впливає на моральний розвиток особистості дитини, як підібрати методи для підвищення рівня емпатії та як правильно організувати відтворення цих методів.

Отже, формування та становлення емпатії є дуже важливою складовою морального виховання, над розвитком якої потрібно ще

багато і плідно працювати. Проведені дослідження дали змогу сформулювати судження, що над проблемою формування емпатії потрібно працювати безперервно з використанням відповідних знань та правильно підібраних методів.

Список використаних джерел

1. Виховання гуманних почуттів у дітей / за наук. ред. Т. Піроженко, С. Ладивір, Ю. Манилюк. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 168 с.
2. Олійник М. Розвиток емпатії у дітей старшого дошкільного віку в процесі театралізованої діяльності. *Проблеми сучасної психології*. 2010. Вип. 9.
3. Павелків В., Цигипало О. Дитяча психологія : навчальний посібник. Вид. 2-ге, випр. Київ : «Академвидав», 2015. 400 с.
4. Пономаренко Т., Волинець Ю. Молодий вчений : Науковий журнал. 2018. № 11 (63).

УДК 37.013.77

Алла Фурсик, викладач
Ольга Похила, здобувачка
фахової передвищої освіти

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕНЬ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. Мотивація є однією з найбільш цікавих та актуальних проблем не тільки у навчальному середовищі, а й у буденних справах. Набагато легше викладати матеріал у класі, де на вас дивляться вогники бажання та інтересу, запалені в дитячих очах. В таких умовах процес виховання та навчання є простішим та цікавішим як для вчителів, так і для школярів. Будь-яка діяльність має перспективи стати більш ефективною та принести якісні результати за умови наявності глибоких мотивів, що підвищують активність, впливають на протидію перешкодам, наполегливість у досягненні поставленої мети. Також дуже важливим моментом є формування мотивації досягнення успіху в стінах школи, адже від цього напряму залежить якість надання освіти та її кінцеві результати. Крім того це є важливою складовою майбутнього нашої країни, зважаючи на воєнні дії.

Вперше термін мотив досягнення успіху був представлений у класифікації Г. Мюррея (30-ті роки XX століття), де мотив розглядався як стійка для особистості потреба в досягненні результату у своїй роботі, як прагнення людини зробити щось швидко і добре, здійснити досягнення певного рівня діяльності. А. Давидова, вивчивши праці сучасних вчених про мотивацію досягнення успіху, приходить до висновку про те, що даний вид мотивації детермінований соціально-психологічними характеристиками особистості (стать, вік, особливості соціальної взаємодії та добробуту) [1, С. 519].

Враховуючи все вищезазначене, можна дійти до висновку, що тема «Психолого-педагогічні умови формування мотивації досягнень школярів» є актуальною і необхідною для вивчення.

Мета дослідження. Визначення психолого-педагогічних умов формування мотивації досягнень підлітків.

Результати дослідження. Мотив (від французької «*motif*» – спонукальна причина) – психічне явище, що спонукає до дії (В. Ковальов, Х. Хекхаузен та інші). Звичайно ж, мотив – це лише внутрішньо усвідомлена спонукка, що відображає готовність людини до дії або вчинку. Таким чином, дія або вчинок спричиняється стимулом не прямо, а опосередковано, за допомогою мотивів: спонуккою мотиву є стимул (предмет), а спонуккою дії або вчинку – внутрішньо усвідомлена спонукка (мотив) [3, С. 342].

Найбільш широким є поняття мотиваційної сфери, що включає афективну й вольову сфери особистості, запропоноване Л. Виготським. У загально психологічному контексті мотивація являє собою складне поєднання рушійних сил поведінки, що відкривається суб'єкту у вигляді потреб, інтересів, цілей, ідеалів, які безпосередньо визначають людську діяльність. Мотиваційна сфера або мотивація в широкому розумінні слова із цього погляду розуміється як стержень особистості, до якого підкріплюються такі властивості, як спрямованість, ціннісні орієнтації, соціальні очікування, емоції, вольові якості й інші соціально-психологічні характеристики [2, С. 243].

Мотивація досягнення – це стійка потреба індивіда досягати успіху в різних видах діяльності. Це один із варіантів прояву мотивації діяльності, пов'язаний насамперед із переважною орієнтацією особистості на досягнення успіху чи уникнення невдачі.

Мотивація досягнення успіху – це один з видів мотивації діяльності, який виявляється у прагненні до успіху, досягнення важливих цілей, отримання нових результатів. Школярі, мотивовані на досягнення успіху, ставлять перед собою позитивну мету, активно

працюють над її реалізацією, обирають засоби, спрямовані на досягнення цієї мети [1, С. 519].

Мотив уникнення невдач – відносно стійке прагнення людини уникнути невдач у життєвих ситуаціях, пов'язаних з оцінкою результатів її діяльності іншими людьми. Уникаючи невдач, людина усвідомлено вибирає або надто легкі цілі, або надто важкі, а іноді навіть готова змінити кінцеву мету [1, С. 519].

Результати дослідження, яке було проведене нами з учнями 8-го класу, Шумбарської гімназії, Кременецького району, за допомогою методики «Діагностика мотивації досягнень (А. Мехрабіан)», показали, що 40% опитаних учнів мають мотивацію до досягнення успіху, а інші 60% – мотив уникнення невдач. Також для досліджень була використана методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса, за результатами якої встановлено, що 66% учнів мають середній рівень мотивації до успіху, 17% – помірковано високий, та 17% – занадто високий рівень мотивації до успіху.

Думки та дії підлітків при мотивації уникнення невдач підпорядковані тенденції відстороненості від ситуації, уникнення будь-якої активності. Учень при цьому не впевнений в собі, боїться критики. В роботі, в якій, за його переконаннями, результатом може бути невдача, виникають тільки негативні емоції і переживання. Мотив уникнення невдач пов'язаний з невпевненістю в собі, низькою самооцінкою, невір'ям у можливість успіху.

Діяльність збуджується не одним, а кількома мотивами. Чим більше мотивів визначають діяльність, тим вище загальний рівень мотивації. Багато що залежить від спонукальної сили кожного мотиву. Іноді один мотив переважає над впливом кількох інших.

У підлітків виникає чітка ієрархія мотивів під впливом формування стійкого світогляду. Найбільш визначальною є мотивація, направлена на власну особистість, «Я» старшокласників. Друге місце займає мотивація спілкування, і нарешті третє місце належить діловій мотивації, пов'язаній з реалізацією учбових та інших задач.

Висновки. Отже, можна зробити висновки, що мотивація є дійсно важливим компонентом навчання. Зрозумівши якими мотивами керується дитина, можна активно впливати на її навчальну діяльність, зважаючи на цікаві для неї речі. Більшість сучасних учнів прагнуть не до успіху, а навпаки – до уникнення невдач. Деякою мірою це є проблемою, рішення якої потрібно шукати у вихованні в сім'ї та ставленні до дитини у школі. Це може слугувати темою для наступних досліджень.

Список використаних джерел

1. Біла М. Особливості мотивації досягнення як чинника успішності навчальної діяльності старших школярів. *Current challenges, trends and transformations*. Boston, USA, 2022. С. 517–524.
2. Лисенко Л. Роль емоційного досвіду в організації мотиваційно цільових систем навчальної діяльності учнів старших класів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2020. Вип. 4. С. 57–63.
3. Токарева Н., Шамне А. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник. Київ, 2017. 548 с.

УДК 37.036

Марія Бруяка, здобувачка вищої освіти

ДО ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ ЗДО

Сьогодні українська держава потребує людей з високим рівнем культури, самобутності, здатних актуалізувати свій творчий потенціал. За висновками, науковців, саме в дошкільному віці закладається фундамент особистості. З огляду на це, розвиток творчості є ключовим завданням освіти дітей дошкільного віку. Закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти спрямовані на розвиток у дитини здатності творчо самовизначатися у життєвому просторі відповідно до вікових можливостей [1].

Аспекти розвитку творчого потенціалу зростаючої особистості відображені у працях низки зарубіжних та українських науковців, зокрема:

- сутність творчості як особистісного процесу (І. Зязюн, В. Рибалка, К. Роджерс, В. Шинкарук та інші);
- особливість творчої активності в ранньому онтогенезі (А. Богуш, Н. Гавриш, В. Моляко, О. Кононко, О. Половіна, В. Рогозіна та ін.);
- значення ейдетики у актуалізації природного потенціалу зростаючої особистості (Є. Антощук, К. Дункер, Е.Йенш, О. Кро, О. Лурія, І. Матюгін, Т. Рібо, Г. Фішер).

Одним із ефективних засобів активізації творчого потенціалу зростаючої особистості фахівців називають використання ейдетики в освітньому процесі закладу освіти, дошкільному зокрема.

Отож, відповідно до логіки дослідження виникає необхідність з'ясувати сутність ключових понять – творчість, творчі прояви зростаючої особистості, ейдетика, ейдотехніка та інше.

Мета статті – на основі аналізу психолого-педагогічної літератури висвітлити деякі аспекти активізації творчості дітей дошкільного віку в умовах сучасного закладу дошкільної освіти.

На думку, В. Моляко, В. Рибалки, творчість є особистісним феноменом, завдяки якому відбувається реалізація себе як суб'єкта культури, об'єктивуються творчі можливості, природний потенціал в процесі життєдіяльності через самовираження [4].

Ключовою науковою категорією проблеми творчості є креативність. Не вдаючись до аналізу сутності поняття, креативність розуміємо як загальну здатність особистості до творчості, створення нового, розв'язання нестандартних завдань у різних сферах життєдіяльності. Креативність, як властивість особистості, має інтегративний, комплексний характер, характеризує особистість у цілому [5].

Дошкільне дитинство, як період формування фундаменту особистості, є визначальним у розвитку творчого потенціалу дитини, оскільки що саме в цей віковий період розвиваються компоненти самосвідомості – елементарна *Я-концепція*, більш-менш реалістична самооцінка, здатність до самоконтролю та самореалізації (І. Бех, Г. Васянович, О. Кононко та інші) [3].

Розвиток творчості, творча активність дітей дошкільного віку зумовлена потребою дітей у самопізнанні, прагненні вирізнитися з-поміж інших. Зокрема, діти старшого дошкільного віку виявляють прагнення активно реалізувати себе, об'єктивувати для інших та самих себе власні здібності (за А. Аніщук, О. Дронова, А. Гончаренко, Л. Шелестова).

На думку О. Кононко, «першочерговими компонентами творчого процесу є прояви дошкільником оригінального, інтуїтивного, непередбачуваного, мимовільного, імпульсивного, неусвідомлюваного; другорядними – прояви логічного, рефлексивного, довільного, вмотивованого, усвідомленого. Єдність закладеного природою та набутого дитиною – база для розвитку та збагачення її творчого потенціалу» [3].

На сьогодні в сучасних умовах закладу дошкільної освіти широко використовується ейдетика, як ефективний засобів активізації творчості зростаючої особистості.

Логіка наукового пошуку вимагає більш детально розглянути тлумачення поняття «ейдетика». Зазначимо, що «ейдетика» описувалася ще Аристотелем. Термін «ейдетика» (від гр. *ейдос* – образ) був уведений у психологію в 30-ті роки XX століття німецьким

ученим Еріком Йеншем та його однодумцями (О. Кро, А. Рікелем, Г. Фішером та іншими). У вітчизняній освіті про ейдетику всерйоз заговорили в основному завдячуючи Євгенію Антощуку, керівнику «Української Школи Ейдетики» [1]. Таким чином, «ейдетика» тлумачиться як звукові, тактильні та графічні асоціації. Звідси «ейдетизм» як здатність відтворювати надзвичайно яскравий наочний образ предмета через тривалий час після припинення його дії на органи чуття. Методи ейдотехніки базуються на максимальному використанні образного типу інформації. Фахівці рекомендують використовувати ейдетику в роботі з дітьми дошкільного віку в таких аспектах як: вільні асоціації, які пов'язані з предметними образами; асоціації за кольором; асоціації, пов'язані з геометричними формами; тактильні асоціації; предметні асоціації; звукові асоціації; смакові асоціації; нюхові асоціації та інше.

З метою вивчення досліджуваного явища в повній мірі нами була проведена експериментальна діяльність. Експериментом було охоплено 46 дітей старшого дошкільного віку та вихователі закладів дошкільної освіти № 2 Золотий ключик», № 3 та № 5 м. Кременця Тернопільської області. На констатувальному етапі експерименту було досліджено особливості творчої активності та «ейдетичного сприйняття» дітей старшого дошкільного віку.

З цією метою нами використовувалися такі діагностичні методи, як:

- спостереження під час самостійної діяльності дітей (фіксувалися творчі прояви, продукування дітьми оригінальних ідей та ін.)
- творчі ігри з елементами ейдетики – зверталася увагу на зацікавленість, активність дошкільників під час виконання завдань;
- опитування та анкетування вихователів ЗДО – результати дали змогу з'ясувати ставлення педагогів до ейдетики та використання її як засобу активізації творчості.

У результаті дослідницької діяльності нами було діагностовано три групи дітей старшого дошкільного віку з початковим, середнім та оптимальним рівнем творчої активності та виявлено певні тенденції. Аналіз отриманих анкет дав підстави стверджувати, що вихователі на приділяють належної уваги проблемі активізації творчих проявів дитиною та не використовують в повній мірою в освітньому процесі ЗДО розвивальний потенціал ейдетики. Зазначене об'єктивує необхідність реалізації експериментальної роботи на формувальному етапі.

На основі аналізу теоретичних джерел і виявлення характерних особливостей методів ейдетики, було виділено педагогічні умови, що сприяють ефективному особистісному

зростанню дитини: заохочення та надання старшим дошкільника можливості творчо проявити себе; актуалізація творчого потенціалу дітей в різних видах діяльності за допомогою елементів ейдетики; розширення уявлень педагогів ЗДО щодо ефективності використання ейдетики у розвитку творчості зростаючої особистості.

Зазначимо, що кожна з педагогічних умов була нами реалізована в освітньому процесі закладу дошкільної освіти завдяки інноваційним методам, зокрема евристично-пошуковим, які сприяли на активізацію дивергентного мислення зростаючої особистості та її креативності.

З метою активізації позиції педагогів, відповідальних за розвиток особистості дитини та усвідомлення ними ефективності ейдетики в освітньому процесі ЗДО, були впроваджені такі форми роботи, як:

- тренінг креативності «Радість творчості»;
- консультації на тему: «Шляхи розвитку творчого потенціалу дошкільників»;
- семінар-практикум «Ейдетика в сучасному ЗДО».

Оцінка ефективності використання ейдетики в активізації творчості дошкільників здійснювалася шляхом порівняльного аналізу сформованості досліджуваного явища у представників експериментальних (ЕГ) та контрольних груп (КГ). Аналіз отриманих результатів на контрольному етапі педагогічного експерименту засвідчив ефективність використання ейдетики в активізації творчості зростаючої особистості.

Висновки. Дослідно-експериментальна робота продемонструвала позитивну динаміку у розвитку творчого потенціалу зростаючої особистості. Це доводить ефективність обґрунтованих педагогічних умов, розроблених інноваційних форм та методів, які використовувалися при роботі з дітьми 5-6 року життя та вихователями ЗДО, зокрема ейдетики. Отож, ейдетика є ефективною методикою активізації природного потенціалу зростаючої особистості, оскільки дозволяє дитині дошкільного віку в ігровій формі із задоволенням реалізовувати свій творчий потенціал.

Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо в активному впровадженні ейдетики в освітній процес сучасних закладів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Антошук Є. В. Швидка педагогічна допомога від «Української школи ейдетики». 8 уроків з техніки ефективного запам'ятовування будь-якої інформації. Вінниця, 2002. 43с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): Наказ Міністерства освіти і науки України від

12.01.21 р. № 33. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkil_noyi%20osvity.pdf (дата звернення: 08.11.2022 р.).

3. Кононко О. Дитяча креативність крізь призму Базової програми «Я у Світі». *Дошкільне виховання*. 2008. №7. С. 3–7.

4. Моляко В. О. Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості : монографія. Київ : Педагогічна думка. 2008. 207 с.

5. Шелестова Л. В. Методи діагностики креативності дошкільників у сучасному дошкільному навчальному закладі. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 11. С. 38–43.

УДК 373.035

Сергій Грушвіцький, аспірант
Ірина Гриньків, здобувачка вищої освіти
Михайло Кубінський, здобувач вищої освіти

ОСНОВНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. Проблеми формування соціальної компетентності школярів на сучасному етапі суспільного розвитку зумовлюється тим, що система формальної та неформальної освіти має забезпечити випусника ефективним інструментарієм життєвої адаптації у мінливих соціальних умовах, сформувати соціально-ціннісні настанови й практичні соціальні вміння, що мають виняткове значення для життєдіяльності людини і суспільства, а також розвинути здатність ефективно працювати в команді, продуктивно взаємодіяти з соціальним середовищем й постійно вдосконалювати власні соціальні якості [4].

Проблема формування соціальної компетентності як життєвої необхідності відображена і в чинних нормативних документах. Так, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2022 роки зазначено, що в умовах переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян, вимоги сучасного ринку праці актуалізують у випусника закладу загальної середньої освіти не лише наявність глибоких теоретичних знань, а й розвинених умінь самостійно застосовувати їх в мінливих та нестандартних соціальних ситуаціях [5].

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та здійсненні аналізу ефективності упровадження соціально-педагогічних умов формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти.

Протягом останнього десятиліття в розвинених країнах світу ведеться дискусія щодо того, як дати молодій людині належні знання й уміння, підготувати до гармонійної взаємодії із соціумом та забезпечити готовність до життєвої самореалізації[3]. Закономірно, що набуття знань, умінь і навичок, спрямованих на формування компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню у неї здатності оптимально реагувати на суспільні й особисті запити і потреби. Саме тому важливим є розуміння компетентності та сутнісних характеристик її формування [6].

Поняття «компетентність», розкриваючи якісно нові перспективи щодо розуміння результатів загальноосвітньої, професійної та виховної діяльності, знаходиться в епіцентрі сучасної світової педагогічної думки. В основі концепції компетентності постає ідея виховання компетентної особистості, яка не лише володіє необхідними знаннями, навичками й уміннями, але й здатна адекватно діяти у відповідних навчальних, життєвих і (в майбутньому) професійних ситуаціях, застосовуючи отримані знання й беручи на себе відповідальність за результати їх використання [1].

Результати дослідження. Для нашого дослідження важливо, що соціальна компетентність побудована на комбінації взаємовідповідних соціально-пізнавальних відношень та практичних соціальних навичок, а також мотивів, цінностей і соціально активної поведінки. Так, соціально компетентна особистість вміє визначати власне місце в соціумі, здатна проектувати й планувати стратегії власного життя у відповідності до соціальних норм, зобов'язана враховувати інтереси і потреби різних соціальних груп, індивідів, адекватно оцінює соціальну дійсність, продуктивно співпрацює з різними партнерами у команді чи спільноті, виконує різні функції в групі, бере на себе відповідальність за прийняті рішення. Відтак, викладені позиції дають підставу включати у зміст соціальної компетентності особистості розвиненість її соціальних мотивів, соціального інтелекту, соціально активної поведінки та соціальних цінностей.

Констатуємо, що у вітчизняній психолого-педагогічній науці соціальну компетентність в узагальненому вигляді визначають як інтегроване особистісне утворення, зміст якого складають взаємозв'язки соціальних мотивів, соціально важливих знань, вмінь, навичок, особистісного досвіду, цінностей та норм.

Висновки. На основі вивчення наукової літератури конкретизовано стан розробки проблеми, уточнено суть основних дефініцій та категорій, виявлено потенціал неформальної освіти для формування соціальної компетентності учнів старших класів. Соціальна компетентність як інтегрована характеристика особистості, яка охоплює сукупність соціально важливих якостей, здібностей, соціальних знань та вмінь, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань, дає можливість продуктивно виконувати різні соціальні ролі, налагоджувати контакти з різноманітними групами та індивідами, активно взаємодіяти з соціумом, а також брати участь у соціально-значущих проєктах.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. Філософія неформальної освіти : проблеми та перспективи розвитку. *Вища освіта України*. 2013. № 4. С. 5–9.
2. Биковська О. В. Теоретико–методичні основи позашкільної освіти в Україні : автореф. дис. ... докт. пед. наук. 13.00.01. Київ, 2006. 34 с.
3. Борбич Н. В. Формування соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка». Київ, 2013. 22 с.
4. Докторович М. О. Соціальна компетентність як наукова проблема. *Психологія і суспільство*. 2009. № 3. С. 144–147.
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : схвалена Указом Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
6. Смагіна Т. М. Поняття та структура соціальної компетентності учнів як наукова проблема. *Вісник Житомирського державного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2010. Вип. 50. С. 138–142.

УДК 378.064

Ілона Данилюк, здобувачка вищої освіти

ОСОБИСТІСНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ГАРМОНІЙНИХ ВЗАЄМИН ДИТИНИ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ З СОЦІАЛЬНИМ ОТОЧЕННЯМ

Постановка проблеми. Сучасний розвиток дошкільної освіти потребує пошуку нових підходів до формування та становлення особистості дитини. Ця проблема обумовлена вимогою сьогодення, яке потребує особистостей з новим світорозумінням, власним життєвим проектом та впевненим прийняттям історичного виклику.

Саме передшкільна ланка займає фундаментальне місце у розвитку особистості дитини. Підґрунтям для формування відповідального та свідомого ставлення до своєї поведінки, стилю життя, готовності до ефективної взаємодії з природним та соціальним довкіллям є уроджена активність дітей, їх бажання брати участь у колективній діяльності, небайдужість та емпатія.

Згідно із засадами Базового компонента дошкільної освіти необхідним є формування у дітей життєво важливих умінь і навичок, системи ціннісних ставлень до світу та самої себе. У зазначеному документі стверджується, що необхідним для повноцінного розвитку дошкільника є визнання самоцінності передшкільного дитинства, його особливої ролі в розвитку особистості; збереження дитячої субкультури; створення сприятливих умов для формування особистісної зрілості дитини, її базових якостей; надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, формування у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективними; створення у дітей цілісної, реалістичної картини світу, основ світогляду [1].

У науковій літературі зазначається, що дошкільний вік – важливий етап у розвитку дитини, це період засвоєння норм і правил поведінки, які прийняті в суспільстві, формування світогляду дитини, встановлення стосунків з дорослими й однолітками, формування її особистості [3]. На самоцінності дошкільного дитинства наголошують сучасні науковці Л. Артемова, І. Бех, А. Богуш, З. Борисова, О. Кононко, Г. Костюк, Т. Піроженко, Т. Поніманська і ін. На думку багатьох учених (Л. Божович, Л. Венгер, Л. Виготський, О. Леонтьєв, М. Лісіна, Д. Ельконін, С. Рубінштейн та інших.), саме в дитячому віці у людини формується самосвідомість і закладаються перші ставлення до себе, утворюються стійкі форми міжособистісної взаємодії, моральні риси і соціальні норми.

Мета дослідження – обґрунтувати значущість формування особистісної компетентності дітей передшкільного віку у становленні

їх життєвої компетентності та розвитку взаємин із соціальним довкіллям.

Результати дослідження. Першим освітнім напрямом Державного стандарту дошкільної освіти України є напрям «Особистість дитини», який передбачає формування позитивного образу «Я», створення бази особистісної культури дитини, її активної життєдіяльності; виховання в дитини позитивного ставлення до своєї зовнішності, формування основних фізичних якостей, рухових умінь, культурно-гігієнічних, оздоровчих навичок та навичок безпечної життєдіяльності. Передбачається, що на кінець дошкільного періоду життя в дитини мають бути сформовані базові якості особистості: довільність, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки і безпечність, самосвідомість, самоставлення, самооцінка [1].

Однією з ведучих компетенцій за освітньою лінією «Особистість дитини» є особистісна, яка виявляється в особистісних якостях дитини – від елементарних уявлень та позитивного ставлення дитини до свого внутрішнього світу до становлення основ її світогляду й розвиненості її свідомості [2].

Освітній потенціал компетентності реалізується у творчій активності дитини у всіх специфічно дитячих видах діяльності (ігровій, пізнавальній, образотворчій). Особистісну компетентність характеризує сформованість самосвідомості: ідентифікації себе зі своїм «Я», позитивної самооцінки, домагання визнання іншими її чеснот, уміння співвідносити «хочу» (мотиви, наміри), «можу» (знання, вміння навички), «буду» (регуляція поведінки та діяльності), здатність уявляти себе в минулому, теперішньому, майбутньому часі; орієнтування у своїх основних правах і обов'язках [4].

У процесі становлення особистісної компетентності важливими є чинники взаємин дитини з оточенням (соціальним, предметним, природним). Особливого значення для дитини дошкільного віку набуває чинник ставлення дорослих до дітей в особистісно-зорієнтованому просторі закладу дошкільної освіти та сім'ї [2].

Особистісне становлення дитини відбувається з перших годин перебування в соціумі (у т.ч. сім'ї) після народження та продовжується увесь період дошкільного дитинства в емоційно забарвленому спілкуванні. Сім'я дитини – це мікросистема, в якій дитина починає формуватися як особистість у родині з її особливою культурою, атмосферою, переконаннями, установками, стосунками між батьками [4].

Основний вплив дорослих на розвиток особистості дитини полягає в організації засвоєння нею моральних норм, що регулюють поведінку людей у суспільстві. Найсильніше на дитину впливає

поведінка близьких їй людей. Вона наслідує їх, переймає їхні манери, запозичує в них спосіб оцінювання людей, подій, речей. Однак цей вплив не обмежується близькими людьми. Дитина дошкільного віку знайомиться з життям дорослих людей, спостерігаючи за тим, як вони працюють, слухаючи розповіді, казки, переглядаючи фільми тощо. Для неї зразковою є поведінка людей, яких поважають, про кого схвально говорять, авторитетних однолітків, персонажів казок, мультфільмів та ін. Вирішальними в освоєнні зразків поведінки є оцінки, які дають дорослим, дітям, персонажам казок, фільмів, розповідей люди, думка яких для дитини найавторитетніша [5].

Тому і вдома, і в закладі дошкільної освіти дорослим потрібно створювати атмосферу довіри на основі емоційно забарвленого спілкування, в якому домінують позитивні емоції і повага до дитини. Участь дорослих у формуванні особистісної компетентності повинна проявлятися у безумовному цілісному сприйнятті дитини як повноцінного члена родини (повага до її потреб та бажань, емоційна підтримка та заохочення, врахування думки дитини під час прийняття спільних рішень, надання їй відчуття безпеки та захищеності). Важливим є узгодженість цінностей, виховних позицій та впливів між усіма членами родини [1].

Т. Піроженко наголошує, що дорослим слід забезпечити умови для набуття дитиною соціального досвіду взаємодії з однолітками та дорослими (відвідування місць громадського користування; ігри та освіта з іншими дітьми; участь у культурних, мистецьких, громадських подіях тощо). Дослідниця звертає увагу на значущість позитивного ставлення дитини до закладу дошкільної освіти, а також підтримку авторитету педагога, готовність сім'ї включитися в розвивальну роботу, ініційовану фахівцями закладу дошкільної освіти [5].

Висновки. Таким чином, у формуванні особистісної компетентності дошкільників свідомої уваги з боку дорослих потребують повага та любляче ставлення до дітей, компетентність і справедливість, уникання критики помилок і оцінювання до підтримки успіху та досягнень дитини, оптимальне психічне напруження, привабливість освітнього простору в групі та зацікавленість педагогів справами дітей. Ці аспекти є перспективою наших подальших наукових розвідок і будуть висвітлюватися у наступних публікаціях.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): Наказ Міністерства освіти і науки України від

12.01.21 р. № 33. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 08.04.2023 р.).

2. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / упор. О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л. В. Куземко. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 240 с.

3. Кононко О. Л. Простір «Я»: реальність та життєва проблема. *Дошкільне виховання*. 2022. № 4. С. 5-8.

4. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти: Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-148 від 16 березня 2021 р. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 18.04.2023 р.).

5. Піроженко Т. Особистість дитини: впроваджуємо оновлений Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. № 8. С. 3-6.

УДК 37.035.39

Марія Клуба, здобувачка вищої освіти

ЕТНОПЕДАГОГІКА – НЕВИЧЕРПНА СКАРБНИЦЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ЗАСОБІВ, ЩО СПРИЯЮТЬ ФОРМУВАННЮ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається зростання інтересу до етнопедагогіки, у якій справедливо вбачається ефективний засіб формування особистості. Невтішні події останніх років змінили погляди більшості українців щодо значення рідної мови, історії, звичаїв, традицій тощо[1].

Фахівці схильні розглядати етнопедагогіку як галузь педагогіки, яка розкриває погляди народу на мету, завдання, форми, методи та засоби навчання й виховання в дусі національних виховних традицій. Варто наголосити, що незважаючи на багатозначне тлумачення етнопедагогіки, більшість вчених розуміє її як науку про народну педагогіку. Поняття «етнопедагогіка» та «народна педагогіка» не синоніми, хоча часто утотожнюються; перше переважно вказує на національну самобутність, етнічну специфіку й оригінальність традиційних педагогічних знань; друге частіше використовують у літературі на означення донаукових педагогічних

знань і тих, що існували й існують поза теоріями і науковими системами та впливають з живого досвіду підготовки до життя підростаючих поколінь.

Український народ виробив цілісну систему впливів на формування особистості, що знаходять своє відображення саме в таких засобах етнопедагогіки як: рідна мова, усна народна творчість, фольклор, національна символіка, народне мистецтво, національні традиції, звичаї і обряди, народні ігри, іграшки, свята народного календарного циклу, родинно-побутова культура. Вони мають велику цінність у сучасному освітньому просторі, адже формування неповторної, самобутньої особистості, що є метою виховання, неможливе без її етнізації.

Питання збереження традицій національного виховання, єдності ідей загальнолюдського й національного розглядали в своїх працях О. Ольжич, С. Русова, а також сучасні вчені: М. Євтух [1], С. Павлюк [5], А. Марушкевич [1], Г. Горин [5], Н. Дем'яненко[1], В. Чепак [1] та інші.

Цінний досвід наукового вивчення, узагальнення й застосування ідей української етнопедагогіки в навчально-виховному процесі накопичено в працях українських етнопедагогів М. Стельмаховича[3] та Є. Сявавко[4].

На думку вчених, саме в середовищі національної культури та з використанням надбань традиційної народної педагогіки, можливе успішне розв'язання проблеми формування особистості дитини (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Лисенко, М. Стельмахович та інші).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати виховну та освітню цінність засобів етнопедагогіки в розвитку особистості дошкільників.

Результати дослідження. Сучасна система виховання спрямована на формування розвиненої особистості, наділеної національною свідомістю, гідністю й прагненням берегти та примножувати національну культуру.

Сучасна практика підкреслює, що в національному становленні особистості головну роль повинні відігравати історія свого народу, народне мистецтво, народні ігри, народні звичаї та обряди, й усе повинно проходити з урахуванням менталітету нації, особливостей національного виховання. Тисячолітня історія української етнопедагогіки, вікові традиції, звичаї та обряди, збережені народом у складних умовах державотворення, потрібно неухильно спрямовувати на національну самоідентифікацію. Відтак українська етнопедагогіка в контексті її історичного розвитку слугує безальтернативним джерелом виховання дітей і молоді різного віку [5].

Етнопедагогіка є невичерпною скарбницею навчально-виховних засобів, які мають неабиякий вплив на формування особистості.

Під засобами виховання розуміють діяльність, явища чи предмети культури, навколишнього світу тощо, які можуть впливати на особистість у певному напрямі [2].

Науковець М.Стельмахович зазначав, що досвід попередніх поколінь, який покладено в основу етновиховання, доносився до молоді різноманітними засобами виховання, під якими він розумів «той вид діяльності, явище чи предмет, які можуть впливати на особистість у певному напрямку» [3].

Вчений виділяв природні засоби етновиховання: рідну мову, фольклор, навколишню природу, домашній побут, традиції, звичаї, обряди, ритуали, свята, символи, атрибути, реліквії тощо та надприродні засоби: релігію. Дані засоби, на його думку, найбільшою мірою реалізовувались при проведенні свят, обрядів, дотриманні звичаїв, передбачених народним календарем [3].

На думку Є. Сявавко, саме народно-педагогічні засоби (фольклор, ремесла та промисли, народний календар, покарання та заохочення тощо) сприяють розвитку конструктивних етноформуючих факторів у формуванні особистості [4].

Отже, справжнє виховання не може існувати в «чистому вигляді», тобто поза традиційною культурою певної нації. Всі найвидатніші педагоги світу визнавали, що виховання дитини завжди має ґрунтуватися насамперед на культурно-історичних цінностях своєї нації, а для цього необхідно знати, вивчати народознавчі традиції. Кожний народ, створюючи свою виховну систему, звертається до певних ідеалів, заглиблюючись у досвід минулого та ідеал майбутнього.

Українська педагогічна система має свій виховний ідеал, свою мету та засоби її досягнення. Протягом віків в Україні викристалізувався педагогічний досвід народу, втілений в його мудрості, вміннях і навичках виховання наступних поколінь[1].

У сучасній педагогічній науці виділяється окрема галузь етнопедагогіка, яка досліджує конкретні етнічні традиції виховання, послуговуючись певними засобами. Виховне й освітнє значення засобів етнопедагогіки різнобічне та різноманітне.

Список використаних джерел

1. Етнопедагогіка: навч. посібник / за ред. В. Б. Євтух, А. А. Марушкевич, Н. М. Дем'яненко, В. В. Чепак. Ч. 1. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. 149 с.

2. Політичний словник: навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. Київ : МАУП, 2005. 792 с.
3. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. Київ, 1996. 168 с.
4. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. Київ, 1974. 153 с.
5. Українське народознавство: навч. посіб. / за ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. Львів, 1994. 174 с.

УДК 37.015.3

Ірина Кулик, здобувачка вищої освіти

ПІДГОТОВКА ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. Реформаційні процеси, які відбуваються в освіті, зумовлюють необхідність розв'язання багатьох соціально-педагогічних завдань, одним із них є перехід дітей від здобуття освіти у закладах дошкільної освіти до навчання у початковій школі.

Теоретико-методологічною основою сучасної підготовки дітей до школи є положення Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Державних стандартів дошкільної [1] та початкової освіти [5].

Акцентуємо увагу, що підготовка дітей до школи повинна відповідати вимогам Базового компонента дошкільної освіти – Державного стандарту дошкільної освіти [1] і здійснюватись за чинними програмами виховання та навчання дітей передшкільного віку, затвердженим Міністерством освіти і науки. Така підготовка передбачає фізичний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, її готовність до взаємодії з навколишнім світом, розвиток характерних видів діяльності дошкільників, які визначають і забезпечують легку адаптацію дитини до нового соціального статусу і є фундаментальними для новоутворень дошкільного дитинства.

Проблема підготовки дітей до школи була розкрита в працях класиків психології і педагогіки – Л. Виготського, О. Запорожця, Г. Костюка, Я. А. Коменського, О. Леонтьєва, Ж. Піаже, К. Ушинського, Ф. Фребеля. Вітчизняними фахівцями обґрунтовано особливості навчально-пізнавальної діяльності у закладі дошкільної освіти (Л. Артемова, А. Богуш, Г. Беленька, О. Безсонова, Н. Гавриш, Л. Загородня, О. Кононко, К. Крутий, М. Машовець, С. Нерянова, Т. Піроженко, О. Половіна, О. Рейпольська та ін.), досліджено різні

види готовності дитини до школи (М. Безруких, І. Дубровіна, Я. Коломінський, Р. Немов, Є. Панько).

Мета наукової статті – обґрунтувати деякі аспекти підготовки дитини старшого дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у початковій школі.

Результати досліджень. Висвітлюючи питання про готовність дітей до шкільного навчання, Л. Борисова підкреслює, що «надходження в школу – найважливіший етап у житті дитини. Він розділяє дитинство з його некеріваністю бажань з перевагою «хочу» і школу з її необхідністю підпорядкуватися дисципліні, вимогам «треба», розпорядку навчального процесу. Для того, щоб вимоги шкільного життя не викликали в дитини негативних емоцій, а перехід у нове був безболісним, необхідно готувати дітей до школи в передшкільний період» [2, С. 3].

Взаємодія України з країнами Європи відкриває нові можливості для її розвитку в різних галузях, зокрема і освіті. Науково-технічна революція дає шанс порівнювати систему освіти в різних країнах, адже саме освіта на сучасному етапі стає однією з провідних сфер життєдіяльності людини.

Л. Голота запевняє, що «сьогодні в Україні можна виділити дві організаційні складові проблеми підготовки дитини до школи:

- перша полягає у нерівноцінності умов підготовки дітей старшого дошкільного віку до вступу в школу;
- друга проблема полягає в тому, що певна кількість державних дошкільних закладів, приватних центрів розвитку дитини перетворилися на установи форсованого навчання, на своєрідні тренувальні майданчики з підготовки дітей до вступу в престижні школи, ліцеї, гімназії» [3, С. 7].

Усі ці реалії сьогодення і визначають проблему підготовки до школи як одну з найактуальніших у дошкільній педагогіці. Вивчаючи проблему наступності передшкільної й шкільної освіти, В. Кононенко переконливо стверджує, що «дошкільному навчальному закладу і школі необхідно подбати про послідовність реалізації принципів навчання і виховання, а старе не тільки замінювати новим, а й зберігати здобутки попереднього етапу життя дитини» [6].

В сучасних умовах реформування освіти доречно говорити про підготовку дитини до навчання в Новій українській школі.

На сайті Міністерства освіти і науки України зазначено: «Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна мета – створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті... НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки,

вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння» [7].

Нова українська школа визначає нові вимоги до взаємин «учні-батьки-вчителі-школа». Перевагами тут є педагогіка партнерства, нові підходи до навчання учнів, формування в них ключових компетенційностей тощо. Вихователі закладів дошкільної освіти також мають переорганізувати свої підходи до підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі. Передусім варто організувати ретельну роботу з батьками [8].

Результатом підготовки є готовність дітей до навчання у початковій школі, яку забезпечують фахівці закладів дошкільної освіти. О. Савченко зазначає: «Готовність дитини до школи визначається тим, що дитина, ще залишаючись дошкільником, розуміє важливість та необхідність підготовки до навчання у школі. Також готовність до школи великою мірою залежить і від батьків, їм потрібно планувати роботу з дітьми, удосконалювати їхні знання та психічну готовність» [8].

Для вступу в школу слід зважати на три важливих взаємопов'язаних компоненти підготовки дітей до шкільного навчання, а саме – фізіологічний, соціальний та психологічний. Враховуючи вищезазначене науковці поділили готовність дитини до школи на: психологічну (інтелектуальну, вольову, емоційну, моральну) та фізичну. Усі ці напрями тісно взаємопов'язані, і недоліки у формуванні будь-якого з них відбиваються на успішності навчання дитини. Відношення до цієї проблеми, розуміння необхідності всебічної підготовки до школи визначають майбутні успіхи дитини.

Висновки. Отже, готовність дитини до школи є актуальною проблемою в сучасному суспільстві. Вона полягає в гармонійному розвитку дитини, на основі врахування її індивідуальних особливостей. Надходження в школу - найважливіший етап у житті дитини. Вона повинна бути зрілою у фізіологічному та соціальному сенсі, досягти відповідного рівня розумового та емоційного розвитку. Правильний перебіг підготовки дитини до школи забезпечує хороший результат адаптаційного процесу у навчанні. Сучасний заклад дошкільної освіти за умов оптимального використання його можливостей, належної координації з початковою школою, підтримки громадськості може вирішити проблеми своєчасної підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання за режимом та в обсязі, який найбільше влаштовує родину.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.21 р. № 33. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkil_noyi%20osvity.pdf (дата звернення: 08.04.2023 р.).
2. Борисова Л. М. Готовність дитини до навчання. *Психологічна газета*. 2005. № 23. С. 3–7.
3. Голота Н. Підготовка дітей до школи: практика зарубіжної дошкільної освіти. *Початкова освіта*. 2011. № 48. С. 7–9.
4. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / упор. О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгловська, Л. В. Куземко. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 240 с.
5. Державний стандарт початкової освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (дата звернення: 12.04.2023р.).
6. Наступність дошкільного навчального закладу і початкової школи у вихованні дітей : навчально-методичний посібник / В. Кононенко, Н. Лисенко, І. Шоробура та ін.; за ред. проф. Н. Лисенко. Видання 2-ге. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2013. 296 с.
7. Нова українська школа. URL : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 21.04.2023 р.).
8. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти. *Дошкільне виховання*. 2020. № 11. С. 4–5.

УДК 373.2.015.31:614

Сніжана Лошкобанова, здобувачка
вищої освіти

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільний вік – період, коли формується особистість і закладаються основи життєвого досвіду. Без відчуття безпеки розвиток дитини не можливий, оскільки вона досліджує світ тоді, коли почувається у безпеці. Ми не можемо захистити дитину від усього, але можемо сформувати у неї навички, з якими вона буде здатна подбати про себе.

Для того, щоб дитина опанувала початковими знаннями про себе, про природний і соціальний світ, в якому живе, щоб могла приймати власні правильні рішення з опорою на свої знання і вміння в різних видах діяльності, в ЗДО здійснюється системна цілеспрямована робота з формування навичок безпечної поведінки у довкіллі. Головним завданням формування основ безпечної поведінки в навколишньому довкіллі є стимулювання розвитку у дітей самостійності і відповідальності. Сформованість компетентності безпечної поведінки дошкільників забезпечуватиме у них готовність до дій у нетипових життєвих ситуаціях завдяки наявності таких компонентів: здатності оцінити нетипову життєву ситуацію на предмет наявності потенційної небезпеки засобами емоційно-образного мислення; вміння передбачити наслідки поведінки для здоров'я і життя; дій для зменшення ризику небезпечної події.

Методологічні основи формування життєвої компетентності дітей дошкільного віку висвітлено в дослідженнях А. Богуш, О. Кононко, Р. Найди, Т. Поніманської та ін. Зміст і структуру поняття екологічно безпечної поведінки дошкільників досліджували Н. Манжелій і О. Ващак. Дидактичні умови процесу засвоєння знань про небезпеки представлені в роботах А. Іванчука, Р. Якіма та ін. Концепція моделі формування небезпек обґрунтована в дослідженнях А. Іванчука, В. Савлук та ін. Психолого-педагогічні підходи до формування системи знань з основ безпеки життєдіяльності в дітей дошкільного розкриті у працях Н. Герман, С. Гвозд'їй, Н. Коцур. Механізми формування усвідомленої поведінки дітей у навколишньому природному середовищі відображені в роботах А. Захлебного, Т. Мантули, А. Молотової та ін.

Мета статті – окреслення особливості формування основ безпечної поведінки у дітей дошкільного віку.

Забезпечення навичок безпечної поведінки в довкіллі у дітей дошкільного віку полягає у формуванні в них основних понять про різні види небезпек, у виробленні умінь прогнозувати їх наслідки, правильно оцінювати свої можливості і приймати обґрунтовані рішення безпечної поведінки в різних ситуаціях.

Базовий компонент дошкільної освіти в освітньому напрямі «Особистість дитини» виокремлює такі знання, якими повинна оволодіти дитина щодо основ безпечної поведінки у довкіллі: диференціювати поняття «безпечне» – «небезпечне», усвідомлювати важливість безпеки життєдіяльності як власної, так і інших людей; знати правила поведінки з незнайомими людьми; орієнтуватися у правилах поводження з незнайомими предметами і речовинами; в правилах пожежної безпеки, безпечного користування електрикою, знати правила поведінки на дорозі; знати деякі дорожні

знаки; знати правила безпечного перебування вдома, у закладі дошкільної освіти, на вулиці, на воді, на льоду, на ігровому і спортивному майданчиках; знати, до кого можна звернутись за допомогою у разі необхідності. Також дитина має оволодіти здатністю у разі потреби скористуватися телефоном екстреної допомоги (101, 102, 103, 104); володіти навичками безпечної поведінки при агресивному поводженні однолітків або інших дітей, дорослих. Освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» визначає необхідність оволодіння дитиною знаннями та уміннями виконувати на практиці правила техніки безпеки роботи з інструментами (ріжучі, колючі предмети). Освітній напрям «Дитина в природному довкіллі» оговорює важливість знань дітей щодо правил поведінки з дикими і свійськими тваринами, з рослинами; напрям «Гра дитини» – уміння обирати безпечне місце та атрибути для гри. В освітньому напрямі «Дитина в соціумі» передбачене завдання навчити дитину звертатися по допомогу до однолітків та знайомих або надавати її, також отримувати задоволення від надання допомоги іншим [1].

Безпека життя дитини дуже тісно переплітається з напрямком роботи зі здоров'язбереження. Базовий компонент дошкільної освіти виокремлює здоров'язбережувальну компетентність, під якою розуміється здатність до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки відповідно до наявної життєвої ситуації, дотримання основ здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я у повсякденній життєдіяльності [1].

У роботі закладу дошкільної освіти можна виділити три напрямки роботи, щодо формування основ безпеки життєдіяльності у дітей: 1) формувати базу знань про безпеку-небезпеку, шкідливе-корисне; 2) формувати емоційно-ціннісне ставлення дитини до життя, здоров'я свого та інших людей; 3) формувати здатність та навички до активного, творчого впровадження набутого досвіду, тобто до регуляції досягнень, поведінки, діяльності [5].

Для успішного сформувати навичок безпечної поведінки у дітей необхідно дотримуватись таких складових цієї роботи: створення належних умов, тобто організація безпечного середовища з точки зору фізичної, психічної і соціальної безпеки; безпосереднє навчання; контроль і корекція отриманих знань і способів поведінки.

Оптимальним методом формування основ безпеки життєдіяльності в закладі дошкільної освіти є ігрова діяльність. Використовуються також методи переконання, метод спонукання до співпереживання, виховання емоційної чуйності, метод евристичних і пошукових ситуацій. Крім цього, в групах повинне бути створене наочно-розвиваюче середовище, яке може включати: куточок

безпеки, дидактичні ігри, настільно-друковані ігри, ілюстрований матеріал, пізнавальну літературу для дітей в книжковому куточку, наочну інформацію для батьків [2; 6].

Ігрові прийоми підвищують якість засвоєння пізнавального матеріалу і сприяють закріпленню відчуттів. Саме через сприйняття казкових, театральних героїв діти вчаться аналізувати й оцінювати поведінку інших людей, а потім власні вчинки. До того ж видове дійство є найефективнішим засобом емоційного і морального виховання дитини, адже пробуджує в неї почуття співпереживання, обурення проти несправедливості, бажання допомогти, захистити.

Окрім цього, дуже корисні щоденні «хвилинки безпеки», котрі включаються в різні заняття й інші режимні процеси, що допомагають закріплювати знання й уміння особистої безпеки у дошкільників. У роботі застосовуються різні дидактичні ігри і посібники. Казки, розповіді, пісні, вірші, прислів'я допоможуть навчити дітей різноманітним відомостям про безпеку, можна переробити казку так, щоб діти могли самі закінчити її і знайти вихід з ситуації, що склалася. Вихователь повинен не забувати учить і нагадувати дітям прибирати за собою своє робоче місце, іграшки, адже якщо не дотримуватись порядку, то це може призвести до травмування.

Робота з формування навичок безпеки життєдіяльності повинна проводитись систематично. Ще одна важлива вимога: дітям недостатньо теоретичних знань, вони повинні застосовувати їх на практиці. Педагог за допомогою правильного підбору методів і прийомів керує дитячою діяльністю, поглиблює позитивні взаємостосунки дітей, розвиває чуйність, милосердя, гуманне ставлення до людини, збагачує емоційні враження під час відпрацювання стереотипів поведінки в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій [4].

Реалізація програм з безпеки життєдіяльності, система роботи з формування основ безпеки життєдіяльності старших дошкільників орієнтується на такі методи ознайомлення дітей з основами безпеки, як:

– **порівняння.** Діти можуть порівняти: вогонь – це добре, або вогонь – це погано. Метод порівняння допомагає дітям виконувати завдання на угруповання і класифікацію. Для того, щоб групувати, класифікувати предмети, явища, потрібні уміння аналізувати, узагальнювати, виділяти істотні ознаки. Все це сприяє усвідомленню засвоєнню матеріалу і викликає інтерес до нього. Наприклад, дітям пропонується зображення на картинках, дається завдання відібрати предмети, які будуть потрібні пожежникам при

гасінні пожежі і відібрати предмети, які горять. Прийом класифікації сприяє пізнавальній активності.

– **моделювання ситуації.** Моделювання таких ситуацій: дим у групі, дим із сусіднього будинку, прорвало водопровід, що ти робитимеш; подай ножиці правильно, знайшов пігулку в групі, твої дії. Моделювання ситуацій дає дитині практичні уміння застосувати отримані знання у справі і розвиває мислення, уяву, готує дитину до уміння вибратися з екстремальних ситуацій у житті. Для розвитку уяви і творчого початку ставити дітей ситуацію пошуку вирішення логічних і практичних завдань.

– **повторення.** Найважливіший дидактичний принцип, без вживання якого не можна говорити про міцність засвоєння знань і виховання відчуттів. На занятті він може виступати як провідний метод або методичний прийом. Від дітей вимагається уміння повторити те, що вони засвоїли; повторення приводить до появи узагальнень, сприяє самостійному формулюванню висновків, підвищує пізнавальну активність [3].

Експериментування і досліди дають дитині можливість самостійно знаходити рішення, підтвердження або спростування власних думок та переконань. Наприклад, дітям було поставлено питання: «Чому не можна прикрашати ялинку свічками?» Вони відповіли, що це некрасиво, що зараз багато красивих іграшок, а думок про безпеку вони не висловлювали. Тоді вихователь, піднісши до засвіченої свічки сніжинку з паперу, продемонстрував дітям, як вона почала диміти, і діти зрозуміли, що свічка це не прикраса, а небезпечний вогник, від якого може виникнути пожежа. Цінність цього методу в тому, що він дає дитині можливість самостійно знаходити рішення, підтвердження або спростування власних думок [2; 6].

Важливим аспектом з співпраця педагогів з батьками вихованців. Батьки спільно з вихователями повинні закласти основи безпечної поведінки, гармонійно поєднуючи роз'яснювальну роботу з вихованцями щодо можливих небезпечних ситуацій, необхідності дотримуватися правил для запобігання травматизму з організацією як спільної з дорослим, так і суто дитячої діяльності (у різних її видах), спрямованої на набуття певних навичок поведінки, досвіду самостійного пошуку виходів з непростих ситуацій та прийняття виважених, продуманих рішень [3; 5].

Отже, зміст і форми роботи в закладі дошкільної освіти повинні бути такими, що дали б дитині змогу не лише відчувати цінність свого життя та здоров'я, а й власні можливості щодо його зміцнення та збереження; підготувати до чітких дій у небезпечних ситуаціях; сприяли вихованню самостійності.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у діагностиці практичних аспектів формування основ безпеки життєдіяльності у дітей старшого дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) : нова редакція. URL : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/nakaz-33-bazovyy-komponent-doshk-osv.pdf>
2. Безпека життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку : навч.-метод. посіб. Київ : Слово, 2016. С. 24–43.
3. Бойченко Т. Є. Бережи себе малюк: навч.-метод. посіб. Київ: Генеза, 2009. 144 с.
4. Бондаренко Н. В. Дидактичні ігри з основ безпеки життєдіяльності та цивільного захисту для дітей дошкільного віку : навч.-метод. посіб. Вінниця, 2015. 50 с.
5. Карнаух Л. П. Виховання безпечної поведінки дітей дошкільного віку в соціальному середовищі : метод. посіб. Умань : ВІЩ «Візаві», 2009. 83 с.
6. Найда Р. Г. До проблеми формування життєвої компетентності дитини в дошкільному закладі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 2. С. 86–90.

УДК 373.3.091.33

Наталія Лясківська, здобувачка
вищої освіти

РОЛЬ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. Сьогоднішнє суспільство непостійне, рухливе, насичене інформацією та прогресивне. Традиційна система навчання вже давно не відповідала потребам сьогодення. Тому пріоритетним є реформування освіти й, відповідно, формування особистості, здатної самостійно і креативно застосовувати свої знання в реальному житті. Згідно Державного стандарту початкової освіти діти молодшого шкільного віку мають оволодіти діяльнісним досвідом, який розвиває навички до самоосвіти, командної роботи та компетенції, зокрема математичну, мовно-літературну,

природничу та інші. Все зазначене обумовлює актуальність проблеми.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні ролі діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи.

Результати дослідження. Одне з головних завдань Нової української школи – розвиток у дитини самостійно ставити цілі, їх проектувати та самооцінювати. Саме діяльнісний підхід у навчанні сприяє розв'язанню цих завдань, а також формуванню в школярів навички працювати в команді й парі, виявляти активну позицію.

Вченими досліджено поняття «діяльність», її структурні компоненти та їх взаємодія з іншими. Для успішної реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі зміст предмету і методика навчання має забезпечувати зв'язок між способами певної діяльності учасників та засвоєнням знань, розвитком розумових здібностей.

Діяльнісний підхід охарактеризовано через розроблені теорії та концепції:

- розвивального навчання;
- поетапного формування розумових дій;
- формування перцептивних дій ;
- проблемного навчання [2, С. 35].

Як правило, основними структурними елементами діяльності визначають: процес, суб'єкт, об'єкт, умова, мета, предмет, мотив, способи, засоби (рис. 1) [3, С. 250].

Рис. 1. Структурні елементи діяльності.

Діяльнісний підхід – це :

- спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей учнів;
- застосування теорії на практиці;
- розвиток навичок самоосвіти і роботи в команді;
- успішна професійна реалізація школярів у майбутньому.

Діяльнісний підхід передбачає відкриття перед дитиною всього спектру можливостей і створення у нею установки на вільний, але відповідальний вибір тієї чи іншої можливості.

На уроках в початковій школі діяльнісний підхід має реалізовуватися на таких засадах:

1. Вчитель приходить на урок не з готовими завданнями і відповідями до них, а з питаннями, які розв'язуються у командній роботі.

2. Дитина є не об'єктом освіти, а суб'єктом.

3. Зовнішня мотивація учня переходить у внутрішню.

Використання діяльнісного підходу сприяє створенню таких умов, за яких в учнів розвивається мислення, аналіз, синтез та пошук нестандартного розв'язання завдань. Важливо, щоб навчання для учнів було цікаве та захоплююче. Тому, визначальна роль належить вчителю, який розуміє сутність діяльнісного підходу і допомагає дітям застосовувати на практиці отримані навички й уміння на уроках.

Педагог є не носієм інформації, а наставником, коучем, фасилітатором, який спрямовує та допомагає учням у виконанні конкретного завдання чи дії. Для цього вчителю потрібно знати та використовувати на практиці основні принципи діяльнісного підходу, де учні отримують знання шляхом дослідження, а не у готовому вигляді.

Під час впровадження діяльнісного підходу значна увага приділяється формуванню у дітей критичного мислення, розвитку вміння аналізувати, перевіряти інформацію, креативно працювати в команді.

Діяльнісний підхід також дає можливість відійти від типового, глибоко укоріненого способу взаємодії з дітьми за схемою «пояснив-закріпив-перевірив» до нової парадигми «я хочу – я вмію – я буду – я відповідальний».

Тобто основними теоретичними положеннями реалізації діяльнішого підходу є:

- розв'язування задач та ситуації під час уроку;
- будь-яка діяльність, яку виконує дитина, є досвідом;
- основним завданням вчителя є бути коучем та наставником;
- діяльність і психіка – це основні процеси.

Висновки. Отже, діяльнісний підхід сприяє тому, що учень, його інтереси та цінності є центром освітнього процесу. Вчитель – наставник, помічник та коуч, який спонукає до активної співпраці та заохочує до навчання, допомагає та підтримує школярів.

В умовах сучасного, мінливого, динамічного, насиченого інформацією й мобільного суспільства діяльнісний підхід у процесі навчання є однією з важливих умов формування морально досконалої, компетентної особистості та загалом забезпечення всебічного розвитку молодшого школяра.

Список використаних джерел

1. Верченко Н. В. Особистісно-діяльнісний підхід як головна передумова сучасної освіти. *Вісник післядипломної освіти*. 2020. Вип. 4. С. 20–27.
2. Гнатюк Д. О. Системно-діяльнісний підхід як основа організації ефективного навчання. *Педагогічний пошук*. 2013. № 4. С. 33–37.
3. Пометун О. І. Діяльнісний підхід. *Енциклопедія освіти*. 2021. Вип.10. С. 250-251.
4. Сусь Б. А. Діяльнісний підхід як ефективний спосіб забезпечення дієвості знань. *Збірник наукових праць*. 2017. Вип. 12. С. 5–8.

УДК 378: 373.091.12.011.3-051

Андрій Марценюк, аспірант

ПРОФЕСІЙНЕ ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Постановка проблеми. Підготовка вчителів на якісно новому рівні є одним з важливих державних пріоритетів. Модернізація системи освіти в країні ставить перед вищою школою завдання корінного покращення професійної підготовки і виховання майбутніх педагогів [1].

Важливого значення в цьому аспекті надається формуванню фахівця з належним рівнем підготовки, яка забезпечуватиме набуття студентом фонду рухових вмінь і навичок, що визначають готовність випускників закладів вищої освіти до виконання професійних обов'язків на належному рівні [1].

Проблема збереження та зміцнення професійного здоров'я вчителів є досить актуальною. Професійне здоров'я є одним із

основних показників «якості професійного життя», а також важливою умовою ефективності трудової діяльності [2].

Метою дослідження є теоретичний аналіз сучасних поглядів на поняття «професійне здоров'я» майбутніх учителів.

Аналіз літературних джерел виявив, що проблемою формування професійного здоров'я вчителів займалися ряд вітчизняних і закордонних науковців, а саме: вивченню фізичного стану студентів, як однієї з умов їх професійної підготовки присвячені роботи В. В. Бабушкіна, Є. Є. Безніса, О. В. Дрозд (1998), Т. Ю. Круцевич (1999), В. А. Щербініна (1995), О. Е. Коломійцевої (2006); професійно-прикладна спрямованість фізичного виховання студентів педагогічних спеціальностей відображена в працях М. Я. Віленського (1987, 2003), В. І. Ільїніча (1978), М. О. Третьякова (1996), Д. Н. Платонова (1999), М. М. Кобзева (1996), О. О. Ярмощука (2002), А. І. Драчука (2001), Л. Кожевнікової (2002), В. І. Філінкова (2003), В. П. Косихіна (2005), А. В. Осіпцова (2005), А. В. Огністого (2006), М. В. Божи́ка (2015) та ін.

Результати дослідження. В останні десятиліття професійне здоров'я розглядається з точки зору професійних захворювань та емоційного вигорання. Проте здоров'я вчителя як професійна цінність, вимоги до нього у зв'язку із запитамі сучасного суспільства вивчені недостатньо. Ця проблема особливо актуальна в контексті педагогічної діяльності, оскільки саме досвід учителя багато в чому визначає якість його роботи. Існуюче протиріччя між зростанням якості професійної діяльності вчителя та зниженням основних показників здоров'я відповідно до збільшення загальної тривалості роботи в школі вимагає аналізу уявлень про професійне здоров'я вчителя, розробки ефективних форм формування у майбутніх учителів відповідних навичок зміцнення та збереження здоров'я, формування державної системи охорони здоров'я вчителів [4].

Професійне здоров'я педагога є необхідною умовою його активної життєдіяльності, самореалізації, розвитку творчого потенціалу. Від цього залежить здоров'я його учнів і результати всієї навчальної роботи (Ю. В. Кривобород, 2012).

Під професійним здоров'ям у психолого-педагогічній науці розуміють здатність організму зберігати і активізувати компенсаторні, захисні, регуляторні механізми, що забезпечують працездатність, ефективність і розвиток особистості вчителя в умовах педагогічної діяльності [2].

Науковець Л. М. Мітіна дає визначення «професійному здоров'ю вчителя як здатності організму зберігати і активізувати компенсаторні, захисні, регуляторні механізми, що забезпечують

працездатність, ефективність і розвиток особи вчителя у всіх умовах протікання професійної діяльності» [3].

Професійна діяльність вчителя відрізняється від інших видів праці постійним нервово-психічним та емоційним напруженням, зумовленим змістом та умовами педагогічної праці. Вчителі є представниками стресової професії та відрізняються дуже низькими показниками здоров'я, тому для більшості вчителів гостро стоїть питання його збереження. Факторами ризику є емоційне виснаження і напруженість педагогічної діяльності, відсутність у навчальних закладах умов для зняття психоемоційної втоми, недостатня компетентність педагогів у питаннях здоров'я, засобів його збереження [2].

На етапі професійної діяльності здоров'я вчителя можна зберегти і зміцнити лише наполегливою працею над собою, звичкою до самодисципліни і самообмеження. Вчителю корисно побудувати власну програму збереження професійного здоров'я та захисту від професійного стресу. Обсяг такої роботи залежить від особливостей кожного конкретного педагога, умов, в яких він проживає.

Професійне здоров'я та довголіття вчителя багато в чому залежить від діяльності, яку проводить у цьому напрямку адміністрація навчального закладу. Керівництво школи має надати вчителям можливість професійного зростання, встановити соціальні та інші позитивні моменти, що підвищують мотивацію. Адміністрація повинна чітко розподілити обов'язки, продумати посадові інструкції. Психологічний клімат закладу і наскільки здоровими будуть стосунки між педагогами залежить, перш за все, від неї.

Висновки. Отже, робота вчителя характеризується постійним нервово-емоційним напруженням, психоемоційним напруженням, дистресом, які руйнівні впливають на його здоров'я. Тому, щоб запобігти негативному впливу на організм і зберегти високу працездатність, зберегти здоров'я і забезпечити довголіття, вчителю необхідно ретельно піклуватися як про своє фізичне здоров'я, так і про психічний стан. Аналіз різноманітних підходів до збереження та зміцнення здоров'я вчителів дає змогу розробити рекомендації вчителям щодо попередження негативного впливу їх професійної діяльності на здоров'я.

Перспективи подальших наукових досліджень не вичерпує всіх аспектів покращення професійного здоров'я майбутніх учителів та передбачає подальше вивчення даної проблематики, розробку навчально-методичного забезпечення та подальшому оновленні змісту формування професійного здоров'я майбутніх учителів.

Список використаних джерел

1. Божик М. В. Підготовка майбутніх учителів до розвитку культури здоров'я учнів загальноосвітньої школи : ... дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Рівне, 2015. 282 с.
2. Мальцева О. Здоров'я вчителя – один із важливих чинників професійної та творчої самореалізації педагога. *Інформаційно-методичне видання «Здоров'я та фізична культура»*. № 3. 2011. С. 2–4.
3. Митина Л. М. Психологія труда и профессионального развития учителя. Москва : Академия, 2004. 320 с.
4. Сфімова В. М. Здоров'язбережувальні технології в системі підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки*. 2011. Т. 1, Вип. 33. С. 131–134. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2011_1

УДК 371.372.6:51

Ірина Михалик, здобувачка вищої освіти

НАСТУПНІСТЬ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ

Тенденції розвитку держав європейської співдружності в умовах сьогодення розкривають увагу суспільства до освіти, яка розглядається як спосіб досягнення економічного процвітання, необхідна передумова існування культурного розмаїття, джерело соціального прогресу, інструмент розвитку особистості та індивідуальності кожної людини, її самореалізації. Освіта спрямовує життя суспільства, перетворює творчий, інтелектуальний потенціал людини в рушій прогресу суспільства. Протягом останніх десятиріч майже кожна європейська держава розпочала й активно продовжує реформування освіти, здійснює пошук ефективних можливостей реалізації наступності між різними рівнями освіти.

Такі перетворення певною мірою наявні й у нашій країні. У сучасних умовах соціальних та економічних реформ в Україні розроблено нормативно-правову базу розвитку національної системи освіти, у якій ураховано процеси створення єдиного освітнього простору в Європі. Зокрема, прийнято закони України – «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», Державний стандарт дошкільної освіти – Базовий компонент

дошкільної освіти, упроваджується проект «Нова українська школа», який передбачає створення навчального закладу, у якому діти будуть навчатися насамперед у діяльності, а основна увага спрямована на розвиток компетентностей, а не запам'ятовування фактів.

Найбільш виразною ознакою сучасних змін є спрямованість до виконання освітніх стандартів і забезпечення наступності між дошкільною й початковою освітою [2]. Відповідно до чинного законодавства та нормативно-правових документів саме наступність є однією з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття освіти, що певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних рівнях освіти [4].

Водночас у системі освіти склалася тенденція, коли початкова освіта зумовлює вимоги до попередньої, тому в закладах дошкільної освіти здебільшого залишається практика копіювання цілей, завдань, форм і методів навчання початкової школи. Часто підготовка до школи пов'язується із прагненням необґрунтовано розширювати знання дитини без урахування вікових можливостей свідомо їх засвоїти та забезпечити актуальність і доцільність для дітей дошкільного віку. Практикуються раннє навчання дітей письма, читання, математиці, унаслідок чого пізнавальний розвиток переважає над художньо-естетичним, фізичним і соціально-особистісним. Педагогам відомо: якщо в дитини одночасно не сформовані звукова культура, просторове мислення, уява, елементи самоконтролю й самооцінювання та інші якості, уміння читати не приведе до успіху в навчанні [1].

Організацію роботи в закладі дошкільної освіти, що спрямована на загальну підготовку дитини до шкільного навчання, досліджували Л. Артемова, О. Богданова, А. Богуш, Л. Божович, З. Борисова, О. Проскура, О. Савченко й ін. Освітній зміст у початковій школі розглядали О. Кононко, О. Проскура, О. Савченко та ін. Форми організації і методи навчання в дошкільних закладах і в початковій школі вивчали З. Борисова, В. Гурська, О. Киричук, та ін. На важливості наступності в навчанні та вихованні дітей наголошували і видатні педагоги минулого – П. Блонський, Я. Коменський, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський.

Натомість залишається відкритим для дослідження питання поєднання методів і форм забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти в умовах сьогодення.

Мета статті – визначити зміст, методи і форми забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти.

Одну з ключових позицій у забезпеченні наступності і перспективності в освітньому процесі посідає зв'язок змісту дошкільної і початкової освіти. Він полягає у поступовості й послідовності реалізації чинних програм розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку та освітньої програми для 1 класу початкової школи. Обов'язкове врахування того рівня розвитку дитини, з яким вона прийшла до першого класу школи, сприятиме органічному, природному збагаченню особистісного розвитку, започаткованому в дошкільному періоді життя, та створить умови для успішного подальшого зростання і переходу дитини з першого рівня освіти до наступного.

До визначення сутності «наступність» як дидактичного принципу вчені підходять неоднаково: від розуміння зв'язку наступного з попереднім до зв'язку знань учнів у процесах їхнього поступального розвитку, закономірних змін у різних аспектах освітнього процесу, неперервного зв'язку тощо. Зокрема, у науковій розвідці О. Савченко наступність у навчанні визначається як «дидактичний принцип, який передбачає зв'язок та узгодженість у цілях, змісті, організаційно-методичному забезпеченні етапів освіти, які межують один з одним (дошкілля – початкова – основна школа)» [6, с. 405]. Т. Поніманська визначає наступність як «простір для реалізації в педагогічному процесі закладу дошкільної освіти і школи єдиної, динамічної та перспективної системи виховання й навчання старших дошкільників і молодших школярів» та «передбачає врахування рівня розвитку дітей, із яким вони прийшли до школи» [4, с. 428].

У психолого-педагогічній літературі розкриття сутності наступності традиційно пов'язане з такими категоріями, як «безперервність», «перспективність» і «повторюваність». Для дослідників важливо, що, пов'язуючи одні компоненти з іншими, наступність обумовлює стійкість цілого, його системність і динаміку. Тож сутність наступності полягає в тому, що процес засвоєння нового передбачає актуалізацію наявного досвіду, установлення асоціативних зв'язків між новими і старими новоутвореннями, перенесення актуального старого на новий щабель і включення його в нову систему відносин [7].

Відповідно до основних ідей концепції Нової української школи та положень Державного стандарту початкової освіти з метою забезпечення наступності змісту та уникнення його дублювання в освітніх програмах дошкільної і початкової освіти рекомендується посилити розвивальну і виховну складові освітнього процесу, надати пріоритет соціалізації, моральному вихованню, формуванню мотивів пізнавальної діяльності тощо.

Дієвим засобом забезпечення наступності і перспективності дошкільної і початкової освіти може стати реалізація діяльнісного підходу через введення в освітній процес різних видів дитячої діяльності творчого характеру (ігор, технічного і художнього моделювання тощо); насичення освітнього простору практико-орієнтованими ситуаціями, наближеними до реального життя. Такі ситуації, що відповідають потребам дітей у практичних діях, сприятимуть максимальній активізації пізнавальних інтересів і формуванню почуття відповідальності за найближче оточення (ділянка школи, рослини на ділянці, у групі/класі, вміння цінувати речі). Потрібно організовувати систематичні спостереження, пошуково-дослідну діяльність, використовуючи розвивальне середовище групи/класу.

В освітньому процесі як дошкільного закладу, так і початкової школи провідним має стати спілкування дорослого з дітьми у формі діалогу. При цьому, дорослому необхідно визнавати право дитини на ініціативні висловлювання, аргументоване відстоювання своїх пропозицій, право на помилку. Це сприятиме розвитку в дитини активності, ініціативності, почуття власної гідності і самоповаги. Варто також забезпечити дитині можливість взаємодії та взаємообміну досвідом з однолітками і дорослими. Тоді діти зможуть на основі наявного у них досвіду виявляти ініціативу, творчість, фантазію, відповідальність.

Забезпечення наступності закладів дошкільної та початкової освіти передбачає єдину, взаємозалежну й узгоджену мету, зміст, форми і методи організації освітнього процесу (що відбивається в угоді про співпрацю): 1) учителі початкових класів мають бути добре обізнаними з освітніми програмами, методами і прийомами розвитку, навчання, виховання дітей старшого дошкільного віку, що застосовуються в закладах дошкільної освіти; 2) вихователі старших груп мають бути ознайомлені з освітніми програмами і технологіями навчання початкової школи [5]. Це необхідно, щоб уникнути ситуацій форсування або, навпаки, штучного уповільнення природного темпу розвитку дітей.

Функціональне забезпечення наступності передбачає організацію співпраці між закладом дошкільної освіти і школою за інформаційно-просвітницьким і практичним напрямом.

Інформаційно-просвітницький аспект передбачає обмін досвідом між вихователями та вчителями початкової школи щодо використання різноманітних форм організації діяльності дітей, ігрових прийомів і методів, систем роботи з розвитку мовлення, поетапної соціалізації дитини, формування її пізнавальних процесів – взаємне почергове відвідування вихователями і вчителями

відкритих занять у підготовчих групах і уроків із позакласними заходами в перших класах школи з метою спостереження за розвитком дітей, проведення діагностики щодо визначення готовності дитини до школи, тематичних виставок, розроблення методичних рекомендацій, підготовка і проведення спільних семінарів-практикумів, майстер-класів, конференцій, консультацій, педагогічних рад, засідань, круглих столів, організація спільних методичних об'єднань, творчих груп, проведення спільних педагогічних проєктів, психологічні та комунікативні тренінги для вихователів і вчителів [3].

У роботі з батьками доцільним є тестування батьків та їх анкетування щодо питань індивідуального розвитку дитини, рівня досягнення нею дошкільної зрілості, Дні відкритих дверей у школах, зустрічі батьків із майбутніми учителями, спільні батьківські збори з педагогами ЗДО і вчителями школи, «педагогічні вітальні» у школі з питань створення в закладі психологічно комфортної обстановки для сприйняття дитиною нової соціальної ролі школяра (за темами «Психологічна готовність дитини до школи», «Завдання дитячого садка і сім'ї в підготовці дитини до школи», «Адаптація учнів перших класів до навчання у школі» тощо), освітньо-ігрові тренінги та практикуми для батьків дітей переддошкільного віку, інтернет-консультації, вебінари або форуми для батьків, використання стендового матеріалу тощо [3; 5].

Практичний аспект співпраці між закладами передбачає встановлення зв'язку і творчої співпраці між ЗДО і початковою школою на рівні заходів із дітьми через проведення ознайомлювальних екскурсій до школи, відвідування шкільного музею, бібліотеки, знайомство і взаємодію дошкільнят з учителями й учнями початкової школи, зустрічі та бесіди з учнями початкової та середньої школи – колишніми вихованцями дитячого садка, участь у театралізованій діяльності, організацію спільних конкурсів, тематичних виставок дитячих робіт, вернісажів тощо, проведення спільних свят (День знань, посвята в першокласники, День відкритих дверей та випускний у ЗДО тощо) і спортивних змагань дошкільнят і першокласників, спільну участь старших дошкільнят і школярів у проєктній діяльності, відвідування дошкільнятами адаптаційного курсу занять, організованих при школі (заняття із психологом, логопедом, музичним керівником та іншими фахівцями школи) тощо.

Наступність між дошкільною та початковою освітою передбачає узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання між ЗДО (мета наступності – підготовка дитини до школи) та початковою школою (мета наступності – використання та покращення вже набутих раніше знань та навичок), урахування вікових особливостей дітей.

Забезпечення наступності в роботі ЗДО та початкової школи є однією з умов усебічного гармонійного розвитку ініціативної, компетентної та самодостатньої особистості на перших суміжних ланках системи безперервної освіти. Наступність доцільно організовувати через інформаційно-просвітницький та практичний напрями. ЗДО і школа мають провадити освітню діяльність спільно і системно – усім педагогічним колективом. Лише об'єднавши зусилля педагогічних колективів закладів дошкільної і початкової ланок шкільної освіти, а також отримавши підтримку батьківської громади, можна забезпечити психологічно виважений і успішний для дитини перехід із попереднього рівня освіти на наступний.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні проблеми наступності закладу дошкільної освіти та початкової школи в контексті передового педагогічного досвіду роботи вихователів.

Список використаних джерел

1. Волинець К. І. Наступність дошкільної та початкової освіти як умова успішної самореалізації особистості. *Science and Education a New Dimension : Pedagogy and Psychology*. 2016. № 40 (4). С. 84–88.
2. Назаренко Г. Н. Організаційно-методичні умови забезпечення наступності в навчанні дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук 13.00.09. Кривий Ріг, 2002. 20 с.
3. Назаренко Г. Шестирічна дитина у школі : методичні рекомендації для вихователів дошкільних закладів; учителів початкових класів та батьків. Харків : ХОНМІБО, 2003. 32 с.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Київ : «Академвидав», 2004. 456 с.
5. Рожок Т., Харматова В. Забезпечення наступності між дошкільним навчальним закладом та початковою школою. *Вихователь-методист*. 2012. № 8. С. 43-46.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник. Київ : Абрис, 2012. 416 с.
7. Тарасенко Г. С. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації наступності дошкільної і початкової освіти. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД», 2015. С. 9–15.

УДК 373.091.113

Віталій Павлишин, аспірант
Степан Шушвар, здобувач вищої освіти
Олег Черемшинський, здобувач вищої освіти

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

Постановка проблеми. Реформаційні та трансформаційні процеси в системі вищої освіти України актуалізують потребу в осмисленні якості підготовки конкурентоспроможних фахівців із вищою освітою з урахуванням сучасного продуктивного досвіду і викликів суспільства [1].

Згідно з Законом України «Про вищу освіту» зазначимо, що «система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із системи внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти, а також системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти» [3, розділ 5, ст. 16]. При чому «якість освіти» розкривається як «відповідність результатів навчання вимогам, установленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг» [5, розділ 1, ст. 1], а «якість освітньої діяльності» – як «рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, установленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» [4, розділ 1, ст. 1].

У «Національній доктрині розвитку освіти» наголошується на якості, як на національному пріоритеті. Вона зазначається як «передумова національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту» [26, розділ 7, ст. 15]. Забезпечення якості освіти потребує матеріальних, фінансових, кадрових та наукових ресурсів суспільства й держави. Якісна освіта передбачає взаємозв'язок педагогічної теорії та практики, освіти і науки.

Метою нашого дослідження є якісь підготовки майбутніх менеджерів, які мають компетентно управляти закладом освіти та безпосередньо забезпечувати якість освіти.

У нашому дослідженні під якістю освітньої діяльності будемо розуміти рівень можливості закладів вищої освіти і державних органів, які здійснюють управління в цій галузі, задовольнити потреби населення у здобутті вищої освіти. Отже, роль якості вищої

освіти стає вирішальною передусім у підготовці фахівців. Варто зауважити, що підготовка магістрів має прогнозувати не лише оволодіння певними компетентностями, а й максимальне задоволення інтересів і прагнень самої особистості магістранта, освітянських потреб. Важливим стає розвиток його інноваційного мислення, креативних здібностей тощо [1, с. 4].

Результати дослідження. Забезпечення якості підготовки магістрів належить системі внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності – низки різноманітних заходів і процедур, завдань, моніторингу й аналізу результатів такої діяльності на кожному рівні організаційної структури закладу освіти, а також забезпечення якісного здобуття компетентностей згідно зі стандартами вищої освіти. Цільову установку цього дослідження спрямовано на підвищення якості підготовки професійних управлінців закладами освіти (магістрів з управління навчальним закладом), які мають забезпечувати та здійснювати освітній процес, підвищувати рівень керованої організації.

Висновки. У пропонованому дослідженні було акцентовано увагу на тому, що на сьогодні в Україні визначним напрямом змін у професійній підготовці майбутніх конкурентоспроможних фахівців є тісна взаємодія вищої освіти та ринку праці в умовах трансформації ринкової економіки. У статті висловлено думку про те, що до якості, змісту й форм підготовки магістрів з управління навчальним закладом ринок висуває свої особливі вимоги. Це також обумовлює і якість самих ринкових відносин, і підготовку фахівців. Недостатньо освічена людина сьогодні може стати незатребуваною у системі ринкових відносин. Сучасний управлінець, від якого очікують творчу, якісну, ініціативну роботу, стає потужним чинником підвищення якості послуг, інтенсифікації виробництва і одержання прибутку. У результаті, змінюється ставлення як суспільства, так і особистості до процесу освіти. Переконані, що заклади вищої освіти мають оперативно перелаштовуватися та гнучко взаємодіяти з економічною сферою, оскільки сьогодні цього вимагає динаміка ринкового середовища й соціального оточення. Саме тому актуальним завданням закладів вищої освіти стає трансформація механізму підготовки фахівців. Виникає необхідність підготувати таких фахівців, які будуть спроможні розвиватися й ефективно працювати в сучасних динамічних умовах ринкової економіки [2, с. 128].

Список використаних джерел

1. Єрьоменко О. А. Забезпечення якості підготовки магістрів з управління закладом освіти. *Адаптивне управління: теорія і*

практика. Педагогіка. 2018. № 4 (7). URL : <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/147>

2. Єршменко О. А. Умови ринкової економіки у підготовці магістрів з управління навчальним закладом. *Теорія та практика управління соціальними системами*. 2020. № 2. С. 125–135. DOI: 10.20998/2078-7782.2020.2.10

3. Національна рамка кваліфікацій : додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341. (2019). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>

4. Про Національну доктрину розвитку освіти : указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 16 (11).

5. Про Освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII, редакція від 09.08.2019 р. *Офіційний вісник України*. 2019. № 54 (7).

УДК 37(091)(477)

Ніна Палій, здобувачка вищої освіти

ІСТОРІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПАЛАЦІ КАРОЛІНИ ДЗЕМБОВСЬКОЇ

Постанова проблеми. Наука та освіта – невід’ємна частина розвитку будь-якої країни. Вони важлива складова діяльності людини, допомагають розвиватися і знаходити нові шляхи вирішення багатьох проблем. Кожне суспільство самовідтворюється через освіту, передаючи знання, вміння та навички наступним поколінням, щоб молодь могла інтегруватися в соціальну структуру, адаптуватися до активних змін, жити в суспільстві та реалізовуватися. Розвиток будь-якого закладу освіти тісно пов’язаний з історією її розвитку.

Мета дослідження: дослідити освітню діяльність соціальних інституцій, які діяли в різні часи в історичній будівлі палацу Кароліни Дзембовської.

Результати дослідження. Кременець завжди був та залишається одним з осередків освіти на заході України. Крім того, за тисячу років від свого заснування місто увібрало в себе розмаїття архітектурних стилів.

Тут функціонує багато закладів освіти. Такі як Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, Кременецька загальноосвітня школа I-III ступенів №1 імені Галини

Гордасевич, Кременецький академічний ліцей імені Уласа Самчука, загальноосвітня школа I-III ступенів № 4 та інші.

Біля підніжжя Хрестової гори розташована одна із найкрасивіших старовинних будівель міста – колишня вілла пані Дзембовської, зведена у формі восьмикутної двоповерхової вежі. Особняк споруджений в стилі класицизму за проєктом архітектора Ю. Гофмана.

На початку XX століття були урочисто відкриті будівлі, що оточували віллу. В середині вежі розташовані чавунні гвинтові сходи, якими гості графині піднімалися на оглядовий майданчик, звідки відкривалися мальовничі краєвиди Кременця. Перед будинком розташований мальовничий парк. Його заклав у 1890 році дуже відомий на той час ірландський садівник Діонісій Міклер. На підвищенні за кам'яницею пишно квітли фруктові сади.

Згодом палац був переданий родиною Дзембовських графу та вельможному дворянину Волинської губернії – Павлу Демидову. Проте він у маєтку господарював недовго. У 1903 році міська управа викупила віллу і відкрила тут комерційну школу, яка проіснувала до 1921 року. Там працювали найкращі вчителі міста. Учні школи носили спеціальну форму, відмінники отримували стипендію, яку витрачали на навчання. Крім того, школярі мали змогу вивчати польську мову. Першим директором був її Г. Яворський, український управлінець, краєзнавець, громадський і культурно-освітній діяч, який належав до депутатської групи національно-патріотичного спрямування «Народна рада» (1990-1994), учасник Галицької асамблеї депутатів обласних рад Західної України.

Цей же навчальний заклад закінчив відомий кременчанин та видатний український композитор Михайло Вериківський (1896-1962), заслужений діяч мистецтв колишньої УРСР, який навчався живопису та каліграфії у відомого українського художника Т. Сафонова (1873-1930) та А. Лазарука (1870-1934)).

Понад 100 років у палаці функціонували різні навчальні установи:

у 1920-1930-х роках тут була народна гімназія, у повоєнний час – сільськогосподарська школа та сільськогосподарський технікум, з 1988 року і до сьогодні – загальноосвітні навчальні заклади.

На часі у будівлі працює Кременецька спеціалізована школа I-III ступенів № 2.

У 1944 році школа отримала назву «Кременецька середня школа № 2 з російською мовою навчання». З 1992 року навчання в школі ведеться українською мовою. У 1995 році згідно рішення Комітету народних депутатів Кременецького району від 29 березня її реорганізовано у загальноосвітню школу з посиленням вивченням

англійської мови з першого класу. У 2002 році в школі введено другу обов'язкову іноземну мову – німецьку.

Сьогодні в школі діє чотири класи початкової школи, п'ять – середньої та один десятий клас старшої школи. Хоча нині палац перетворено у навчальний заклад, але офіційно він вважається частиною державного Кременецько-Почаївського історико-архітектурного заповідника.

Висновки. Нині у палаці Кароліни Дзембовської продовжує працювати ЗОШ №2 з поглибленим вивченням іноземних мов. На наше глибоке переконання, всі учасники освітнього процесу – патріоти краю. Вони повинні бути обізнаними з історією цієї архітектурної споруди.

З огляду на викладене, робимо висновок, що подальше вивчення означеної проблеми – необмежений простір до ґрунтовного аналізу архівних матеріалів. Це сприятиме патріотичному вихованню учнів.

Список використаних джерел

1. Кременецька спеціалізована школа І–ІІІ ступенів № 2.
URL : http://www.kremenets-school2.te.sch.in.ua/pro_shkolu/istoriya_shkoli/
2. Фортеці, замки, палаці – «Палац Графині Дзембовської».
URL : <https://discover.ua/locations/palac-dzembovskih>

УДК 37.034

Оксана Рак, здобувачка вищої освіти

ДО ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства сьогодні має стати національно-патріотичне виховання дітей та молоді, розвиток громадянина як високоморальної особистості, яка шанує українські традиції, береже духовні цінності та звичаї свого народу.

Державний стандарт дошкільної освіти підкреслює особливий внесок дошкільного дитинства у формування зростаючої особистості, акцентує увагу на тому, що метою освітнього напрямку «Дитина в соціумі» є «формування у дітей старшого дошкільного віку соціально-громадянської компетентності – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини;

готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя» [6, С. 29].

Результат сформованості соціально-громадянської компетентності засвідчує «ціннісне ставлення дитини до себе, своїх прав і прав інших, наявність уявлень про правила та способи міжособистісної взаємодії з членами сім'ї, родини, іншими людьми та вмінє дотримуватись цих правил у соціально-громадянському просторі, а також ціннісне ставлення та повагу до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур» [6, с. 30].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Питанням національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, формування в них любові до Батьківщини та свого народу присвятили дослідження І. Бех, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, Н. Рогальська, Ю. Руденка, О. Сухомлинська, Є. Сявак, В. Якубенко та ін. Дані роботи висвітлюють теоретичні засади національно-патріотичного виховання, зміст і методiku ознайомлення дітей з українською національною культурою, літературою, мистецтвом; розкривають методичні прийоми ознайомлення дітей з державними і національними символами, побутом, святами, звичаями, обрядами, іграми, народним промислом.

Сучасні методи і підходи національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, долучення їх до народної творчості, традицій, фольклору розроблені Л. Артемовою, Г. Беленькою, Л. Калуською, Н. Лисенко, Т. Поніманською та ін.

Мета статті – обґрунтувати актуальність проблеми національно-патріотичного виховання дітей передшкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим завданням дошкільної освіти сьогодні науковці і практики визначають виховання свідомого громадянина й патріота, формування в дитини комплексу відповідних особистісних якостей і рис характеру. Зокрема, В. Якубенко наголошує, що йдеться про «повагу до батьків, свого родоvodu, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності як його представника, спадкоємця і наступника; працьовитість; високу художньо-естетичну культуру тощо» [7, С. 12].

Значну роль у формуванні патріотизму дітей старшого дошкільного віку відіграють народознавчі засоби: рідна мова, родинно-побутова культура, народні ігри та іграшки, народні традиції, звичаї та обряди, усна народна творчість, пісенне мистецтво, народний календар, народна символіка, народне

декоративно-вжиткове мистецтво. Використання зазначених засобів сприяє формуванню в дошкільників гуманних уявлень, моральних понять і почуттів, моральної свідомості, культури поведінки [5, С. 83].

У авторських дослідженнях Н. Шевченко знаходимо переконання, що включення народознавства в освітній процес закладів дошкільної освіти сприяє засвоєнню дітьми знань про Батьківщину, свій народ, його культуру, виробленню вмінь і навичок застосовувати їх на практиці, оволодінню рідною мовою, співпраці педагога та дітей у виборі форм і видів діяльності, організації активно-творчої роботи [4].

У низці наукових досліджень (А. Богуш, Н. Лисенко, В. Ніколаєнко, Н. Шевченко) простежується думка, що національно-патріотичне виховання у закладах дошкільної освіти повинне спрямовуватись на: формування гармонійно розвиненої підростаючої особистості, наділеної національною свідомістю, гідністю, здатністю зберігати і примножувати національну культуру як елемент загальнолюдської культури; збереження національної психології, генотипу, який сформувався протягом століть у певних природно-географічних та історичних умовах як сукупність спадкових психічних і фізичних структур, що передавалися нацією з покоління в покоління й зумовили її національне обличчя; відродження національної культури за допомогою різних видів мистецтва рідного народу, використання фольклору, національних мотивів у сучасному інтер'єрі, одязі з урахуванням регіональних умов; оволодіння дітьми мовою як найбільшим скарбом нації, плекання любові до материнського слова як першого й могутнього духовного наставника людини, як найдієвішого вияву національної культури та історії, додержання статусу української мови як державної; ознайомлення з історією рідного народу як джерелом духовності й мудрості, свідченням безперервної наступності поколінь, національної самосвідомості, гордості, основою для формування суверенної демократичної держави; розкриття географічних особливостей як багатства рідного краю, як витоків формування в дитини чуття Батьківщини, чуття господаря своєї країни [2; 3; 4].

Також вважаємо доцільним прислухатися до поглядів Н. Шевченко про те, що вихователю у процесі добору народознавчого матеріалу необхідно дотримуватися критеріїв доступності, багатофункціональності, емоційної насиченості та його особистісної значущості для дитини. Використання народознавчого матеріалу в процесі виховання має здійснюватися систематично й цілеспрямовано, а вивчення елементів народознавства має

підтримуватися родиною, бути різноманітним та багатоаспектним [4, С. 263].

Зазначимо, що О. Шрамченко пропонує проводити такі форми залучення до народних традицій у закладі дошкільної освіти: тематичні заняття, рухливі та дидактичні ігри, свята, розваги, спостереження, бесіди, розгляд ілюстрацій та картин, інсценування, обговорення народних прикмет і легенд тощо [5, С. 84].

Висновки. Таким чином, національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку є вагомим аспектом формування зростаючої особистості, адже народознавчий матеріал емоційно насичений і своїм змістом впливає на дитячу емоційну сферу. Заняття з народознавства в дошкільному віці мають не стільки пізнавальний характер, скільки виховний, тому що їхня мета – виховати в дитини почуття національної гідності, викликати інтерес до національної культури, прищепити дітям любов та повагу до українських державних і народних символів, оберегів, звичаїв, традицій. Цього можна досягти, лише наблизивши дітей до реалій життя.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні інноваційних технологій народознавчої роботи з дітьми дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.21 р. № 33. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilynoi%20osvity.pdf (дата звернення: 18.03.2021 р.).
2. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ, 2002. 407 с.
3. Лисенко Н. В., Лаппо В. В. Етнопедagogіка : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ, 2003. 129 с.
4. Шевченко Н. О. Використання елементів народознавства у практиці сучасних ДНЗ. *Дошкільна освіта у сучасному освітньому просторі : актуальні проблеми, досвід, інновації* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ, 2015. С. 260–266.
5. Шрамченко О. Виховання дітей дошкільного віку засобами народознавства. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 8. С. 82–94.
6. Щодо Методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти : Лист Міністерства освіти і науки

Україні № 1/9-148 від 16 березня 2021 р.
 URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnovi-osviti> (дата звернення: 18.03.2021 р.).

7. Якубенко В. Від народознавства – до свідомого патріотизму. *Дошкільне виховання*. 2002. № 8. С. 12–13.

УДК 373.2.015.31:7 **Альона Рафалюк**, здобувачка вищої освіти

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Постановка проблеми. Одним зі стратегічних завдань реформування освіти в Україні є формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного, психічного та морального здоров'я. У наш час, щоб стати повноцінним членом суспільства, дитині необхідно активно розвиватися як особистості, відповідати сучасним вимогам, не втрачаючи власної індивідуальності й унікальності. Використання арт-терапії у роботі з дошкільниками відкриває нові можливості самовираження зростаючої особистості, реалізації її творчого потенціалу.

На сьогодні арт-терапія все ширше застосовується в сучасних умовах освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Формування гармонійно розвиненої особистості засобами арт-терапії є актуальною та привертає увагу фахівців (Л. Бондар, Г. Васянович, К. Василенко, А. Кошель, Н. Кульбако, І. Онишук, О. Половіна та ін.).

Мета дослідження: висвітлити деякі аспекти арт-терапії як ефективного засобу самовираження зростаючої особистості в закладі дошкільної освіти.

Результати дослідження. На думку фахівців, арт-терапія – це метод «зцілення» за допомогою творчого самовираження, оскільки саме «не терапія або лікування, а саме зцілення – досягнення цілісності». Арт-терапія є методом лікування за допомогою художньої творчості та на сьогодні вважається одним із найбільш м'яких, безпечних, але ефективних методів, що не має ні обмежень, ні протипоказань. Арт-терапія є одним з найбільш дієвих способів для корекції станів і самопочуття дитини, а також засобом самовираження, розвитку її творчих і когнітивних здібностей.

Арт-терапія – це напрям, зазначає автор, пов'язаний із використанням різних образотворчих технік та матеріалів,

створенням візуальних образів, є процесом образотворчої діяльності, реакціями дитини на створювані нею продукти творчості, що відображають особливості її психічного розвитку, здатності, особистісні характеристики, інтереси, труднощі та конфлікти [5].

Арт-терапія, за висновками вчених, сприяє самовираженню, адже дитині набагато простіше висловити свої емоції і переживання через малюнок, танець або виріб, ніж передати словами, оскільки дитина насолоджується самим процесом творчості та входить в стан гармонії з собою. Отож, арт-терапія спрямована на виявлення потреби дитини в самоактуалізації, яка не менш важлива, ніж базові потреби. Виявлення цієї потреби веде до усвідомленого її задоволення, що якісно покращує життя.

Науковці вбачають сутність арт-терапії у вихованні та навчанні, розвитку особистості засобами мистецтва, формуванні у них основ художньої культури та оволодінні практичними вміннями в різних видах художньої діяльності. Це терапевтична та корекційна дія мистецтва на суб'єкт, що проявляється в реконструюванні психотравмуючої ситуації за допомогою художньо-творчої діяльності, виведенні переживань, пов'язаних з нею, під зовнішню форму через продукт художньої діяльності, а також створення нових позитивних переживань, народженні креативних потреб і способів їх задоволення [1].

На думку фахівців, арт-терапія в діяльності вихователя ЗДО може використовуватися в діагностичних цілях, тому що за допомогою творчого самовираження своїх внутрішніх проблем на папері, за допомогою виконаних з пластиліну фігур і тощо, дитина доносить педагогу інформацію про існуючу проблему, яку не наважилася б озвучити за допомогою вербального контакту.

В останні десятиліття у науково-педагогічній літературі, періодичних виданнях представлено доволі широкий спектр матеріалів щодо проведення арт-терапевтичних занять із дітьми дошкільного віку. Заняття арт-терапією дає можливість дитині зміцнити свою пам'ять, розвинути увагу, мислення та навички ухвалення рішень. Творчість дитини, реалізована в процесі арт-терапії, дає можливість висловити та відтворити внутрішні почуття, переживання, сумніви, конфлікти та сподівання, у символічній формі переживши ще раз важливі події, адже спонтанна образотворча діяльність здатна виражати неусвідомлюваний зміст психічного життя.

Використання засобів мистецтва арт-терапією має на меті:

- по-перше, лікування і психокорекцію за допомогою малювання, ліплення, музики, фотографії, кінофільмів, книг, акторської майстерності тощо;

- по-друге, емоційне виховання дошкільнят і врегулювання наявних конфліктів;
- по-третє, досягнення позитивних змін в інтелектуальному, соціальному, емоційному й особистісному розвитку дитини.

Отож, терапія шляхом творчого самовираження спрямована на ліквідацію тих чи інших негативних симптомів, станів, на гармонійний розвиток дитини через пізнання себе та формування гуманістичного світогляду [4].

А. Кошель, Н. Кульбако вважають, що у творчій діяльності дуже важливо, щоб дитина відчувала свій успіх в цій справі. Якщо вона бачить, зазначають науковці, що має успіх у виявленні та відображенні своїх емоцій, створенні унікальних виробів, малюнків, це позитивно відбивається на її спілкуванні з іншими, а взаємодія зі світом стає більш конструктивною. Успіх у творчості несвідомо переноситься й на звичайне життя. Арт-терапія дозволяє зробити цей процес радісним, цікавим, успішним, індивідуальним для кожної дитини [3].

Зважаючи, що для дошкільників процес творчості – це спосіб самопізнання та самореалізації, низка науковців наголошують на тому, що не потрібно їх обмежувати в цьому, ставити в якісь рамки, відкрито навчати цьому, тобто необхідно надавати дітям можливість самостійно творити, як вони цього хочуть. Головне для дітей в арт-терапії – отримувати задоволення від самого процесу, коли навіть каракулі, мазки і штрихи відіграють роль зцілення. Таким чином, не потрібно обмежуватися набором образотворчих засобів (папір, пензлі, фарби) і традиційними способами їх використання. Дитина більш охоче включається в процес, відмінний від того, до якого вона звикла.

Отже, підсумовуючи, можемо сказати, що сьогодні технологія арт-терапії та широкий спектр її видів є вкрай затребуваними й необхідними у роботі з дошкільниками в ЗДО. Арт-терапія розвиває творчі можливості зростаючої особистості; під час занять дитина може відкрити в собі невідомі раніше таланти. Окрім того, вона є хорошим засобом соціальної адаптації та самовираження. Арт-терапевтичний напрямок в останні роки набув педагогічного спрямування. Відомо, що залучення дитини до світу прекрасного збагачує її, розкриває творчий потенціал.

Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо у пошуку ефективних шляхів розвитку творчого самовираження зростаючої особистості в умовах сучасного ЗДО.

Список використаних джерел

1. Бондар Л. М. Використання методів арт-терапії в роботі з дітьми дошкільного віку. *Педагогічний пошук*. 2014. № 1. С. 54–57. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2014_1_18
2. Ільченко І. С. Арт-терапія : навчальний посібник. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 150 с.
3. Кошель А. П., Кульбако Н. П. Використання елементів арт-терапії в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта», методистів, вихователів закладів дошкільної освіти та батьків дітей дошкільного віку. Чернігів : ФОП Баликіна О. В., 2020. 90 с.
4. Кошель А. П. Розвиток творчої особистості дошкільника в умовах ДНЗ. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. 2004. Вип. 24. 163 с.
5. Сорока О. В. Арт-терапія: теорія і практика : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Астон, 2014. 195 с.

УДК 373.21

Валентина Романів, здобувачка вищої освіти

ВПЛИВ ІКТ НА ПСИХІЧНИЙ ТА ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Сучасна дитина від народження потрапляє у зовсім інше середовище, ніж, наприклад, тридцять років тому. На сьогодні персональний комп'ютер є досить поширеним явищем у суспільстві. Це спричинило проблему впливу комп'ютерних технологій на суспільство, сфери життєдіяльності людини. Новітні технології поширилися і в освіті: не тільки в організаційно-управлінській діяльності, а й в освітньому процесі як методу педагогічного впливу на особистість. Підростає покоління XXI ст., яке не володіє комп'ютерною технікою, можна порівнювати з особами минулих століть, які не вміли ні читати, ні писати. Комп'ютер розкриває дитині світ із великою кількістю можливостей для інтелектуального розвитку, розвитку психічних процесів.

Розвиток дошкільників під впливом комп'ютерних технологій має як позитивні сторони, так і негативні. Багато сучасних дослідників ведуть дискусію відносно цієї проблеми. Актуально залишається сьогодні проблема впливу інформаційно-комунікаційних технологій

на психічний та фізичний розвиток дошкільників, адже саме від рівня їх розвитку залежить у подальшому здатність дитини до пізнання. Ця проблема є малодосліджена і є актуальною проблемою сучасного дошкільного виховання.

Проблема впливу інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток дошкільників висвітлена в роботах В. Абраменкової [1], О. Бовть [2], С. Семчук [7], В. Бондаровської [3], Р. Гупевича [6] та інших вчених.

Науковець В. Абраменкова [1] зазначає: комп'ютерний екран, який певним чином викривлює зображення предметів, викликає деформацію у сенсорній системі дитини, у процесах сприйняття нею довкілля та формуванні понятійного мислення, що перебуває на стадії становлення; у дитини формується психологічна залежність від емоційного навантаження, яке дає комп'ютер, що внаслідок може призвести до відчуження від живого спілкування з іншими людьми; комп'ютер стає заміником традиційної дитячої гри, яка є необхідною умовою розвитку дитини; екранні образи призводять до переоцінки традиційної системи цінностей та образу життя; комп'ютер для сучасної дитини є не стільки інформатором і джерелом побудови картини світу, скільки її конструктором, агресивно програмуючи стиль життя й систему цінностей [1, С. 251].

С.Семчук [7] наголошує, що відгороджувати дітей від новітніх технологій – це неприпустима помилка, оскільки вони є частиною майбутнього [7, С. 41].

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та визначити особливості впливу ІКТ на психічний та фізичний розвиток дошкільників.

Результати дослідження. Діти передшкільного віку активно освоюють комп'ютерні технології. Дослідники запевняють, що комп'ютер доступний для розуміння дітей, починаючи з чотирирічного віку, і поступово входить в їхнє життя.

В освітньому аспекті вплив комп'ютерних технологій є позитивним, оскільки він сприяє підвищенню грамотності дитини, розвитку її інтелекту, інформативності та загальної обізнаності. ІКТ використовуються в освітньому процесі як наочний супровід пізнавального змісту, а також як спеціальні освітньо-ігрові програми, орієнтовані на розширення загального світогляду дитини.

Освоюючи комп'ютер, дитина стає зібраною, уважною, запам'ятовує значну кількість інформації, вчиться аналізувати, у неї активізується розумова діяльність, формується позитивне ставлення до занять з використанням комп'ютера [3].

Спілкування дошкільників із комп'ютером розглядають спочатку як ігрову діяльність, а потім і як освітню.

Аналізуючи дослідження, зазначимо, що комп'ютерні ігри розвивають у дитини: швидкість реакції, дрібну моторику рук, візуальне сприйняття об'єктів, пам'ять та увагу, логічне мислення, зорово-моторну координацію. Комп'ютерні ігри вчать дитину: класифікувати і узагальнювати, аналітично мислити в нестандартній ситуації, добиватися своєї мети, удосконалювати інтелектуальні навички [6].

Існує чимало пізнавальних і розвиваючих ігор. Але існують гри, які класифікуються на «літальки» і «бойовики», «стрілялки» і «гонки». Вони негативно впливають на психіку. Дитина в них відчуває себе супер героєм, і у неї з'являється бажання грати частіше. У подібних іграх саме кількість «вбитих» є показником рівня досягнень. Це швидко позначається на свідомості дитини, формуючи культ насильства, негативу, жорстокості. Дуже важливо створити дорослими правильний бар'єр між світом віртуальним і реальним [4].

Сьогодні все частіше почали говорити про гіпнотичний вплив комп'ютерних технологій на свідомість дитини передшкільного віку. Комп'ютерні технології виконують також релаксаційну функцію, заповнюючи час відпочинку дітей, формують потреби, що не співвідносяться з можливостями їхнього задоволення. Нова картина світу, що формується в дошкільників завдяки комп'ютерним технологіям, призводить до певних змін у психологічних процесах: змінюється механізм сприйняття світу, виникають специфічні ціннісні орієнтації, несподівані способи самореалізації особистості [5, с. 116].

Науковці застерігають, що нерегламентована робота з електронними пристроями небезпечна для здоров'я дітей. Це психологічні і медичні проблеми, які необхідно знати, враховувати й робити все для того, щоб уникнути їх появи та розвитку [6].

Аналіз досліджень Р. Гупевича показав, що у дітей, які багато часу проводять біля монітора комп'ютера, можуть розвиватися такі захворювання: гіподинамія, порушення зору, формування неправильної постави та сколіозу, ожиріння, перевантаження суглобів кистей рук, вплив на центральну нервову систему [6].

Безперечно, комп'ютерні технології є засобом для інтелектуального розвитку дітей, але їх використання в освітніх закладах, особливо в закладі дошкільної освіти, потребує ретельної організації праці педагога та вихованців на заняттях і чіткого спланованого режиму дня [2].

Отже, комп'ютерні технології мають як позитивний, так і шкідливий вплив на організм користувача. Сприятливий вплив комп'ютер має на розвиток логічного мислення, швидкість реакції, дрібну моторику рук, візуальне сприйняття об'єктів, пам'ять та увагу, логічне мислення, зорово-моторну координацію. Але в дітей, які

багато часу проводять біля монітора комп'ютера, можуть розвиватися такі захворювання: гіподинамія, порушення зору, втрата концентрації уваги, стійке стомлення м'язів рук, формування неправильної постави та сколіозу, ожиріння, порушення функціонування центральної нервової системи. Ці результати діагностики змушують переглянути підхід до сучасної освіти, зменшити кількість годин користування комп'ютером і обмежити роботу в Інтернеті. Важливо створити дорослими правильний бар'єр між світом віртуальним і реальним.

Проте відгороджувати дітей від цих технологій є неприпустимим помилкою, оскільки вони є частиною майбутнього. По-перше, це загальмує освіту, по-друге, знизить соціальний статус, призведе до втрати особистісного «Я» серед ровесників [7].

Список використаних джерел

1. Абраменкова В. В. Социальная психология детства: развитие ребенка в детской субкультуре. Воронеж : НПО «МОДЭК», 2000. 416 с.
2. Бовть О. Б. Комп'ютерні ігри та дитяча агресивність: випадковий взаємозв'язок чи прикра закономірність? *Педагогіка і психологія*. 2002. № 1. С. 110–116.
3. Бондаровська В. М. Людина у світі інформаційно-комунікаційних технологій. *Психолог*. № 25 (169). 2005. С. 5–9.
4. *Вплив комп'ютера на дитину*. URL : <http://www.yavahitna.com.ua/2016/06/10/vpliv-kompyutera-na-ditynu/#top2>
5. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. М. Богуш, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш та ін. ; за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
6. *Здоров'я дитини і комп'ютер*. URL : <http://nus.in.ua/lifestyle/zdorovya/1204-zdorovya-ditini-i-kompyuter.html>
7. Семчук С. І Використання комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі дошкільної установи. *Міжвузівський збірник «Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво»*. 2011. № 5. С. 37–43.

УДК 37.013.77

Олена Цицюра, здобувачка вищої освіти

ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ ЯК ОРІЄНТИР У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Постанова проблеми. Виховання – багатогранний процес, який спрямований на становлення особистості, формування її психологічних якостей, налагодження зв'язків та відносин, які становить основу її світосприйняття у майбутньому [2]. На формування особистості впливає низка факторів. Одним із них є виховний ідеал. У загальному трактуванні ідеал означає взірць досконалості, кінцеву, вершинну мету людських устремлінь. Це найвища мета, до якої прагнуть люди і яка керує їхньою діяльністю. Звідси під виховним ідеалом розуміють еталон взірцевої особистості, що служить головним орієнтиром у вихованні молодого покоління [1].

Мета дослідження. Визначення виховного ідеалу сучасної молоді (на прикладі здобувачів вищої освіти перших курсів Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка).

Результати дослідження. Загальновідомо, що спершу значний вплив на дитину мають батьки, їхнє світосприйняття та спосіб життя. Згодом, коли дитина підростає, у неї з'являються друзі, які формують певне коло спілкування, опираючись на власні інтереси. Не завжди свідомо дитина переймає від них манери спілкування, стиль життя, поведінку. Неабиякий вплив на формування дитини мають учителі чи наставники, яких учні часто наслідують та прислухаються до їхніх порад і настанов. У сучасному світі на формування дитини впливає інтернет, телебачення, соціальні мережі, відомі особистості, такі як митці (художники, фотографи, поети тощо), актори фільмів та театрів, музичні виконавці, спортсмени або представники влади. Дитина обирає свого кумира та наслідує його.

Для проведення дослідження нами було створено авторську анкету.

АНКЕТА

Педагоги та психологи стверджують, що під час формування особистості молоді люди свідомо чи підсвідомо вибирають свій ідеал. Дайте, будь ласка, відповіді на запитання.

Чи є у Вас ідеал серед:

1. Батьків та рідних (сестра, брат, хрещені тощо).
2. Вчителів чи наставників.

3. Друзів.
4. Літературних героїв (художні твори, казки).
5. Митців (художник, фотограф, поет тощо).
6. Акторів фільмів та театрів.
7. Музичних виконавців.
8. Спортсменів (чемпіони, переможці тощо).
9. Представників влади (президент, мер тощо).
10. Інше.

У анкетуванні взяли участь 52 здобувачі вищої освіти перших курсів Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка таких спеціальностей як 014 Середня освіта (Українська мова та література), 014 Середня освіта (Англійська мова та література), 013 Початкова освіта, 101 Екологія, 014 Середня освіта (Фізична культура), 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини). Результати анкетування представлено на рис. 1.

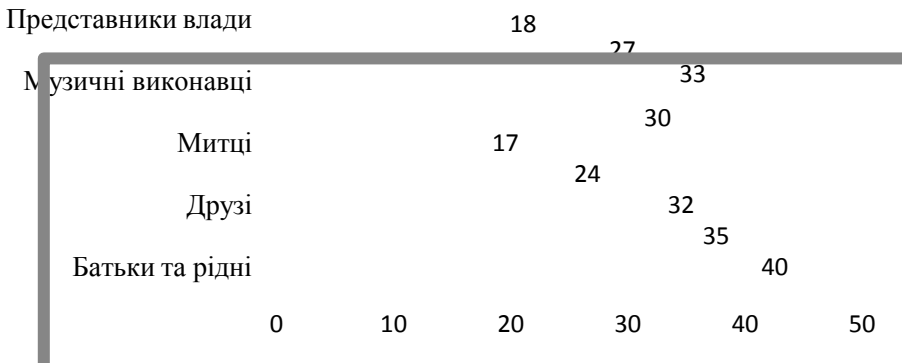

Рис. 1. Узагальнені дані анкетування (25.04.2023).

Проаналізувавши дані анкет, нами було визначено, що найбільша кількість здобувачів своїм ідеалом вважають батьків та рідних – 40 осіб, що становить 76,92% і вчителів та наставників – 35 осіб, що складає 67,30% від загальної кількості респондентів. Дещо менше осіб ідеалом вважають музичних виконавців 33 особи (63,46%), друзів (32 особи (61,53%), акторів фільмів (30 осіб (57,69%), спортсменів (27 осіб (51,92%)) та літературних героїв (24 особи (46,15%)) відповідно. Найменша кількість здобувачів обрали своїм ідеалом представників влади (18 осіб (34,61%)) та митців (17 осіб (32,69%)). Варто зазначити, що всі респонденти серед запропонованих ідеалів обирали декілька варіантів. Прослідковується залежність обраного респондентом ідеалу від

спеціальності, на якій він навчається. Для прикладу, із 16 респондентів спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) 14 обрали своїм ідеалом спортсменів.

Висновки. Проведене нами дослідження свідчить про те, що становлення особистості відбувається не лише у ранньому віці, а й протягом усього життя. Найбільший вплив мають батьки та рідні, що вказує на виняткову важливість сімейного виховання. Також велика роль становлення всебічно й гармонійно розвиненої особистості належить учителям.

Список використаних джерел

1. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 192 с.
2. *Процес виховання, його структура і рушійні сили.*
URL : http://megalib.com.ua/content/3851_Proces_vihovannya_iogo_struktyra_i_ryshiini_sili.html (дата звернення 25.04.2023).

СТУДІЯ III

ЕКОЛОГІЧНА ТА БІОЛОГІЧНА
БЕЗПЕКА І СТАЛИЙ РОЗВИТОК

УДК 574.9

Андрій Штогун,
начальник науково-дослідного відділу
Ірина Довганюк,
молодший науковий співробітник

**ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗА ПРОГРАМОЮ
«ЛІТОПИС ПРИРОДИ» НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ
«КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ»**

Постановка проблеми. Національний природний парк «Кременецькі гори» є природоохоронною установою. Головним завданням роботи Парку є збереження, відтворення та раціональне використання природних ресурсів. Діяльність науково-дослідного відділу та трьох природоохоронних науково-дослідних відділень національного природного парку «Кременецькі гори» направлена не лише на охорону та збереження природи, але й на її дослідження, створення наукових основ відтворення та раціонального використання природних ресурсів з запровадженням систематичного моніторингу та ведеться Літопис природи. За період існування Парку підготовлено та випущено 10 томів Літопису природи, які містять дані про отримані результати у сфері наукових досліджень. Науковим куратором Парку є Національний лісотехнічний університет України [1; 3].

Мета дослідження. Проаналізувати основні результати досліджень за програмою «Літопис природи» національного природного парку «Кременецькі гори».

Результати дослідження. Відповідно до плану науково-технічної діяльності за програмою Літопис природи [2] визначено і організовано моніторинг на 33 постійних пробних площ (з них 17 лісівничих, 14 ботанічних, 2 зоологічних) та 13 маршрутів для обліків (11 орнітологічних, 2 ентомологічних). Розроблено паспорти для всіх пробних площ, маршрутів.

Проводилась інвентаризація біорізноманіття Парку, списки якої суттєво збільшилися за 10 років наукових досліджень. Кількість видів судинних рослин збільшилась з 767 видів у 2012 році до 1194 – у 2022 році. Достовірно встановлено на території Парку 792 вид тварин (рис.1).

Вивчення раритетної компоненти біорізноманіття є головним завданням діяльності природоохоронних установ. Уточнювались списки рослин і тварин, занесених в природоохоронні списки різних категорій. З літературними джерелами та за 2012-2022 рр.

достовірно встановлено 53 видів тварин та 53 види рослин занесених до ЧКУ.

В складі флори території національного природного парку «Кременецькі гори» нараховується ряд судинних рослин, які підлягають охороні на різних рівнях. До Червоної книги України належить 53 види, переліку рідкісних та зникаючих видів рослин на території Тернопільської області – 53, до додатків Бернської конвенції – 5; до додатків списку CITES – 14; Європейського Червоного списку – 2 та списку МСОП IUCN RedList – 8 видів .

Серед фауни Парку під охороною національних та міжнародних нормативно-правових документів перебуває 220 видів, зокрема до Червоної книги України віднесено 55 видів, до регіонально рідкісних видів тварин у Тернопільській області – 11, до додатків Бонської конвенції – 63, до додатків Бернської конвенції – 204, до списку CITES – 24, до Європейського червоного списку – 17, до додатків МСОП IUCN RedList – 10 [4].

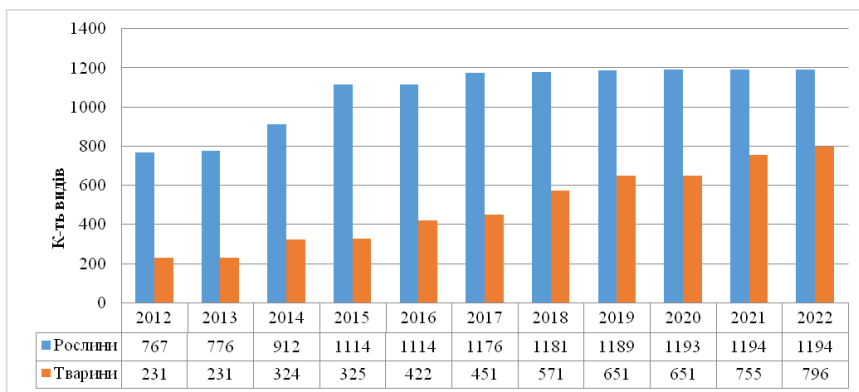

Рис. 1. Результати інвентаризації рослинного та тваринного світу за 2012-2022 рр.

Висновки. Територія Парку є цінним об'єктом природно-заповідного фонду України й потребує подальших фауністичних досліджень, що є надзвичайно важливим для збереження біологічного різноманіття та для охорони рідкісних популяцій рідкісних та зникаючих видів тварин. Тому на даному етапі необхідна розробка та здійснення цілого комплексу дієвих та ефективних природоохоронних заходів, серед яких першочерговими завданнями є розширення та оптимізація території Парку за рахунок земель, переданих у користування у користувачів, збільшення площ заповідної зони.

Список використаних джерел

1. Довганюк І. Я. Заморока А. М. Програма ентомологічних досліджень у НПП «Кременецькі гори»: цілі, реалізація та проблеми. *Охорона природи в контексті енергетичної та екологічної безпеки України* : збірник праць Перших Зимових читань в Синьогорі (наук.-практ. конф.), 13-14 груд. 2022 р. с. Стара Гута, Івано-Франківська область. 104 с.
2. Програма літопису природи для заповідників та національних природних парків / за заг. редакцією Т. Л. Андрієнко. Київ, 2002. 103 с.
3. Штогрин М. О. Штогун А. О. Наукові дослідження та моніторинг екосистем національного природного парку «Кременецькі гори». *Микола Чайковський – організатор заповідної справи на Тернопільщині* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Тернопіль, 2022. С. 70–75.
4. Штогрин М. О., Штогун А. О. Довганюк І. Я та ін. Літопис природи національного природного парку «Кременецькі гори». Том 10. Кременець, 2022. 339 с.

УДК 581,5

Ольга Берідзе, науковий співробітник

ДЕКОРАТИВНІ ТА ЕСТЕТИЧНІ ЯКОСТІ ЛІАН ДЛЯ ЗЕЛЕНОГО БУДІВНИЦТВА

Постановка проблеми. За сучасних умов бурхливого розвитку житлового і промислового будівництва набуває актуальності проблема озеленення інтер'єру, складовою частиною якого є квітниково-декоративні рослини. В умовах сьогодення все більше людей замислюється над тим, що озеленення житлового приміщення є не лише різновидом садіння рослини в горщик, але і сучасним дизайнерським прийомом. Вирощування декоративних рослин у вертикальному напрямку є досить ефективним завдяки багатству кольору, високої декоративності та естетичності, тривалому декоративному періоду у поєднанні із екологічним значенням. Дані композиції з ліанами є перспективними для широкого їх впровадження в озеленення інтер'єрів та є перспективними для поліпшення стану озеленення різних видів приміщень [2, 4].

Мета досліджень. Визначити декоративність інтродукованих ліан Кременецького ботанічного саду.

Результати досліджень. Існує потреба покращення та розширення асортименту ліан, які використовувалися б в озелененні міста, за рахунок інтродукованих видів, апробованих у Кременецькому ботанічному саду. Кременецький ботанічний сад проводить роботу з інтродукції ліан, збагаченням їх видового, сортового та кількісного складу, вивченням біоекологічних особливостей, перспективності використання в елементах садово-паркового мистецтва.

На сьогодні існує широкий спектр декоративних рослин, які використовуються в дизайні інтер'єру. До числа найбільш перспективних дизайнерських прийомів відносять рослини для вертикального озеленення, що використовуються при формуванні фітомодулів, як сучасної технології облаштування закритого середовища [1,2].

Класифікація ліан може використовуватися при рішенні деяких питань, що пов'язані із облаштувань необхідних підпор та у фактичному використанні у конкретних ландшафтних композиціях (табл.1) [3].

Таблиця 1. Класифікація ліан за розміщенням стебла в просторі

Лазячі		Чіпкі			Виткі
за допомогою черешків листків	за допомогою повітряних корінців	за допомогою вусиків	за допомогою колючок	чіпкі або повзучі	<i>Actinidia kolomikta</i> (Rupr.) Maxim.,
<i>Clematis sinense</i> Osbesk.	<i>Campsis radicans</i> (L.) Seam	<i>Cucurbita pepo</i> L.	<i>Rosa hybrid.</i> hort.	<i>Euonymus fortunei</i> (Turcz.) Hand.-Mazz.	<i>Actinidia arguta</i> (Sieb. et Zucc.) Planchex Miq.,
<i>Clematis Jackmannii</i> Moore		<i>Lathyrus megalanthus</i> Steud.			<i>Actinidia kolomikta</i> (Rupr.) Maxim.,
<i>Clematis viticella</i>		<i>Cobaea scandens</i> Cav.			<i>Aristolochia macrophylla</i> Lam.

<i>Clematis alpine</i> Mill.		<i>Ampelopsis japonica</i> (Thunb.) Makino			<i>Humulus lupulus</i> L.
		<i>Parthenocis sus tricuspidata</i> f. Bura			<i>Ipomoea purpurea</i> (L.) Roth.
		<i>Parthenocis sus quinquefolia</i> Planch.			<i>Ipomoea tricolor</i> L.
					<i>Lonicera caprifoliu m</i> L
					<i>Lonicera japonica</i> L.
					<i>Dolichos lablab</i> L.
					<i>Schisandra chinensis</i> (Tutcz.) Baill.
					<i>Quamoclit pennata</i> (Desr.) Bojer.
					<i>Celastrus scandens</i> L.
					<i>Lonicera periclimen um</i> L.,
					<i>Menisperm um dauricum</i> DC,
					<i>Lonicera x heckrottii</i> Rehd.
					<i>Polygonu m baldschua nicum</i> L

Класифікація та список ліан може використовуватися при рішенні деяких питань, що пов'язані із облаштувань необхідних підпор та у фактичному використанні у конкретних ландшафтних композиціях.

Ліани класифіковані за декоративними якостями на такі групи:

Декоративно листяні – *Quamoclit pennata* (Desr.) Bojer., *Menispermum dauricum* DC, *Actinidia arguta* (Sieb. et Zucc.) Planchex Miq., *Parthenocissus quinquefolia* Planch., *Ampelopsis japonica* (Thunb.) Makino, *Clematis heracleifolia* DC, *Parthenocissus tricuspidata* f. Bura, *Clematis vitalba* L., *Lonicera japonica* L. «aurea - reticulata», *Euonymus fortunei* (Turcz.) Hand.-Mazz., *Aristolochia macrophylla* Lam.

Гарноквітучі – *Lonicera caprifolium* L., *Lonicera periclimenum* L., *Clematis Jackmannii* Moore, *Lathyrus odoratus* L., *Clematis viticella*, *Echinocystis lobata* (Michx.) Torr. et Gray, *Ipomoea tricolor* L., *Cobaea scandens* Cav., *Ipomoea purpurea* (L.) Roth.

Ліани декоративні і листям і квітами – *Quamoclit pennata* (Desr.) Bojer., *Akebia quinata* (Houtt.), *Lathyrus megalanthus* Steud., *Lonicera brownie* «Dropmore Scarlet».

Ліани декоративні плодами – *Ampelopsis japonica* (Thunb.) Makino, *Clematis sinense* Osbesk., *Clematis vitalba* L.

Висновки. У результаті досліджень за виткими рослинами виявлено, що вони є перспективними для культивування в регіоні і завдяки своїм біоекологічним властивостям та декоративністю під час цвітіння та впродовж вегетаційного періоду, можуть бути рекомендовані у різні типи садово-паркових композицій населених пунктів. Запропоновано класифікацію ліан за декоративними якостями. На даний час продовжуються роботи по введенню в колекції нових видів та збереження біорізноманіття. Колекція має науково-пізнавальне значення для учнів, студентів й провідних спеціалістів різних галузей охорони природи, використовується як навчальна база при дослідженні питань інтродукції, служить генофондом для розробки експозиції «Сад ліан».

Список використаних джерел

1. Лаптев О. О. Інтродукція та акліматизація рослин з основами озеленення. Київ : Фітосоціоцентр, 2001. 109 с.
2. Маслоva С. А. Використання фітодизайну в інтер'єрі. URL : <http://77.121.11.9/handle/PolNTU/3566>
3. Скакальська О. І. Використання ліан у декоративному квітникарстві та озелененні населених пунктів Кременеччини (науково-практичні вказівки). Кременець, 2014. 33 с.
2. Прокопчук В. М., Дідур І. М., Панцирева Г. В. Особливості підбору декоративних культур закритого середовища для

проектування фітотомодуля в умовах інтер'єру. *Лісове та садовопаркове господарство*. 2019. № 12. С. 142–153.

УДК 630*3

Олександр Бондар, к. с.-г. н., старший викладач
Ігор Бондар, здобувач вищої освіти

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. 24 лютого 2022 року Росія розпочала повномасштабне вторгнення до території України, що призвело до серйозної ескалації конфлікту між державами. У результаті бойових дій та наслідків війни було завдано незворотної шкоди як населенню, так і інфраструктурі населених пунктів та природному середовищу. Багато людей були змушені покинути свої домівки, втратити майно та близьких. Внаслідок вторгнення загинули тисячі людей, а багато інших отримали травми та постраждали. Крім того, бойові дії призвели до знищення чи пошкодження значної частини інфраструктури, такої як мости, дороги, електромережі, газопроводи, водозабезпечення та інші комунікації [1, 5]. Наразі продовжуються бойові дії, що далі поглиблює шкоду для мирного населення та економіки країни.

Метою дослідження є проаналізувати вплив воєнних дій на природні компоненти.

Результати дослідження. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України [3] щомісяця складає зведений звіт про головні наслідки військової агресії з боку Росії на природне середовище України. Цей дайджест містить інформацію про вплив воєнних дій на ландшафти, біорізноманіття, екосистеми, ґрунти та водні ресурси, а також про пожежі, хімічне забруднення та інші негативні наслідки. Міністерство намагається максимально виявляти та документувати всі наслідки конфлікту з метою подальшої компенсації шкоди відповідною стороною. Даний дайджест є важливим джерелом інформації для громадськості, екологічних організацій та державних структур для вивчення та розробки стратегій з охорони та відновлення природних екосистем.

У публікації «Природа та війна: як військове вторгнення Росії впливає на довкілля України», Центр екологічних ініціатив «Екодія» зазначає [4, 5], що військові дії, що відбуваються в Україні, мають серйозний вплив на природне середовище країни, зокрема на ландшафт, біорізноманіття, екосистеми, ґрунти та водні ресурси.

Пожежі та хімічне забруднення, що виникають внаслідок бойових дій, також негативно впливають на довкілля. У зв'язку з цим, «Екодія» закликає Міністерство охорони навколишнього середовища, громадянське суспільство та екологічний комітет Верховної Ради до максимального виявлення та документування всіх наслідків військового конфлікту з метою подальшої компенсації шкоди за рахунок агресора.

Міжнародна благодійна організація (МБО) «Екологія-Право-Людина» виділяє наступні наслідки війни на довкілля України [2]: пошкодження територій та об'єктів природно-заповідного фонду, збільшення кількості пожеж на техногенних об'єктах, збільшення радіаційної небезпеки, поширення лісових пожеж, руйнування територій через вибухи ракет, авіабомб та артилерійських снарядів, а також надзвичайні ситуації, пов'язані з масовим захороненням та спаленням трупів поза базовими санітарними нормами.

Для зменшення впливу війни на довкілля МБО «Екологія-Право-Людина» рекомендує проведення систематичного моніторингу впливу військових дій на навколишнє середовище, включаючи радіаційний, хімічний та екологічний моніторинг, вживання негайних заходів для запобігання лісовим пожежам, забезпечення захисту природно-заповідних територій та ресурсів, здійснення евакуації населення в найбільш небезпечних районах, розроблення планів дій у разі екологічної катастрофи, створення системи моніторингу та реагування на пожежі техногенних об'єктів та забезпечення міжнародної співпраці в галузі охорони довкілля.

Війна має значний вплив на природні компоненти, зокрема на ґрунти, воду, повітря, та рослинний покрив. Нижче наведено деякі з наслідків війни на ці компоненти:

1) **Ґрунти:** Під час війни відбувається забруднення ґрунту від мін та інших боєприпасів, які можуть залишатися в землі десятиліттями. Крім того, великі кількості техніки та важкого обладнання, які використовуються в бойових діях, можуть пошкодити ґрунтовий покрив.

2) **Вода:** Війна може призвести до забруднення водних ресурсів від хімічних речовин, нафти та інших отруйних речовин. Також можуть бути пошкоджені водні джерела внаслідок бойових дій.

3) **Повітря:** Війна може призвести до забруднення повітря від викидів палива та інших речовин від авіації та іншої техніки.

4) **Рослинний покрив:** Війна може призвести до вирубки лісів та пошкодження рослинного покриву від вибухів та бойових дій. Також можуть бути пошкоджені ґрунти, на яких ростуть рослини.

Після війни очікується значне погіршення стану довкілля, зокрема руйнування екосистем, забруднення ґрунтів та вод, зменшення

біорізноманіття та зростання кількості шкідників. Однак, відновлення країни потребуватиме значних ресурсів, що може вплинути на виконання кліматичних цілей. Тому важливо встановити ефективну систему моніторингу стану довкілля, щоб зафіксувати шкоду та вжити найефективніших заходів для її усунення та відновлення екосистем до безпечного стану [6].

Для цього необхідна активна робота Міністерства охорони довкілля, громадських організацій та екологічного комітету Верховної Ради, щоб максимально зафіксувати шкоду довкіллю та компенсувати її відповідальним агресором.

Крім того, важливо включити заходи з відновлення та збереження екосистем до плану відновлення України, а також розглядати природорієнтовані рішення та адаптацію до зміни клімату під час відбудови населених пунктів.

Висновки. Війна має серйозний вплив на природне середовище, зокрема на ґрунти, воду, повітря та рослинний покрив. Наслідки війни можуть призвести до забруднення навколишнього середовища та деградації ґрунтів, що вплине на врожайність рослин та забезпечення харчової безпеки. Забруднення повітря може також призвести до шкідливого впливу на здоров'я населення. Крім того, вплив війни на рослинний покрив може привести до порушення екологічної рівноваги та загрози вимирання деяких видів.

Тому зменшення військових конфліктів та забезпечення миру є важливим кроком для збереження навколишнього середовища та забезпечення екологічної стійкості нашої планети.

Список використаної літератури

1. Бондар О., Галаган О., Головатюк Л. Міжнародна конференція «вплив воєнних дій на довкілля в Україні та права людини – цивілізаційні виклики людству». *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. Кременчук : КрНУ, 2022. Випуск 4 (135). С. 11–16.
2. Вплив воєнних дій на довкілля України. URL : <http://epl.org.ua/eco-analytics/vplyv-voyennyh-dij-na-dovkillya-ukrayiny/#modal-popup-document> (дата звернення: 26.04.2023).
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL : <https://mepr.gov.ua> (дата звернення: 29.04.2023).
4. Природа стогне від війни. URL : <https://zn.ua/ukr/ECOLOGY/priroda-stohne-vid-vijni.html> (дата звернення: 28.04.2023).
5. Природа та війна: як військове вторгнення Росії впливає на довкілля України. URL : <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html> (дата звернення: 27.04.2023).

6. Свєженцева І. Як війна впливає на довкілля і як можна допомогти його відновлювати. URL : <https://suspipline.media/231917-ak-vijina-vplivae-na-dovkilla-i-ak-mozna-dopomogti-jogo-vidnovluvati-rozpovidai-ekologina> (дата звернення: 30.04.2023).

УДК 311.175 **Тетяна Бондаренко**, к. пед. н., старший викладач
Анастасія Мазур, здобувачка вищої освіти

УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМ І МЕТОДІВ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ І ЕКОЛОГІЇ

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямків освіти є охорона нашого довкілля. Екологічна грамотність, дбайливе ставлення до природи стали аналогом виживання людини на планеті. Таким чином, екологічна освіта є актуальним та головним завданням нашої держави. В Україні напрацьований досвід використання сучасних методів, технологій і форм екологічного виховання, проте дослідження особливостей екологічної освіти за кордоном відкриває для педагогів нові можливості.

Мета нашого дослідження: проаналізувати сучасні методи і технології екологічного виховання, які доцільно впроваджувати в закладах загальної середньої та позашкільної освіти.

Результати дослідження. Визначення екологічної освіти прийнято пов'язувати з першою конференцією з цієї тематики, що відбулася 1970 р. у м. Карсон-Сіті (США, Невада). Там було прийнято таке формулювання: «Екологічна освіта є процесом усвідомлення людиною цінності навколишнього середовища та уточнення основних положень, необхідних для отримання знань та умінь, необхідних для розуміння та визнання взаємної залежності між людиною, її культурою та її біофізичним оточенням. Екологічна освіта також включає прищеплення практичних навичок у вирішенні завдань, що належать до взаємодії з навколишнім середовищем, вироблення поведінки, що сприяє поліпшенню якості навколишнього середовища» [2].

Екологічна освіта розглядається як безперервний процес навчання, виховання та розвитку особистості, спрямований формування системи знань і умінь, ціннісних орієнтацій, морально-етичних і естетичних ставлень, які забезпечують екологічну відповідальність особистості стан і поліпшення соціоприродного

середовища. Педагогічні завдання екологічної освіти стосуються: навчання (оволодіння знаннями про взаємозв'язок природи, суспільства та людини; формування практичних умінь щодо вирішення проблем); виховання (ціннісні орієнтири, мотиви, потреби, звички активної діяльності з охорони довкілля); розвитку (здатність аналізувати екологічні ситуації; оцінювати естетичний стан середовища).

Екологічна освіта здійснюється у комплексі з екологічним вихованням, яке передбачає формування відповідального ставлення до довкілля, щобудується з урахуванням екологічного свідомості. Коли йдеться про екологічну свідомість, то мають на увазі низку його характеристик: інтерес до проблем довкілля; стурбованість екологічними позиціями населення; свідомість та почуття відповідальності за стан середовища та причетність до того, як екологічні проблеми вирішуватимуться; готовність до екологічної діяльності.

Під час організації діяльності екологічного змісту важливо спрямувати освітній процес на засвоєння законів, сформульованих у популярній формі американським ученим БарріКоммонером [1].

1. «Все пов'язано з усім». Закон загального зв'язку процесів та явищ у природі. Цей закон покликаний застерегти людство від необдуманого на окремі частини екосистем, що може призвести до непередбачених наслідків.

2. «Все має кудись подітися». Закон про господарську діяльність людини, якому слід пам'ятати, що відходи його діяльності необхідно зменшити, або знаходити способи їх вторинного використання.

3. «Природа «знає» краще». Закон розумного, свідомого природокористування. Слід пам'ятати, що людина – частина природи, а чи не її підкорювач, тому необхідно співпрацювати з природою, а не займатися її постійним перетворенням.

4. «Ніщо не дається задарма». Все, що людина взяла біля природи, їй доведеться повернути, відшкодувати.

Реалізація завдань екологічного виховання учнівської молоді у закладах загальної середньої освіти здійснюється під час вивчення шкільного курсу біології і екології. Проте варто звернути увагу на низку форм і методів роботи у зарубіжних країнах.

Так у деяких школах Японії є дуже незвичайний предмет – «Милування природою». Його мета – навчити школярів цінувати красу навколишнього середовища, яку через всесвітню комп'ютеризацію сучасні діти просто не помічають. Під час занять учні вивчають особливості розвитку і взаємодії флори і фауни. За ці спостереження вчителі виставляють їм оцінки, а в кінці року школярі навіть здають іспити [4].

Важливо ознайомити школярів із утилітарною філософією «Моттаїнай», що у перекладі означає «нічого святого» або «марнотратство». Це вчення, яке засуджує розтрату та нерозумне використання ресурсів і продуктів. Філософія Моттаїнай розвивалася у Японії досить давно. Причиною приходу нації до дбайливого ставлення до довкілля стала географія: Японія перебуває в островах, у яких ресурси і площа обмежені.

Філософія «Моттаїнай» навчає дбайливому ставленню до плодів людської праці, відмови від нерационального споживання, турботу про природу. Завдяки поширенню цієї філософії в країні з'явилася велика кількість ремонтних майстерень, які дають друге життя зламаним та старим речам. У сучасному вигляді «Моттаїнай» – це зниження кількості відходів, повторне використання, переробка. Керуючись цією філософією, потрібно використовувати речі, доки вони не втратять споживчі властивості, не викидати їжу, купувати лише те, що справді необхідно.

В Америці популярні інтерактивні уроки, коли викладач пропонує розглянути певну ситуацію або цілу сферу діяльності і висловити свою думку стосовно цього. Для такого заняття весь клас йде до місця, яке обрав вчитель, і досліджує його.

В багатьох німецьких школах вчителі проводять ознайомлення дітей з тими речами, які їх можуть робити щасливими: природа, спілкування, здоровий спосіб життя. А також з тим, що може зіпсувати їм життя: забруднення, наркотики, алкоголь, нецензурна лексика, насилля. В майбутньому це допомагає учням уникнути неприємностей, а зараз і готує до дорослого життя та різних неприємних ситуацій [5].

У Фінляндії культура сталого розвитку закладається з ранніх років у колі сім'ї, в освітніх установах, організованих за підтримки держави чи волонтерських засадах. Природний центр на відокремленому острові Харакка – вдале поєднання безлічі факторів, що сприяють залученню молоді різного віку до природоохоронних та освітніх заходів. Він ознайомлює відвідувачів з актуальною інформацією про стан Балтійського моря, мешканцями його акваторії, флорою та орнітофауною острова, а також з особливостями екологічного способу життя.

Для школярів організовують дні вивчення екосистеми. Учні середніх класів спостерігають за представниками фауни, досліджують флору та екологію, збирають знахідки, щоб детально вивчити їх у стінах природного центру та обмінятися враженнями. Головні теми обговорення – взаємодія людини та природи, стан Фінської затоки.

Програма для старших класів також безкоштовна та включає більш поглиблене знайомство з екологічними проблемами регіону та шляхами їх вирішення. З дев'ятого класу учні можуть досліджувати вплив нафтових розливів, судноплавства та забруднюючих речовин на морські екосистеми, вивчати якість повітря чи оцінювати стан ґрунту, відбираючи зразки для лабораторних аналізів та відвідуючи території із забрудненими ґрунтами. Кожного дня обговорюються результати досліджень з акцентом на проблемах антропогенного впливу на навколишнє середовище та важливість усвідомленого споживання.

У зоопарках проводяться заходи для школярів з вивчення біорізноманіття та поведінкових особливостей тварин. За межами острова Харакка також активно розвивається напрямок екологічної освіти. Поширена практика – співпраця шкіл з дирекціями природних територій, що охороняються, щоб демонструвати учням на екскурсіях природні цикли. Такий формат допомагає виробити дбайливе ставлення до довкілля [3].

Користувачі NatureGate активно записують результати своїх спостережень у щоденники та діляться ними в інтерактивному режимі, додаючи свої спостереження у відкриту базу даних із картою. Цей обмін інформацією відкриває величезні можливості для проєктів «цивільної науки», де звичайні любителі природи беруть участь у науково-дослідній роботі.

Висновок. Таким чином застосування методів, технологій і форм, які широко використовуються у країнах Європи, Америки, Японії мають високий потенціал для реалізації екологічного виховання українських школярів і ця проблема потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Закони екології Коммонера : Словник-довідник з екології : навч.-метод. посіб. / уклад. О. Г. Лановенко, О. О. Остапішина. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2013. С. 91.
2. Поп О. Ю. Основні дефініції дослідження проблеми впровадження екологічної освіти в середніх школах Канади. URL : <https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/5607/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BF%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf>
3. Солдатова В. Экологическое образование в Финляндии на примере Природного парка «Харакка». URL : <https://eco-cosm.com/articles/lokalno/ekologicheskoe-obrazovanie-v-finlyandii-na-primere-prirodnogo-parka-xarakka>

4. ТОП-6 уроків зі всього світу, які викликають заздрість у наших школярів. URL : <https://vsviti.com.ua/interesting/society/75472>

5. Чому вчать у школі: 7 незвичайних шкільних предметів, які існують в різних країнах . URL : <https://unicorn.itstep.org/blog/why-they-teach-at-school-7-unusual-school-subjects-that-exist-in-different-countries>

УДК 613.84 **Тетяна Бондаренко**, к. пед. н., старший викладач
Тетяна Томчук, здобувачка вищої освіти

МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ТА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗАПОБІГАННЯ ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ

Постановка проблеми. Інфекційні хвороби займають важливе місце в житті людини. Вони належать до масових захворювань і кожна людина упродовж життя неодноразово переносить різні інфекційні захворювання.

Змінена соціально-економічних обставин і погіршена екологічна ситуація сприяють еволюції епідемічного процесу багатьох інфекційних хвороб. За даними ВООЗ, щороку 2 млрд. людей хворіють на інфекційні захворювання, з яких 14 млн. помирають. Щодня у світі понад 40 тис. смертей зумовлені інфекційними хворобами. Інфекції залишаються провідною причиною смертності та першою причиною передчасної смертності. Близько 50% населення планети мешкає в умовах постійної загрози ендемічних інфекцій. Багато хвороб, близьких, як здавалося, до повної ліквідації (наприклад, малярія, холера, туберкульоз), починаючи з середини 80-х років XX ст., знову стали становити високу епідемічну небезпеку у багатьох країнах світу.

Складна епідеміологічна ситуація в Україні. За оціночними даними, до 5% населення країни інфіковано вірусним гепатитом С та 1-2,5%—вірусним гепатитом В [1]. Україна залишається лідером у Європі за масштабами поширення ВІЛ-інфекції. За оцінками експертів UNAIDS, в Україні з ВІЛ-інфекцією живе близько 240 тис. осіб. Лише тільки кожен другий знає про свій діагноз. Станом на 1 жовтня 2019 р. на обліку в Україні перебувало 136 849 ВІЛ-позитивних пацієнтів [5].

За даними ВООЗ упродовж січня-листопада 2019 р. в Україні зафіксовано більше 57 тис. випадків захворювання на кір, а це становить половину від усіх випадків у Європейському регіоні.

Згідно даних ВООЗ, щороку в Україні близько 36000 осіб хворіють на туберкульоз. Україна входить до десяти країн з найвищим показником поширеності мультирезистентного туберкульозу. Серед вперше діагностованих осіб майже 29% мають стійкість до протитуберкульозних препаратів. Оскільки в Україні щороку своєчасно не виявляють близько чверті випадків захворювання на туберкульоз, це сприяє подальшому його поширенню серед населення [3].

За інформацією Міністерства охорони здоров'я України), у 2019 р., порівняно з попередніми роками, в Україні збільшилась кількість підтверджених випадків дифтерії [4]. Значні проблеми створив новий коронавірус (офіційна назва – COVID-19).

Питання захисту від інфекційних хвороб в Україні розглядається насамперед у роботах медичного профілю. Разом із тим слід виділити низку досліджень, що акцентують увагу на тих чи інших аспектах організації діяльності санітарно-епідеміологічних служб, центрів громадського здоров'я, нормативно-правового регулювання санітарно-епідеміологічних заходів. Значна кількість публікацій присвячена тематиці протидії епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні, нормативно-правовим аспектам та питанням прав людини, здійсненню санітарно-епідеміологічного нагляду тощо [1].

Серед авторів, які досліджували зазначені питання Є. Н. Белей, Г. О. Слабкий, І. С. Миронюк, Н. М. Нізова, В. В. Шафранський та інші вчені, представники юридичних наук, соціальної медицини, епідеміології. Важливе значення у формуванні здоров'язбережувальної компетентності молодого покоління має вивчення проблематики профілактики інфекційних хвороб та боротьба з ними.

Мета нашого дослідження: встановити ефективність використання освітніх технологій з метою формування в учнівської молоді навичок запобігання інфекційних захворювань під час вивчення біології у закладах загальної середньої освіти.

Результати дослідження. Відомо, що мікроорганізми еволюціонують, як і вся жива природа, лише швидшими темпами і впливають на зміну ефективності захисних механізмів людини, в тому числі і на результативність лікарських і дезінфекційних препаратів, що зазвичай застосовуються. Через стійкість збудників малярії, туберкульозу, менінгітів та пневмоній до лікарських препаратів щороку у світі гинуть мільйони людей. Широке безконтрольне застосування антибіотиків викликає зміну мікробного

біоценозу людини (зміна здатності системи до саморегулювання), знижує його опірність до мікроорганізмів.

Погіршена екологічна обстановка і великі психоемоційні навантаження призвели до значного збільшення поширеності імунodefіцитів. Наслідком цього стали суттєве зростання епідемічного значення умовно-патогенних мікроорганізмів та збільшення частоти захворюваності на опортуністичні інфекції. Дедалі частіше реєструють незвичайні комбінації відомих інфекцій. У клінічних та експериментальних дослідженнях накопичено чимало фактів щодо особливостей перебігу асоціативних хвороб.

Надзвичайна ситуація характеризується як небезпечна ситуація, що склалася на певній території, у свою чергу надзвичайні ситуації біологічного характеру мають природне походження, оскільки вони спричинені інфекційними захворюваннями, що вражають людей, тварин та сільськогосподарські рослини. Зона зараження неухильно розширюватиметься, якщо буде недостатнього контролю за поширенням збудника інфекції або повільність у вжитті заходів у ліквідації джерел інфекції, що призведе до інфікування все більшої кількості живих організмів. У зв'язку з цим в Україні окрім лікування хвороб існують законодавчі та нормативні акти, що регламентують профілактичні заходи у надзвичайних ситуаціях біологічного характеру.

Під час навчання біології учнів мають набути компетенцій, зумовлених особистісними, громадськими, державними потребами. На уроках біології школярі навчаються користуватися науковими методами для розпізнавання біологічних проблем, визначення основних інфекційних захворювань, дотримання заходів профілактики інфекційних захворювань, надання першої допомоги під час інфекційних захворювань. Також учням важливо знати роль щеплень у боротьбі з інфекційними захворюваннями, попередження захворювань.

Таким чином, на уроках біології одним із завдань виступає формування компетенцій про надзвичайні ситуації біологічного характеру, в результаті оволодіння якими учні мають усвідомлено діяти в тих чи інших обставинах, пов'язаних з інфекційними захворюваннями, а також вміти знайти швидке вирішення проблеми з найменшою шкодою для здоров'я. як для себе, так і для оточуючих. У більшості випадків, безпека людини в першу чергу залежить від неї самої, від її готовності правильно оцінювати ситуацію, знати заходи профілактики при епідемії, пандемії, епізоотії, епіфітотії.

Велике значення для вирішення поставленої вище проблеми є використання різних форм, методів навчання на уроках біології з метою формування компетенцій про надзвичайні ситуації

біологічного характеру в учнів. На уроках біології важливо звертати увагу на сучасні педагогічні технології та інтерактивні методи навчання, які забезпечують активні форми діяльності учнів. Важливою є методика розвитку критичного мислення, оскільки вона дає учням змогу піддавати пропоновані ідеї сумніву і врівноважувати у своїй свідомості різні погляди, моделювати систему доказів, знаходити необхідну інформацію та використовувати її під час прийняття самостійного рішення.

Важливою складовою для формування компетенцій в учнів про інфекційні захворювання є метод проектування та моделювання (наприклад, як відрізнятиметься метод захворювання за певних факторів), інформаційні технології (наприклад, включення відео фрагментів про симптоми або специфіку захворювання), а також такі форми урочної діяльності як бесіди, диспути, семінари, конференції, уроки-змагання, написання школярами повідомлень, рефератів, науково-дослідних робіт, проектів, в яких учні зможуть вивчити, досліджувати, розкрити те чи інше питання про надзвичайні ситуації біологічного характеру.

Під час вивчення теми «Вірусні захворювання» на уроці біології в 11 класі слід не просто давати інформацію учням, а необхідно, щоб вони її шукали за допомогою додаткової літератури, знаходили зв'язки між даними. З цією метою важливо використовувати проблемні питання, диспут, а також наочну інформацію (відео, макети, фото та ін.) із подальшим обговоренням, висловленням особистої думки учня, його активним включенням до розмови. Використання таких прийомів і методів та технологій дає змогу не тільки зрозуміти, що інфекційні захворювання виникають від вірусів, але і як поширюються, наприклад, кір повітряно-краплинним шляхом, а сказ під час укусу. Школярі під час навчальної діяльності мають дізнатися про симптоми прояву вірусних захворювань, а за допомогою таблиць виділити їх відмінні риси один від одного, а за допомогою моделювання виявити специфіку поширення захворювання, а також який вплив у даному ланцюжку призведе наявність вакцинованої людини або тварини, введення карантину або інших заходів. Під час дискусії учні можуть висловити свою позицію щодо вакцинації від вірусного захворювання, а також заходи профілактики (соціального та особистого характеру, санітарно-епідемічного (ветеринарного, фітосанітарного) нагляду).

Важливо застосувати методи аналізу, синтезу та порівняння. Зокрема доцільне порівняння розмірів вірусу із структурно-молекулярної сіткою бар'єру, а також підготовка доповідей з питань підвищення імунітету, впливу середовища на поширення інфекції (наприклад, в одному приміщенні) та ін. Також важливим є

формування компетенцій у питаннях протиепідемічних заходів встановлювати під час обговорення причинно-наслідкові зв'язки.

Висновок. Таким чином, поява та поширення інфекційних захворювань носить серйозний характер, оскільки вони охоплюють всю планету. Необхідна організація просвітницьких та профілактичних заходів на всіх щаблях освіти. Тому важлива роль приділяється урокам біології, де проходить формування компетенцій про надзвичайні ситуації біологічного характеру у школярів, оскільки певний досвід боротьби з інфекціями дозволяє впоратися з ними. Загальною особливістю методів навчання, що застосовуються для формування навичок запобігання інфекційних захворювань на уроках біології, є переважання методів застосування знань та умінь, високий рівень самостійності учнів, що реалізується у частково-пошукових та дослідницьких методах. Пріоритетне значення надається практичним методам навчання, а саме, вмінням виконувати різноманітні види самостійних робіт, спостерігати, самостійно отримувати та переробляти інформацію, користуватися інформаційно-комунікативними технологіями. Також слід відзначити важливу роль інтерактивних та проблемних методів, із використанням яких пов'язується набуття учнями здатності до спільної діяльності та вирішення проблем. Саме на основі цих методів навчання та формуються на уроках біології компетенції про надзвичайні ситуації біологічного характеру.

Список використаних джерел

1. Демченко І. С. Інституційна спроможність захисту від інфекційних захворювань в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 196-205.
2. Державна стратегія у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу та вірусним гепатитам на період до 2030 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1415-р від 27 листопада 2019 р. *Офіційний вісник України*. 2020. № 10. С. 220. Ст. 404, код акта 97777/2020.
3. Оперативні дані щодо захворюваності на грип, ГРВІ, кір та дифтерію. URL : <https://moz.gov.ua/article/news/operativni-dani-schodo-zahvorjivanosti-na-grip-grvi-kir-ta-difteriju> (дата звернення: 06.03.2020).
4. Novel Coronavirus (COVID-19) Situation. URL : <https://experience.arcgis.com/experience/685d0ace521648f8a5beeeee1b9125cd>
5. Strengthening response to measles outbreak in Ukraine. URL : <http://www.euro.who.int/en/countries/ukraine/news/news/2020/01/>

УДК 616,1

**Людмила Головатюк, к. б. н., старший викладач
Соломія Кулінчук, здобувачка вищої освіти****ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У 8 КЛАСІ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ В ЖОЛОБІВСЬКІЙ ГІМНАЗІЇ**

За даними Всесвітньої Організації Охорони здоров'я, здоров'я людини є як медико-біологічною, так і психо-соціальною категорією, яка визначається природою і характером суспільного ладу. Зміна поведінки людини для мінімізації ризику розвитку проблем зі здоров'ям стає одним з найважливіших завдань ХХІ ст.

Сучасна система освіти визначається розвитком інноваційних перетворень, в основі яких лежить використання компетентнісного підходу. Компетентнісний підхід забезпечує реалізацію принципів гуманізації, демократизації освіти, методологічну переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості, що навчається, на формування її компетентності.

Найважливішим стратегічним завданням системи освіти, на думку М. О. Носко, С. В. Грищенко, Ю. М. Носко, має бути виховання творчої, активної, відповідальної, культурної, інтелектуальної, високорозвиненої та зрілої людини в душі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності. Проблему виховання свідомого і дбайливого ставлення до власного здоров'я необхідно вирішувати засобами освіти [3, 4, 5].

Здоров'язбережувальна компетентність це – якість особистості, яка включає знання про будову і функції організму, норми та правила особистої гігієни, орієнтації на цінності здоров'я, має мотиви і досвід здоров'язберігаючої діяльності. Дана якість особистості проявлятиметься у готовності та здатності приймати правильні рішення щодо власного здоров'я. Тобто, ця компетентність передбачає виникнення (хочу) бути здоровим; прояв здатності (можу) будувати відносини із самим собою та навколишнім середовищем; рішучості (буду) жити за природо відповідними законами [1,3].

Вчителі зазнають труднощів в процесі роботи з 8 класом при створенні конкретних ситуацій, що орієнтують учнів на вибір та прийняття рішень на користь здорового способу життя. Це у свою чергу, впливає на формуванні в учнів ціннісних орієнтацій та ставлення до власного здоров'я. Так, як в нас досі існує міф, що здоров'я – це відсутність хвороб, школярі не розуміють, що необхідно зміцнювати власний організм, боротись не лише з

наслідками, але й з причинами, корегувати власне здоров'я вже зараз, коли це легше зробити [2,3,4].

Тому, формування здоров'язберігаючої компетентності є актуальним завданням сучасної системи освіти.

Для того, щоб дізнатись на скільки ефективно можна сформувати здоров'язбережувальну компетентність на уроках біології у 8 класі, був проведений педагогічний експеримент в Жолобівській гімназії, участь в якому брали 16 учнів.

На констатувальному етапі експерименту учні пройшли анкетування, задля того, щоб дізнатись їх рівень знань про власне здоров'я та рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності. Результати анкетування продемонстровані в таблиці 1.

Таблиця 1. Рівні сформованості компетентності здоров'язбереження в учнів Жолобівської гімназії

Пізнавальна діяльність	Емоційно-ціннісна сфера
Низький рівень, 69 % учнів	
Сформовано до рівня виконання вимог: «називати», «визначати», «описувати»	Емоційно-ціннісне ставлення до власного здоров'я, засноване на мотиві формального виконання та емоційно-чуттєвих реакціях – сприйняття та реагування. Щодо збільшення зростання хронічних захворювань серед школярів проявляється співчуття, але проблема збереження власного здоров'я та здоров'яоточуючих людей сприймається усунено. Учні не вірять у свої сили щодо зміцнення здоров'я і не завжди дотримуються правил здорового способу життя.
Середній рівень, 26% учнів	
Сформовано до рівня виконання вимог: «пояснювати», «прогнозувати» у знайомій ситуації.	Емоційно-ціннісне ставлення ґрунтується на мотиві збереження здоров'я як основи подальшого, повноцінного життя. У ситуаціях вибору та прийняття рішень учні висловлюють власну позицію, спрямовану на збереження та зміцнення здоров'я, але у діяльності, орієнтованій заощадження здоров'я, не беруть участь.

Високий рівень, 5% учнів	
Сформована до рівня виконання вимог «пояснювати», «прогнозувати», що застосовуються у варіативних ситуаціях.	Емоційно-ціннісне ставлення ґрунтується на мотивах самовдосконалення, включення здоров'я до категорії вищих цінностей. Ціннісні орієнтації на здоровий спосіб життя застосовуються у діяльності: учні досліджують фактори, що впливають на здоров'я у процесі виконання навчальних проєктів, пропагують умови здорового способу життя, відвідують уроки фізкультури, займаються у спортивних секціях.

За результатами анкетування, рівень сформованості здоров'язбереження в учнів жолобівської гімназії – низький.

Формуючий етап охопив час вивчення розділів «Виділення. Терморегуляція», «Зв'язок організму людини із зовнішнім середовищем. Нервова система» та «Зв'язок організму людини із зовнішнім середовищем. Сенсорні системи». При вивченні тем для того, щоб урок був не просто цікавим, але й формував в учнів здоров'язбережувальну компетентність використовувались вправи «Мозковий штурм», «Паузи здоров'я», групова робота, інтерактивні ігри, використання відеоматеріалів, тощо. Були проведені такі виховні години: «Основи раціонального харчування» та «Скажи алкоголю – ні». На уроках застосовувались «паузи здоров'я», або фізкультхвилинки. Фізкультхвилинки несуть оздоровчий ефект та є заходами підтримки високої працездатності впродовж уроку. Вченими доведено, що використання фізкультхвилинки на уроці сприяє поліпшенню мозкового кровообігу, покращенню емоційного стану та активізації психічних процесів [3, 5].

Протягом усього формуючого експерименту дотримувались таких правил:

- в кабінеті біології створювалась комфортна атмосфера, адже дотримання класу в чистоті, де все на своєму місці – важлива складова успіху в навчанні;
- на початку уроку учні налаштовувались на ситуацію успіху, що слугувала засобом запобігання психічного травматизму, неврозу та стресу;
- враховувались індивідуальні стилі навчання, тип темпераменту, що допомогло краще зрозуміти на що здатний той чи інший учень в навчанні;

- пропагувалась важливість здорового харчування, необхідність профілактики захворювань, дотримання режиму праці та відпочинку, важливість загартування та постійної фізичної активності;
- використовувались технології толерантного спілкування для сприяння зниження напруги та неприязні серед учнів;
- був застосований релаксопедичний метод, який включав в себе психологічне розвантаження (сміхотерапія), що створює бадьорий та життєрадісний тонус [2, 4].

Вже на початку уроку, як організаційний момент, застосовували психологічне налаштування (медитації, дихальні практики, самоналаштування). При перевірці домашнього завдання, або актуалізації опорних знань, використовували презентації та ефективні вправи такі як «Мікрофон», «Розминка», «Бліц-опитування», «Ромашка Блума». На етапі мотивації навчальної діяльності використовувати вправу «Асоціації», «Акваріум», «Коло ідей» та «Мозковий штурм».

Використання на уроці ігор, теж мало позитивний вплив на діяльність учнів, адже за допомогою них ми також формували здоров'язбережувальну компетентність. Використовували такі ігри, як: «Сюжетні ігри», «Ігри подорожі», «Ділова гра». Ділова гра використовувалась для імітування різних рішень, які допомагали учням в подібних ситуаціях залишатись спокійними і проявляти «холодний» розум і розсудливість. За допомогою ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології) показували наочність матеріалу, ефективно перевіряли та узагальнювали вивчений матеріал, підвищували якість вивченого, урізноманітнювали звичайний урок.

Використовуючи такі прийоми, ми сприяли формуванню в учнів здоров'язбережувальної компетентності на уроках біології, що підтверджується аналізом усних та письмових відповідей, результатами виконання контрольних робіт та виховних годин. Намітилася динаміка у формуванні компетентності здоров'язбереження порівняно з контрольними даними констатуючого етапу експерименту: низькому рівню відповідало – 10% учнів, середньому рівню – 51%, високому – 39%.

Учні, які досягли високого та середнього рівня, виявляли готовність та здатність до участі в здоров'язберігаючій діяльності: відвідування не лише уроків фізкультури, але й спортивних секцій (Кременецьке ДЮСШ ім. А. Пушкаря, ТОДЮСШ із зимових видів спорту), стежили за своїм виглядом, активно пропагували знання про шкоду алкоголю та нікотину серед інших школярів, розповідали про причини та наслідки надмірного користування гаджетами. На основі бесід з'ясувалось, як дотримуються учні гігієнічних вимог щодо харчування, режиму сну та фізичної активності.

Контрольний етап експерименту. Результати розподілу учнів за рівнем сформованості здоров'язбережувальної компетентності відображені в табл. 2.

Таблиця 2. Розподіл учнів за рівнем сформованості здоров'язбережувальної компетентності

Етап педагогічного експерименту	Загальна кількість учнів	Рівні сформованості		
		<i>Низький</i>	<i>Середній</i>	<i>Високий</i>
		Кількість учнів, чол (%)		
<i>Констатувальний етап</i>	16	69% (10)	26% (4)	5% (1)
<i>Формуючий етап</i>	16	10% (2)	51% (8)	39% (6)

Отже, здоров'язберігаюча компетентність особистості, формується в школі і проявлятиметься у готовності та здатності приймати правильні рішення щодо власного здоров'я. Проблему виховання свідомого і дбайливого ставлення до власного здоров'я необхідно вирішувати засобами освіти.

Список використаних джерел

1. Бойченко Т. Є. Здоров'язберігаюча компетентність: підходи до вивчення, основні ознаки. *Моніторинг здоров'я школярів: міжсекторальна взаємодія лікарів, педагогів, психологів* : матеріали наук.-практ. конф. з міжнародною участю. Харків : ДУ «ІОЗДП АМНУ», 2009. С. 132–136.
2. Бойченко Т. Є. Алгоритм здоров'ятворення особистості. *Біологія і хімія в школі*. 2010. № 2. С. 14–16 ; № 3. С. 20–22.
3. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. № 8. С. 1–6.
4. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : методичний посібник / уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : А.П.Н., 2002. 136 с.

5. Колонькова О., Литовченко О. Здоров'язберігаючі технології у навчальному закладі. Київ : Шкільний світ, 2009. 125 с.

УДК 373.5.016:57

Антоніна Гура, доктор філософії,
старший викладач
Тетяна Гоцька, здобувачка вищої освіти

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ У 6-9 КЛАСАХ

Активне впровадження сучасних освітніх методів, зокрема дослідницьких, потребує, щоб вчитель був творчою особистістю, здатною творити та діяти в інформаційному суспільстві. Досягти цього можна в умовах ефективного навчання, що розвиває зацікавленість і приносить задоволення школярам. Саме таким являється проєктне навчання.

Поняття «проєкт» вперше згадується з XVII-XVIII ст., а в природничих науках як синонім до слова «експеримент». У XIX ст. було визначено два напрямки проєктів, які актуальні донині. Перша модель Вудворта: школярі спочатку вивчають матеріал, набуваючи певних знань і навичок, а пізніше використовують їх для виконання проєктів. Друга модель Ричардса: своєрідне «занурення» в проблему, її детальне дослідження [2].

О. Пометун розглядає проєктні технології як освітню систему з виконанням практичних проєктних завдань, які ускладнюються [4].

В. Д. Симоненко трактує творчий проєкт як самостійно здобуті результати діяльності (від ідеї до її втілення) [2].

Дослідники й учені характеризують проєктне навчання як структуру освітньо-пізнавальних прийомів для набуття відповідних знань і навичок упродовж планування та самостійної роботи з практичними завданнями, що необхідно презентувати.

Сучасний учнівський проєкт – це дидактичний активізуючий засіб пізнавальної освітньої діяльності для розвитку творчого мислення та формування особистісних якостей [3].

Реалізовувати біологічні проєкти можна і під час уроків, і при позаурочній і позакласній роботі, оскільки вони мають зв'язок із навчальними програмами освітніх компонентів.

Проєкти з біології класифікуються за:

- напрямками діяльності (інформаційні, дослідницькі);
- кількістю учасників (групові, парні й індивідуальні);
- тривалістю (короткочасні, середньої тривалості, довготривалі);
- формами проведення (дебати, семінари, конференції, «круглі столи», тренінги, аудіо- та відео проекти, екскурсії, експедиції) [2].

Проекти з біології завжди зорієнтований на самостійну діяльність учнів упродовж визначеного часу.

Проектування є важливим компонентом навчання, проте не має витісняти класно-урочної освітньої системи. Навчальною програмою з біології для 6-9 класів (рівень стандарту) передбачено тематику проектів [1]:

➤ для 6-го класу – 4 міні-проекти: про бактерії, про рослини, про різноманітність рослин, про гриби (тематика за вибором учителя);

➤ для 7-го класу – 4 міні-проекти про різноманітність тварин, про процеси життєдіяльності тварин, поведінку тварин, про середовище існування тварин (тематика за вибором учителя);

➤ для 8-го класу – 4 проекти: про опору та рух (тематика за вибором учителя), «Збалансоване харчування» (або тематика за вибором учителя), «Визначення типу шкіри на різних ділянках обличчя та складання правил догляду за власною шкірою» (або тематика за вибором учителя), «Йододефіцит в організмі людини, його наслідки та профілактика» (або тематика за вибором учителя);

➤ для 9-го класу – 2 проекти: «Складання власного родоводу та демонстрація успадкування певних ознак (за вибором учня) / родовід родини видатних людей (за вибором учня)», «Виявлення рівня антропогенного та техногенного впливу в екосистемах своєї місцевості» (дослідницький).

Виконання проектів із біології поєднує такі взаємопов'язані етапи [1]: організаційно-підготовчий; пошуковий; підсумковий; презентація чи демонстрація проекту; оцінка роботи й отриманих результатів.

Презентація матеріалів і результатів дослідження є неодмінним складником проектної діяльності, що можна провести як перед учнівським колективом, так і серед громадськості. Успішна презентація може підштовхнути та спрямувати до подальшого вивчення проблеми.

Отже, проектні освітні технології – це такі методи пошуку й організації навчання, коли учні набувають потрібних знань під час власного планування та виконання практичних завдань і вправ (проектів), які дозволяють поєднувати теорію із практикою. Сучасне проектне навчання сприяє активізації пізнавальної діяльності, розвитку учнівської креативності та розкритті певних особистісних якостей.

Список використаних джерел

1. Біологія. 6-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів : затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804. 52 с.
2. Гвоздій С. П. Інноваційні технології навчання біології та основ здоров'я : метод. вказівки до семінарських занять та самостійної роботи здобувачів другого (магістерського) рівня за спеціальністю 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини). Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2021. 68 с.
3. Коберник О. Проективна педагогіка і національна школа. Шлях освіти. 2010. № 1. С. 7–9.
4. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія. 2002. 136 с.

УДК 57.022

**Оксана Гурська, к. б. н., старший викладач
Єлизавета Бєбнєва, здобувачка вищої освіти**

ПОНЯТТЯ ФІТОІНДИКАЦІЇ В ІСТОРИКО-ЕКОЛОГІЧНОМУ РАКУРСІ

Постановка проблеми. Існує чимало методів і практичних рекомендацій для оцінки та прогнозування антропогенного навантаження, проте більшість із них мають лише прикладний характер. У цьому контексті саме біоіндикація (зокрема, фітоіндикація) є найперспективнішою для дослідження стану навколишнього природного середовища, адже вона враховує взаємозв'язки між організмами, має досить високу точність та специфічність у зв'язку з чутливістю деяких живих істот навіть до незначних концентрацій певних речовин у довкіллі.

Фітоіндикація – це метод визначення якості навколишнього середовища або певних екологічних факторів за допомогою моніторингу за станом рослин, адже певні види останніх характеризують наявність чи відсутність певних сполук у довкіллі [5].

Мета дослідження – розглянути історію становлення методу фітоіндикації та систематизувати дані щодо еволюції розвитку даної проблеми.

Результати дослідження. Фітоіндикація, як і більшість сучасних наукових понять, має дуже давню історію. Як і в будь-якому методі, основи фітоіндикаційних досліджень почали закладатися від часів

існування людства. Ще в часи, коли рослини використовувалися первісними людьми лише для задоволення харчових потреб, проводилися спостереження за змінами вирощуваних культур. Звичайно, це були елементарні відкриття, як, наприклад, закономірності щодо кількості опадів і рясності рослин, проте саме ці спостереження заклали фундамент для подальшого розвитку певних методів, зокрема й фітоіндикації. Згодом рослини почали цікавити й безпосередньо як предмет наукових досліджень. Науковці вважають, що перші спостереження в галузі фітоіндикації проводили античні вчені [4].

Можливими передумовами до виділення фітоіндикації як самостійного напрямку екології був факт, що цей метод дозволяє швидко, дешево та якісно на основі певних ознак виду рослин чи їх угруповання оцінити екологічні режими. Також в розвитку біоіндикаційних досліджень зіграла потреба у використанні природних ресурсів. Наукового рівня метод фітоіндикації почав набувати з розвитком таких наук як географія, ґрунтознавство, геологія та ботаніка, особливо таких її напрямків як геоботаніка, біоморфологія рослин, флористика, біогеографія та інших [2].

Серед українських науковців, що зробили значний внесок у розвиток фітоіндикації, варто окремо розглянути дослідження Дідуха Я. П. У цих роботах систематизовані особливості різноманітних біотопів України, та на основі цих даних створено національний каталог [3]. Дослідник показав перспективи використання вищих водних рослин у визначенні рівня трофності водного середовища, забруднення важкими металами та хімічними сполуками тощо [6]. Варто зазначити, що саме Дідух Я. П. запропонував метод синфітоіндикації [6].

Дідух Я. П. та Плюта П. Г. [1] виділили три основні періоди в розвитку фітоіндикації (схема 1) та виокремили прізвиська деяких вчених, які мали колосальний вплив на формування важливих початкових засад даного методу.

Схема 1. Основні періоди розвитку фітоіндикації

Перший період охоплює все ХІХ століття. Цей етап включає в себе не лише зародження, а й розвиток наукових основ екології видів. Їх початок наразі часто пов'язують із роботами німецького натураліста і мандрівника А. Гумбольдта [12]. Він заклав основи геоботаніки та флористики, адже встановив кількісні закономірності щодо розподілу певних таксономічних груп рослин у різних зонах. Саме А. Гумбольдт помітив взаємозв'язок між рослинним покривом та найважливішими екологічними чинниками [2].

Ідеї А. Гумбольдта продовжили в своїх роботах Л. Пост (1862 р.) та А. Грізебах (1880 р.), які, пропонуючи класифікацію фітоценозів, представили тісний взаємозв'язок між рослинними угрупованнями та екологічним середовищем [2]. Данський ботанік та мікробіолог Е. Вармінг (1895 р.) ввів поняття про життєві форми рослин та їх основні критерії в екології певних рослинних угруповань, а також в ході досліджень виокремив гідрофітів, ксерофітів та галофітів [13].

Класифікації рослинності на екологічній основі розроблялись А. Гумбольдтом, А. Шимпером, Л. Дільсом, А. Каяндером, К. Ліннеєм та багатьма ін. Також важливими в історії фітоіндикації були праці К. Раункієра (1907 р.) [11] та О. Друде (1906 р.) [7], адже вони розробили систему життєвих форм на основі екологічної валентності видів рослин. Також О. Друде вперше побудував біологічні спектри та запропонував даний термін [2].

Уже на початку ХХ століття американський вчений Г. Каулс (1901 р.) на основі дослідження закономірностей зміни рослинного покриву, температури та вологості повітря обґрунтував взаємозв'язки регіонального та локального екологічних рівнів. Науковець помітив, що розвиток ксерофітних і гідрофітних рослинних угруповань спрямований конвергентно, тобто наближено до мезофітних ценозів [10].

Так, на кінець ХІХ - початок ХХ століття науковцями досліджено загальні дані, що стали передумовою для подальшого створення фітоіндикації, адже було виявлено можливість оцінки стану деяких екологічних факторів за допомогою рослин. Водночас підхід більшості авторів до певних тем був дуже загальним, а їх дослідження охоплювали значне коло проблем, тож конкретно метод фітоіндикації в ті часи фактично не вивчався.

Другий період розвитку фітоіндикації пов'язаний із становленням та розвитком таких наукових дисциплін як геоботаніка, ґрунтознавство, ландшафтознавство, геохімія, біосферологія та їх окремих напрямків. Даний етап охоплює часові проміжки від 10-20-х до кінця 40-х років ХХ століття [2].

Найвідоміший геоботанік ХХ століття Ж. Браун-Бланке (1913 р.) вважав, що під час класифікації варто відбивати екологічну

специфіку фітоценозів. Найголовнішою властивістю асоціації, на думку вченого, є її екологічна своєрідність, яка проявляється у флористичному складі. Ж. Браун-Бланке досліджував концепцію характерних видів. Внаслідок розвитку знань щодо відбиття рослинним покривом певних умов середовища, науковець дійшов до думки, що хоч певні види є непоганими індикаторами, проте варто досліджувати саме угруповання рослин, адже вони краще характеризують умови їх оточуючого середовища [8].

На прикладі робіт Ж. Браун-Бланке можна прослідкувати тенденцію розвитку ідей від аутфітоіндикації до синфітоіндикації, що були тісно пов'язані з проблемами класифікації рослин [8]. Даний зв'язок можна простежити і в пізніших працях з питань класифікації рослинності Західної Європи: Klika (1955 р.), Scamoni (1955 р.). Ці роботи – це основа формування сучасних провідних наукових шкіл з фітоіндикації [2].

У розвитку уявлень про синфітоіндикацію вагому роль мають праці американського ботаніка та еколога Ф. Клементса (1920 р.), присвячені динаміці рослинних угруповань. Вчений обґрунтував концепцію клімаксу, пов'язавши його з геоморфологічною і геологічною структурою території [9].

Поряд із теоретичними засадами під час другого періоду практичного використання набули напрямки, пов'язані з фітоіндикацією певних екологічних чинників. Дані питання наглядно представлено в монографіях В. С. Вікторова, Є. О. Востокової, Д. Д. Вишивкіна (1962 р.) та Б. В. Виноградова (1964 р.) [2].

Третій період розпочався у 60-х роках і триває досі. Цей етап характеризується виділенням фітоіндикації в якості самостійного наукового напрямку, його диференціації, розробці різних екологічних шкал, узагальненні матеріалів та появи нових досліджень [2].

Наразі можна спостерігати подальшу диференціацію різних напрямків методу фітоіндикації залежно від специфіки індикаторів та факторів, які індикуються. Так, для оцінки певних умов середовища часто використовують дані біохімічних аналізів, ботанічні, гідробіологічні, мікробіологічні чи зоологічні показники та ін. Щоб отримати ці дані, необхідно володіти різними методами, зокрема фізичними, хімічними, геологічними та географічними, а також уміти дешифрувати матеріали дистанційного зондування, мати навички роботи з сучасним програмним забезпеченням тощо.

Висновки. Фітоіндикація має багатовікову історію, яка охоплює не лише роки введення терміну та систематизації знань. Накопичення інформації розпочинається ще з часів, коли людська цивілізація лише зароджувалася. Серед визначених передумов даного методу варто виділити розвиток різних природничих наук та

їх напрямків, потреби у використанні певних природних ресурсів, а також те, що фітоіндикаційні дослідження швидші, дешевші та простіші відносно інших методів оцінки стану якості довкілля та водночас мають високу точність.

Список використаних джерел

1. Дідух Я. П., Чорней І. І., Буджак В. В. та ін. Кліматогенні зміни рослинного світу Українських Карпат : монографія / наук. ред. Дідух Я. П., Чорней І. І. Чернівці : Друк Арт, 2016. 280 с.
2. Мусієнко М. М. Фітоіндикація та фітомоніторинг : навч. посіб. Київ : Фітосоціоцентр, 2006. 404 с. URL : <https://refdb.ru/look/1067679-pall.html> (дата звернення: 22.04.2023)
3. Національний каталог біотопів України / за ред. Куземко А. А., Дідух Я. П., Онищенко В. А., Шеффера Я. Київ : ФОР Климченко Ю. Я., 2018. 442 с.
4. Рижова В. В., Харченко Д. О. Оцінка екологічного стану річки Олешні методом біоіндикації : матеріали ІІ Всеукраїнської заочної наукової конференції «Освітні та наукові виміри природничих наук» / за ред. А. О. Корнуса, Л. П. Міронець, О. М. Бабенко та ін. Суми, 2021. С. 23–28.
5. Фітоіндикація – як наукова екологічна проблема : веб-сайт. URL : <https://studfile.net/preview/9923790/page:2/> (дата звернення: 29.04.2023)
6. Цьось О. О., Музиченко О. С., Боярин М. В. Становлення фітоіндикаційних підходів у системі моніторингу стану водних екосистем. *Таврійський науковий вісник*. 2021. № 118. С. 382–388. URL : <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2021.118.49> (дата звернення: 29.04.2023)
7. Шкала Друде. URL : <https://studfile.net/preview/5252972/page:5/> (дата звернення: 21.04.2023)
8. Braun-Blanquet J. Pflanzensoziologie. Wien, Springer-Verlag, 1951. URL : <https://doi.org/10.1007/978-3-7091-4078-9> (дата звернення: 26.04.2023)
9. Clements, Frederic E. Plant indicators: the relation of plant communities to process and practice. Washington, Carnegie Institution of Washington, 1920. URL : <https://doi.org/10.5962/bhl.title.28569> (дата звернення: 26.04.2023)
10. Cowles H. The plant societies of Chicago and its vicinity : monograph. Chicago, The Geographic Society of Chicago, 1901. URL : <https://doi.org/10.5962/bhl.title.55551> (дата звернення: 26.04.2023)

11. Raunkiær Ch. Planterigets Livsformer og deres Betydning for Geografien : monografi. Kobenhavn : Kristiania Lunos, 1907. 132 p.
12. Walter Lack H. Alexander von Humboldt and the Botanical Exploration of the Americas : collection. Paris : Prestel; Illustrated edition, 2018. 280 p.
13. Warming, E. Økologiens Grundformer – Udkast til en systematisk Ordning : monografi. Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Skrifter – Naturvidenskabelig og Mathematisk Afdeling, 1923. 187 p.

УДК 546.1+635+614.3 **Оксана Гурська**, к. б. н., старший викладач
Богдана Літвінова, здобувачка вищої освіти
Андрій Шуманський, здобувач вищої освіти

ОЦІНКА ВМІСТУ НІТРАТІВ В ОВОЧАХ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ В РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ М. КРЕМЕНЦЯ

Нітрати – це солі нітратної кислоти (HNO_3), які є нормальним продуктом метаболізму нітрогеновмісних речовин в організмі будь-якої живої істоти. Так, в організмі людини за добу утворюється та використовується в обмінних процесах понад 100 мг нітратів. Самі нітрати не токсичні, їх потенційна токсичність зумовлена тим, що в певних умовах та кількостях нітрати у травному тракті частково відновлюються до нітритів – солей нітритної кислоти (HNO_2), які шкідливо впливають на стан здоров'я людини [3].

ВООЗ рекомендованою денною дозою нітратів вказує 3,7 мг/кг, тобто 222 мг для людини, масою 60 кг [3]. Проте це обмеження на сьогодні вважається занадто застережливим, адже у здоровому раціоні показники будуть вищими. Крім того, переваг від вживання овочів більше, ніж потенційних ризиків.

На кількість нітратів в рослинах можуть впливати не тільки добрива, але й природні явища, які складно регулювати. Як то: хімічний склад ґрунту чи води для поливу, кількість світла, густина посівів та навіть частина доби, коли збирали урожай [1].

Існує думка, що в кавунах міститься дуже багато нітратів, хоча найбільша їх кількість знаходиться в шпинаті, селері, листовій капусті та столових буряках (в середньому 1-1,5 тисячі міліграмів на кілограм ваги). Найменше шкідливих солей мають цибуля, перець, баклажани та зелений горошок [2].

Мета дослідження – встановити кількісний вміст нітратів в овочах, що реалізуються в роздрібній торгівлі м. Кременець.

Дослідження здійснювалось на основі аналізу вмісту нітратів в 4-ох об'єктах: огірок, помідор, капуста, кабачок. Матеріал дослідження був відібраний у 3-ох локаціях: магазин «Рукавичка», магазин «ПС» та центральний ринок. Кількісний вміст нітратів визначали за допомогою автоматичного методу – нітрат-тестера «SOEKS». Повторність досліду – 3-кратна, результати обробляли статистично.

Результати експериментального дослідження представлені на Рис. 1.

На основі аналізу отриманих даних встановлено, що вміст нітратів був найвищим у огірках і становив 76,6 («Рукавичка») – 104,3 мг/кг («ПС»). Вміст токсинів у капусті був дещо нижчим – відповідно 56,4 (ринок) – 88,3 мг/кг («Рукавичка»). Кількісний вміст нітратів у помідорах та кабачках був практично на однаковому рівні – відповідно 58,6 (ринок) – 70,3 («Рукавичка») та 62,4 (ринок) – 81,3 мг/кг («Рукавичка»).

Досліджуванні овочі характеризуються різними значеннями допустимих меж вмісту нітратів: найнижча ГДК визначена для тепличних помідорів – 300 мг/кг, для огірків та кабачків, вирощених в умовах закритого ґрунту – 400 мг/кг. Для капусти встановлене найвище значення ГДК нітратів – 900 мг/кг.

Усі отримані показники перебували в межах норми і становили відповідно 6,2 – 9,8 % (капуста), 14,8 – 20,3 % (кабачок), 19,7 – 23,3 % (помідор), 19,2 – 26,0 % (огірок).

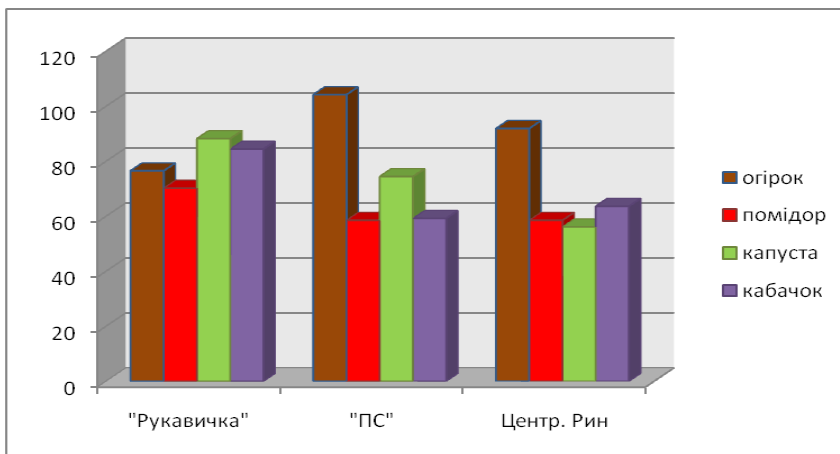

Рис. 1. Кількісний вміст нітратів у досліджуваних об'єктах

Аналіз отриманих результатів мають показав, що овочі, відібрані у магазинах мають дещо вищі показники вмісту нітратів у порівнянні із зразками з ринку. На нашу думку, це пов'язано із особливостями зберігання продукції. На ринку доставляють меншими партіями, швидше розпродають, овочі не залежуються. У магазині продукція можуть зберігатися більш тривалий період часу. Крім того, на ринку реалізується товар від невеликих місцевих агровиробників, що більш старанно дотримуються правил вирощування сільськогосподарських культур з метою створення позитивного іміджу.

Отже ми встановили кількісний вміст нітратів в овочах, що реалізуються в роздрібній торгівлі м. Кременець, та на основі отриманих показників встановлено, що вміст нітратів у досліджених об'єктах залежить від видових особливостей, способів вирощування, зберігання та транспортування овочів.

Список використаних джерел

1. Ганчук В. Д., Христіансен М. Г., Бутенко О. М. та ін. Моніторинг нітратів та заходи щодо їх зменшення у рослинницькій продукції. URL : <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8258/1/1.pdf> (дата звернення 10.05.2023)
2. Панченко Т. І., Мандебура С. В. Оцінка вмісту нітратів в продуктах рослинного походження. URL : <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8258/1/1.pdf> (дата звернення 10.05.2023)
3. *Що таке нітрати і де вони містяться?* URL : <https://dpss-ks.gov.ua/novini/shho-take-nitrati-i-de-voni-mistyatsya> (дата звернення: 10.05.2023)

УДК 372.857

**Оксана Гурська, к. б. н., старший викладач
Ірина Онуфрійчук, здобувачка вищої освіти**

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК РОЗВ'ЯЗУВАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗАДАЧ В УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Виховання освічених громадян України, котрі здатні до свідомої ініціативи, творчого мислення та критичного аналізу фактів, пошуку правильних рішень в складних ситуаціях та легкої адаптації в складному сучасному світі, потребує розробки та впровадження

нових підходів до навчальної діяльності сучасної школи. Важливим компонентом середньої освіти є формування комплексу біологічних знань, вмінь та навичок, що складають основу формування наукової картини світу та є важливим елементом культури сучасної людини, а якість шкільної біологічної освіти засвідчує готовність молоді до активної суспільної діяльності та якісне оволодіння професійною освітою [5]. Знання біології, являються однією із основних складових змісту освіти, вони визнаються потрібними не самі по собі, а для розв'язання важливих життєвих проблем

Постановка проблеми. Розв'язування біологічних задач є одним із прийомів навчання, за допомогою якого школярі повністю засвоюють навчальний матеріал, базові поняття, що є важливою основою для подальшого навчання [6]. Набуті знання при розв'язуванні біологічних задач можна застосовувати на практиці.

На успішність формування навичок розв'язування біологічних задач в учнів старшої школи впливає ряд факторів. Створення умов для формування стійкого інтересу до предмету, активізація знань учнів, розвиток у дітей пізнавального інтересу є предметом постійного творчого пошуку багатьох учителів біології [3].

Над питанням успішності формування навичок розв'язування біологічних задач в школі, працювали ряд педагогів, зокрема Маслов О. досліджував розвиток мислення учнів під час вивчення біологічних задач [2]., а от Лещенко О. вивчала питання ефективності використання інтерактивних методів навчання у вивченні задач із біології [8]. Вчений Бріггс Б. та Слоун Д. досліджували ефективність використання задач, при розв'язанні біологічних проблем для підвищення рівня розуміння учнями та розвитку їх критичного мислення [9].

Мета дослідження – полягає в обґрунтуванні чинників успішності формування навичок розв'язуванні біологічних задач в учнів старшої школи.

Результати дослідження. Зміст сучасної біологічної освіти перебуває на етапі оновлення та потребує обґрунтування певних основ ефективного формування біологічних знань у старшій школі із використанням сучасних інноваційних технологій навчання, орієнтованих на особистість, індивідуальність учня, та спонукають до старанного навчання, слугують засобами активізації пізнавальної діяльності. Багато вчителів постійно шукають творчі способи для створення умов щодо формування стійкого інтересу учнів до предмету, активізації їх знань та розвитку пізнавального інтересу, формування навичок розв'язування задач [4].

Формування вмінь розв'язувати задачі з біології – одна з найсучасніших проблем, яка потребує постійної уваги з боку

вчителя, оскільки при розв'язуванні задач треба вчити школярів не тільки використовувати загальну формулу, а й логічно мислити, застосовувати раніше набуті знання. При зростанні кількості набутих учнями вмінь і навичок із розв'язування задач необхідно пропонувати все складніші та важчі завдання, реалізуючи при цьому індивідуальний підхід до учнів [3].

На практичних заняттях з біології учні мають змогу навчитися та розібратися в методах розв'язування задач, адже при поєднуванні теоретичного та практичного матеріалу в школярів формуються навички щодо розв'язування ситуаційних, логічних та розрахункових задач. Крім того, біологічні задачі поєднують в собі знання учнів з хімії, математики та молекулярної біології. Ефективність навчально-виховного процесу значною мірою залежить від реалізації принципу зв'язку між навчанням та реальним життям. Так, під час проведення теоретичних занять учні мають здобувати професійні знання, а на практичних заняттях – навчитись ефективно діяти в певних життєвих умовах.

Наголошуючи на важливості поєднання навчання з життям, Я. А. Коменський вважав, що учень легше засвоює навчальний матеріал, якщо показати, яку користь має цей матеріал у повсякденному житті [7].

Дослідження навичок розв'язування школярами задач з біології було проведено у Володимирецькому закладі загальної середньої освіти I-III ступенів №1 у 10-11 класах. До проведення анкетувань долучилось 78 учнів.

Наше опитування включало в себе анкети:

- Анкета на розв'язування задач із біосинтезу білка;
- Анкета на розв'язування задач із обміну речовин;
- Анкета на розв'язування задач із основ екології;

Метою проведення анкетування було визначення якості засвоєння учнями навчального матеріалу з вивчених тем, рівнем оволодіння знань, умінь та навичок передбаченими Державним освітнім стандартом [1].

При проведенні на уроці анкетувань, учні 10-11-их класів отримали чотири анкети, кожна з яких мітила 7 питань, запитання мали різний рівень складності, однак загальний рівень складності був середній.

Максимальний бал, який можна отримати 14. Згідно з цим: 2 бали – відповідь повна та правильна; 1 бал – відповідь частково правильна; 0 балів – відповідь неправильна.

Анкетування на розв'язування задач з біосинтезу білка проводилось у 10 та 11 класах, до якого приєдналось 78 учнів. За результатами анкетувань слід зазначити, що 73% учнів – розв'язували задачі про біосинтез білка, визначали правильну послідовність амінокислот в поліпептидному ланцюзі при транскрипції, вправно користувались генетичним кодом та вірно розшифровували структуру поліпептидного ланцюгу за допомогою генетичного коду, а також правильно розраховують відсотковий склад нуклеотидів у молекулі ДНК та РНК. Близько 10% дітей показали достатній рівень знань, виконавши 4 завдання, а от 10% школярів засвідчили, що вони не знають процесів транскрипції, не вміють визначати довжину гена тому розв'язали завдання лише про синтез РНК з використанням ДНК як матриці (процес транскрипції), 7% школярів – пасивно віднеслись до завдань, які були в анкеті.

Наступне анкетування щодо розв'язання задач із обміну речовин, було проведено у 10 класі до якого доєдналось 37 учнів. Після аналізу даних можна зробити висновок, що учням цікаво вивчати обмін речовин, а завдання щодо молочнокислого та спиртового бродіння їм сподобалися. Однак, при розв'язку задач виникали певні труднощі, зокрема, з обрахунками. За результатами анкетування 64% дітей впоралися із розв'язком всіх п'яти завдань, проте 20% учнів не встигли виконати всі завдання через обмежений час, а 16% учнів зуміли виконати лише два завдання через незрозумілу умову задачі. Кожне запитання в анкеті оцінювалось в два бали.

Анкета про розв'язання задач із основ екології проводилась в 11-их класах де долучилось 41 дитина. У анкеті містились завдання на зменшення чисельності популяцій, на рівень забруднення екосистем, зокрема водойм та лісу. Загалом, опитування проведено вдало. 43% школярів – орієнтуються у матеріалі, вміють розв'язувати задачі, добре засвоїли матеріал про методи дослідження екосистем, фактори впливу на екологічну ситуацію, 30% дітей подобаються розв'язувати задачі, що стосуються екології місцевості, міркувати над вмістом шкідливих речовин в повітрі, працювати над своїми помилками. Близько 19% школярів розв'язали задачі лише про зменшення популяцій тварин. Та 7% - мають поверхневі знання, де у анкеті пояснили лише методи дослідження екосистем.

За даними анкетувань, які ми проводили можна зробити висновок що, 47% дітей мають відмінний результат знань, 33% розуміють матеріал на достатньому рівні та 20% мають початковий рівень знань у 10-их класах. У 11-их класах близько 56% дітей розуміють та добре орієнтуються в матеріалі, 32% школярів поверхнево

розуміють матеріал але можуть описати окремі процеси та 12% мають початковий рівень знань.

Висновки. Під час вивчення біології в школі учні не тільки засвоюють теоретичний матеріал, а й навчаються розв'язувати різноманітні задачі, що мають важливі функції: навчальну, мотиваційну, розвиваючу та виховну. Застосування біологічних задач може бути корисним на різних етапах вивчення предмету, таких як засвоєння нового матеріалу, перевірка домашніх завдань та практичні роботи. Одним із завдань вчителя біології є не лише зацікавити учнів розв'язанням вже готових задач, а й розвивати їх здатність до самостійного створення біологічних задач. Цей метод допомагає учням поглиблювати свої знання з предмету, формувати навички ставлення запитань, перевірки даних та творчого мислення. Для цього можна використовувати додаткову літературу, а також проводити практичні вправи зі створення задач. Сучасний вчитель біології повинен звертати увагу на формування фундаментальних знань та навичок учнів, що сприятимуть розвитку їх компетентностей, особистого досвіду, комунікативних механізмів та здатності до самоаналізу. Це дозволить молоді бути більш конкурентоспроможними у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Біологія 7-11 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Перун, 2010. С. 72–83.
2. Богданова О. К. Інноваційні підходи до викладання біології : навч.- метод, посібник. Харків : Основа, 2003. 128 с.
3. Горбулінська С. М. Педагогічні умови формування знань із генетики у старшокласників профільної загальноосвітньої школи. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. Випуск 7. С. 20–26.
4. Горбулінська С. М. Практична спрямованість навчання генетики у загальноосвітній школі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 10 (269), Ч. IV, С. 13–16.
5. Грицай Н. М. Сучасні підходи до методичної підготовки майбутніх учителів біології. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. Випуск 7. С. 326–332.
6. Карташова І. Біологічна задача: зміст, розв'язання, методика використання. Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2015. 104 с.
7. Семенов О. О. Розв'язування генетичних задач у жанрі детектива. *Біологія*. 2008, № 27 (219). С. 2– 4.
8. Сліпчук І. Ю. *Інноваційні технології навчання біології* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Уніфікація природничо-математичної освіти в контексті

європейського виміру». Херсон : Айлант. 2007. Випуск 10. С. 196–198.

9. Шулдик В. І. Теорія та методика сучасного уроку біології. Умань : ПП Жовтий, 2013. 287 с.

УДК 504.064.4

Ольга Дух, к. б. н., доцент
Олена Романчук, здобувачка вищої освіти

ДОСВІД ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО ПРИНЦИПІВ ZERO WASTE

Постановка проблеми. Проблема утворення великої кількості відходів та система поводження із ними є актуальною для нашої країни. У Європі принципи Zero Waste (ZW) розглядаються як дієвий механізм у системі поводження із відходами, збереженні довкілля та економічному зростанню країн [1]. Визначення Міжнародного альянсу Zero Waste International: «Zero Waste» – це моральна, економічна, ефективна і далекоглядна ціль, спрямована на зміну способу життя людей та заохочення до створення стійких природних циклів, де всі надлишкові матеріали призначені для того, щоб стати ресурсами для інших.

Тому **метою** нашого дослідження було проаналізувати кращі кейси поводження з відходами в Україні відповідно до принципів Zero Waste.

Результати дослідження. Для принципів ZW важливим є збереження всіх ресурсів через відповідальне виробництво та споживання, повторне використання та відновлення продукції, екологічне пакування, без їх спалювання, захоронення в землю, водні об'єкти чи повітря, що несе ризики для довкілля та здоров'я людини. Ці принципи сформовані на дотриманні п'яти основних життєвих правил з нульовим рівнем відходів [2]. Їх прийнято називати правилами 5 R: відмова від непотрібного (refuse); скорочення споживання (reduce); повторне використання (reuse); роздільний збір відходів (recycle); компостування органічних відходів (rot).

На сьогодні ZW впроваджується у різноманітні проекти [3] задля скорочення кількості відходів, що утворюються у різних сферах діяльності. Приклади українських практик безвідходної технології згідно із ZW представлено у табл. 1.

Таблиця 1.
Кращі кейси поводження з відходами в Україні відповідно до принципів Zero Waste

Правила «Zero Waste»	Кейси поводження з відходами
Відмова від непотрібного (refuse)	Крамниця zero waste (альтернатива пластиком речам одноразового використання NO WASTE shop, OZERO)
	Магазин без пакування (Гола Гречка, Комірка (м. Львів))
Скорочення споживання (reduce)	Food bank – продукти з магазинів та закладів харчування термін придатності, яких на межі завершення, передають людям у скрутному становищі, як благодійність (проект «Тарілка м. Львів, «Фудбенк» м. Київ).
Повторне використання (reuse)	Центр перевикористання речей – місце куди можна принести та взяти вжиті речі.
	Реюз крамниця – місце куди можна віддати нові чи у хорошому стані речі та придбати за символічну ціну.
	Майстерня ремонту – місце куди можна віддати речі на ремонт, перешиття одягу.
	Буккросинг – обмін книгами за допомогою соціальних мереж
Роздільний збір відходів (recycle)	Програми роздільного збору у містах
	Збір небезпечних відходів мобільними пунктами прийому «екобус» (міста Львів, Хмельницький, Харків, Полтава)
Компостування органічних відходів (rot)	Компостування органічних відходів в шкільних їдальнях (проект Компола)
	Громадське компостування (м. Львів, м. Люботин)
	Компостування в комерційних структурах (верміферма, яка переробляє органіку за допомогою каліфорнійського черв'яка ТМ Пастерак-біо м. Луцьк)
	Компостування в домашньому господарстві

Принципи ZW, також, успішно впроваджуються через програму «Zero Waste Cities» [4], яка направлена на допомогу містам та громадам у переході до нульових відходів. В Україні на сьогодні є два міста-кандидати програми: м. Львів і м. Люботин (Харківська обл.). Програма «Zero Waste Cities» на рівні громади, спрямована на запобігання виникненню нових відходів; перевикористання існуючих ресурсів; раціональне споживання ресурсів; підтримку циркулярної економіки. Слід відзначити, що принципи ZW, також, вигідні для кожного з нас особисто, оскільки ми менше продукуємо відходів, раціонально використовуємо ресурси та створюємо екологічно безпечне середовище для життя, і як результат – менше хворіємо, живемо довше та якісніше і при цьому не втрачаємо гроші на непотрібні товари.

Висновок. Принципи ZW є потужним інструментом у досягненні ряду цілей сталого розвитку ООН, і щоб вони мали глобальний ефект, потрібні дії урядів та бізнесу. В Україні на локальному рівні, прикладі окремих міст, підприємств, громадських ініціатив можна прослідкувати впровадження цих принципів ZW в систему підприємництва та освіти.

Список використаних джерел

1. Горбаль Н. І., Крохмальна Я. О. Безвідходне виробництво в Україні: досвід ЄС. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2021. № 2 (6). С. 149–156.
2. Концепція «нуль відходів» – від теорії до практики / за заг. ред. О. Кравченко. Львів, 2020. 36 с.
3. Прокаєва А. Сучасне керування відходами відповідно до принципів циркулярної економіки. Харків, 2021. 138 с.
4. *Zero Waste у micmax*. URL : <https://zerowaste.org.ua/zero-waste-cities/> (дата звернення: 10.04.2023).

УДК 534.21.31.

Ольга Кратко, к. іст. н., доцент
Микола Гуц, здобувач вищої освіти

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ БОТАНІЧНИХ ЕКСКУРСІЙ У 6 КЛАСІ

Постановка проблеми. Головна мета освіти на сьогоднішній день – це всебічний та гармонійний розвиток особистості. Екскурсія по праву може бути названою однією з форм, що сприяють досягненню цієї мети. Екскурсії дозволяють встановити зв'язок теорії з практикою у процесі навчання. Учні бачать живі об'єкти у природному середовищі, отримуючи уявлення про цілісність природи у певний час року. На екскурсіях раніше отримані поняття про окремі організми та явища зливаються в ширше поняття про природу. Термін «екскурсія» поширений у педагогіці середньої школи як форма організації процесу пізнання навколишньої природи.

Мета дослідження – проаналізувати методику організації та проведення екскурсій на уроках біології в 6 класі. Оцінити ефективність екскурсійної діяльності для засвоєння матеріалу учнями.

Підліток, який завжди усвідомлює роль теоретичних знань, найчастіше пов'язує їх із особистими, вузько практичними цілями. Наприклад, семикласник не знає і не хоче вивчати правила граматики, тому що «переконаний», що і без цих знань можна писати грамотно. Молодший школяр усі вказівки вчителя приймає на віру – підліток повинен знати, навіщо потрібно виконувати те чи інше завдання. Нерідко під час уроків можна чути: «Для чого це робити?», «Навіщо?» У цих питаннях прозирає і подив, і певне невдоволення, і часом навіть недовіра до вимог вчителя [1].

Успіхи і досягнення біологічної науки переконливо свідчать, що людство вступило у нове століття – століття біології. Біологія нашого часу стала засобом не лише вивчення, а й прямого на світ живого. У ній дедалі більше нарастають тенденції проектування та конструювання біоб'єктів, проявляються завдання управління живими об'єктами та системами. У стратегії дослідницької діяльності у біології виникають такі нові напрями, як передбачення, прогнозування.

Викладання біології повинне відображати реальний стан науки про живу природу в системі наукового знання. Біологія тісно взаємодіє з природничо і гуманітарними дисциплінами, включена в соціокультурне середовище. Формування наукової картини світу – це результат всього шкільного навчання. На етапі свого розвитку

біологія вимагає філософського переосмислення традиційних форм організації знання, створення нового образу науки, формування нових норм, ідеалів та принципів наукового дослідження, нового стилю мислення. Розвиток біології в наші дні починає давати все більше плідних ідей як для сфери біологічного пізнання, так і мають значення для науки і культури в цілому.

Екскурсія – це форма організації навчання, що дозволяє проводити спостереження, і навіть вивчення різних предметів, явищ і у природних умовах. Передбачені навчальними програмами екскурсії є обов'язковими та проводяться у рамках навчального часу, що відводиться на вивчення того чи іншого предмета [3].

На екскурсіях учні отримують можливість безпосередньо знайомитися з властивостями та якостями предметів, явищ шляхом спостережень під час виконання різних завдань. Таким чином, здійснюється сенсорний розвиток, на основі якого учень пізнає навколишній світ у його різноманітті та єдності, і на основі якого у учнів виникають розумові процеси, формуються естетичні почуття. Відмінність та різноманітність у природі кольорів та відтінків, звуків, форм, ліній, їх поєднання, динамічність, мінливість, ритмічність викликають відповідні естетичні почуття та переживання [2].

Здебільшого початок екскурсії здійснюється з введення у проблему, тобто оповідання чи розмови. Далі педагог робить пояснення з мети і дає пояснення з індивідуальним завданням учням, і навіть визначає місце та її виконання. Завдання можуть бути загальними як для всієї групи, так і різними для окремих груп із 2-5 учнів. Спілкування з природою, самостійне її спостереження, що проводиться учнями, а також знаходження необхідних об'єктів серед великого їх різноманіття залишає у учнів великі враження [1].

Успіх проведення екскурсії багато в чому визначається педагогом, його майстерністю, любов'ю до природи, чуйним ставленням до учнів. Необхідно, щоб побачене позначилося і на естетичному вихованні дітей, викликало в них живий образ, загостило їхнє око, збагатило думку. Для цього можна застосовувати читання уривків із художніх творів, у яких є поетичні описи природи. За умови, що учні втомилися на екскурсії або педагог бачить, що необхідно підвищити інтерес до якогось об'єкта, можна використовувати для цього цікаві питання та загадки, а також дидактичні ігри, такі як: «Дізнайся дерево по листу» або «Що змінилося?», «Що зайве» спрямовані на порівняння побаченого та відтворення в пам'яті того, що було.

Методика проведення ботанічних екскурсій. Під час ботанічних екскурсій учні знайомляться з живими рослинами у природних умовах та збирають матеріал для подальшого вивчення та гербаризації. Кожна екскурсія присвячена певній темі.

Екскурсія зазвичай відбувається у першій половині дня; продовжується вона, залежно від маршруту, 1-3 години. На наступному занятті або відразу після екскурсії, що навчаються самостійно оформляють зібраний матеріал, роблять записи у щоденнику тощо [3].

Завдання вчителя: так організувати пізнавальну діяльність учнів, щоб учні передусім побачили явища, притаманні рослинній спільноті; його структуру, кількісне та якісне співвідношення рослинних видів, їх вплив один на одного і на навколишнє середовище, ланцюги харчування, розвиток співтовариства, і на основі цього змогли зробити узагальнення про рослинне співтовариство в цілому та засвоїти його основні закономірності. Керуючись програмними вимогами, вчитель вивчає літературу, відвідує місцевий ліс, визначає та складає маршрутний лист, а також місця майданчиків, де учні виконуватимуть самостійні завдання. У завдання необхідно ввести такі пункти:

- визначення рослин на заданому майданчику, їх кількісне співвідношення та особливості співвідношень між дорослими деревними рослинами та підлітком (використання визначників рослин).

- опис складу ярусів та виявлення екологічно рівноцінних рослин у кожному ярусі та екологічно рівноцінних ярусах; знайомство з пристосувальними особливостями рослин одного ярусу та різних ярусів.

- розгляд впливу рослин один на одного; вплив рослин на середовище; виявлення зв'язків між рослинними та тваринними організмами;

Заздалегідь обмірковуються основні питання узагальнюючих розмов, які завершують кожне завдання.

Вчитель у класі проводить вступну бесіду, яка дозволяє визначити завдання екскурсії: для того, щоб знати, як правильно ставитися до лісу, розумно використовувати його природні багатства, не виснажуючи їх, треба вивчити ліс як рослинне співтовариство, знати його структуру та взаємозв'язки, що історично склалися. рослинами, тваринами, мікроорганізмами, неживою природою.

Дослідження використання екскурсійної роботи у загальноосвітній школі.

В рамках експерименту контрольний клас займався лише в аудиторних умовах і не робив вилазки на екскурсію на відміну від експериментального. Розглянуті вище прийоми та запропоновані методики навчання робили екскурсійні заняття з ознайомлення з навколишнім світом не лише корисними, а й цікавими, привабливими для дітей експериментального класу.

По-друге, екскурсії дозволяють значно глибше і повніше вивчити різноманіття явищ і об'єктів природи, розібратися в цьому різноманітті і встановити зв'язки організмів один з одним і навколишніми умовами. Екскурсії конкретизують, поглиблюють та розширюють знання учнів шляхом застосування теоретичних знань на практиці.

Опис досвіду вчителів загальноосвітньої школи на тему дослідження. Робота за даними напрямками може бути реалізована при проведенні спостереження об'єктів живої та неживої природи (є основною формою роботи з учнями початкових та середніх класів):

- Екскурсії в природу;
- Бесіди, доповіді, повідомлення;
- Випуски стінгазет;
- Екологічні ігри;
- Свята;
- Дослідницькі проекти.

Таким чином, можна зробити висновок, що уроки Біології повинні бути зосереджені паралельно на виховання екологічної культури вчителями України, що повинно реалізовуватись не через епізодичні заходи, а через систему занять, екскурсій, колективних творчих справ та індивідуальної роботи. Системи досить технологічні, легко застосовні за умов будь-якого освітнього закладу. Особлива їхня цінність у тому, що вони охоплюють більшість учнів. Причому досягається не тільки пасивна участь школярів у різних заходах, а й активна творча робота, спрямована на досягнення нехай і невеликого, але конкретного і значущого результату.

Висновки. Екскурсія – форма навчально-виховної роботи з класом або групою учнів, що проводиться поза школою з пізнавальною метою при пересуванні від об'єкта до об'єкта в їхньому природному середовищі або штучно створених умовах, на вибір вчителя та за темами, пов'язаними з програмою.

Екскурсії мають велике освітнє значення, так як дають можливість ближчим і конкретно ознайомитися з навколишньою живою та неживою природою, дають можливість побачити в природі не окремі розкидані форми та явища, а єдине ціле, де окремі частини тісно пов'язані та взаємно обумовлені.

В цілому в процесі проведення екскурсій учні у процесі організованої діяльності пізнають природу у всьому її різноманітті та єдності; екскурсії дозволяють більш тісно пов'язати знання (теорію та практику) із життям; допомагають найповніше реалізувати одне із основних методів навчання – спостереження; сприяють активному сприйняттю різних сторін природних явищ; формують певні трудові навички; у процесі екскурсії розвиваються та формуються моральні

якості особистості – спостережливість, уважність, співчуття, любов до оточуючого; екскурсії дозволяють реалізувати краєзнавчий принцип, оскільки учні знайомляться з тими об'єктами, що мешкають (перебувають) поруч із ними.

Список використаних джерел

1. Камишин В. В. Методи і моделі управління розвитком академічної обдарованості, Київ : Ін-т обдаров. дитини, 2018. 266 с.
2. Мальований Ю. І., Римаренко В. Є., Вороніна Л. П. Форми навчання в школі : кн. для вчителя. Київ : Освіта, 1992. 160 с.
3. Фіщук О. С., Коцун Л. О. Екскурсії у навчанні біології та природознавства : методичні рекомендації до практичних занять для магістрів медико-біологічного факультету заочної форми навчання. Луцьк : Друк ПП Іванюк В. П., 2020. 32 с.

УДК 373.2.015.31:502/504

Наталія Сербай, викладач
Мар'яна Солтис, здобувачка
фахової передвищої освіти

ТЕЗИ-ВИСЛОВИ ВИДАТНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ПЕДАГОГІВ ПРО ПРИРОДУ

Постановка проблеми. Питання про те, як висловлювалися різноманітні педагоги про природу є надзвичайно важливим, адже саме вони та їх думки зробили важливий внесок у покращення екологічної освіти у дошкільнят. Для вияснення необхідності дослідження даного питання необхідно не лише знати про новітні досягнення науки, але й пам'ятати про вітчизняних педагогів, які зробили величезний внесок у екологічну освіту та стали основоположниками багатьох ідей та методів.

Глобальне знищення природи – це результат шкідливої діяльності всього суспільства. Сучасна екологічна криза полягає не лише у відокремленні людини від природи та суперечок з нею, а в нашій недосаженості зрозуміти те, що ми самі можемо змінити світ у якому ми живемо на краще.

Отож, дослідження даної проблеми є надзвичайно важливим, адже саме завдяки діячам, які висловилися про природу, можна навести лад у головах людей щодо розуміння проблем довкілля, як

взаємодіяти з природою та донести людям, що людина та природа перебуває у тісному взаємозв'язку [3, С. 352].

Метою даного дослідження є визначення значення думок визначних педагогів про природу.

«Людина була й завжди залишається дитям природи, і те, що ріднить її з природою, має використовувати для її прилучення до багатств духовного культури».

«Краса природи – це одне з джерел, що живить доброту, сердечність і любов».

«Маленька людина, в якій відкрилися очі на світ, бачить корінь, стебло, листя і міркує про те, як взаємопов'язані ці частини рослини як єдиного цілого».

В. О. Сухомлинський

«Люби природу не як символ Душі своєї, Люби природу не для себе, Люби для неї».

Максим Рильський

«О скільки у природи немудро-мудрих літер! О скільки у людини незміння прочитать...»

Павло Тичина

«Природа — вічний зразок мистецтва, а найвизначніший та найбагатородніший предмет у природі — людина».

В. Білінський

«Скільки років землі — і мільярд, і мільйон, а яка вона й досі ще гарна!»

Ліна Костенко

«У природи-матері немає нічого некорисного».

М. Монтень

«Природа - вічно мінлива хмара, ніколи не залишаючись однією і тією ж, вона завжди залишається сама собою».

Володимир Вернадський

«Природу не можна застати неохайною і напівроздягненою, вона завжди прекрасна».

Р. Емерсон

«Природа – єдина книга, що укладає глибокий зміст на усіх своїх сторінках».

Й. Гете

*«Немає нічого більш винахідливого, ніж природа».
«Усі твори природи слід вважати добрими».*

Марк Цицерон

«Ми розуміємо природу, опираючись їй».

Гастон Бachelард

«Зберігайте свою любов до природи, адже це все більше і більше справжній спосіб розуміння мистецтва».

«Якщо ти справді любиш природу, то скрізь знайдеш красу».

Вінсент Ван Гог

«У природі речі набагато більш відокремлені, ніж душі».

Георг Зіммель

«Мудрість ніколи не говорить одне, а природа інше».

Ювенал

«Дерева - це зусилля землі, щоб говорити з небом, що слухає».

Рабіндранат Тагор

«Є книга, завжди відкрита для всіх очей: природа».

Жан-Жак Руссо

«Той факт, що нам так комфортно серед природи, походить від того, що вона не має про нас думки».

Фрідріх Ніцше

«Ми можемо панувати над природою лише тоді, коли їй підкоряємось».

Френсіс Бекон

«Природа - найкращий учитель істини».

Сан-Агустін

«У природі ніщо не є зайвим».

Аверроес

«У природі є збереження світу».

Генрі Девід Торо

«Природа ніколи не поспішає. Атом за атомом, потроху він робить свою роботу».

Ральф Вальдо Емерсон

«Природа радує простотою».

Ісаак Ньютон

«Ми можемо кинути виклик людським законам, але не можемо протистояти природним».

Хуліо Верн

«Панування природи веде до панування природи людини».

«Природа - це не розкіш, а необхідність людського духу, життєво необхідна, як вода чи добрий хліб».

Абатство Едварда

«Вивчайте природу, любіть природу, наближайтесь до природи. Це вас ніколи не підведе».

Френк Ллойд Райт

«Природа і тиша краще поєднуються».

Террі Гіллеметс

«Загляньте глибоко в природу, і тоді ви все зрозумієте краще».

Альберт Ейнштейн

«Прийняти ритм природи; його секрет – терпіння».

Ральф Вальдо Емерсон

«У всьому в природі є щось чудове».

«Природа не робить нічого неповного чи чогось марного».

Арістотель

«Завжди є квіти для тих, хто хоче їх побачити».

Анрі Матісс

«Природа - це не місце для відвідування. Це будинок».

Гері Снайдер

«У природі немає винагород чи покарань, є наслідки».

Роберт Грін Інгерсолл

«Багатство, якого я досягаю, походить від природи, джерела мого натхнення».

Клод Моне

«Природа невичерпно стійка, якщо ми дбаємо про неї. Наша універсальна відповідальність - передавати здорову землю наступним поколінням».

Сільвія Долсон

«Кожна квітка - це душа, яка цвіте в природі».

Жерар де Нерваль

«Природа завжди стежить за збереженням Всесвіту».

Роберт Бойл

«Краса природного світу полягає в деталях».

Наталі Енджер

«Природа - це нескінченна сфера, центр якої скрізь, а окружність ніде».

Блез Паскаль

«Зелений - головний колір світу, і звідки впливає його краса».

Педро Кальдерон де ла Барса

«Земля пропонує достатньо для задоволення потреб кожної людини, але не жадібність кожної людини».

Махатма Ганді

«У будь-якій прогулянці з природою людина отримує набагато більше, ніж те, чого прагне».

Джон Мюр

«Сьогодні я виріс, гуляючи з деревами».

Карле Вільсон Бейкер

«Світ, яким ми ділимося, наданий нам у довірі. Кожне рішення щодо суші, повітря та води, що нас оточує, повинно прийматися з метою збереження їх для всіх наступних поколінь».

Август Буш III

«Я впевнений, як ніколи раніше, у тому, що сила врятувати планету покладається на окремого споживача».

Денис Хейс

«Земля - це місце, де ми всі зустрічаємось, де всі ми маємо взаємний інтерес, це єдине, що ми розділяємо».

Леді Берд Джонсон

«Щоб напружено жити, ти повинен бути пов'язаний з матір'ю-природою та її плодами».

Хуан Армандо Корбін

«Останній камінь останньої річки також містить суть матері-природи».

Френсіс Кастель

«Перший закон екології полягає в тому, що все пов'язано з усім іншим»

Баррі Коммонер

Результати дослідження. Дане дослідження довело, що педагоги зробили величезний внесок у екологічну освіту. А також під час дослідження з'ясували, що сучасна екологічна освіта має бути спрямована в майбутнє та спиратися на ідеї взаємозв'язку людини з природою. Також дослідження доводить, що необхідними передумовами розвитку дитини є й соціальні, моральні, психологічні та психофізичні передумови, а не лише екологічні. Тобто, щоб підвищити рівень екологічної культури у дітей дошкільного віку необхідно враховувати не лише її екологічне виховання, але й психічний стан: те, як вона ставиться до тварин та рослин, як вона вміє взаємодіяти з природою.

Висновки. Враховуючи дані нашого дослідження можна зробити висновок про те, що завданням екологічної освіти є застосування знань дітей про природу у повсякденному житті, формування у дітей бажання берегти та взаємодіяти з навколишнім середовищем, а також те, що екологічну компетентність дошкільнят варто розглядати не лише по рівню їх екологічних знань, але й по їхньому моральному ставленню до природи в цілому.

Також проаналізувавши тези – вислови українських та зарубіжних педагогів про природу, ми можемо сказати те, що екологічне виховання дітей дошкільного віку повинне відбуватися у гармонії з природою, адже саме це сприятиме високому рівню екологічної освіти дошкільнят. Також варто відмітити те, що екологічну освіту можна визначити як систему послідовного розвитку екологічної культури, яке відбувається за допомогою соціальних, моральних, психологічних чинників в процесі виховання, навчання та розвитку дітей.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.

2. Горобаха Н. М. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Перша частина. Рівне : Волинські обереги, 2007. 408 с.
3. Горобаха Н. М. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Друга частина. Рівне : Волинські обереги, 2007. 464 с.
4. Загородня Л. Дитина в природному довкіллі : впроваджуємо оновлений Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. 336 с.
5. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1993. 225 с.

УДК 57.087.1(045):004.94

Олена Тригуба, к. с.-г. н., доцент
Артур Носалюк, здобувач вищої освіти

МАЙНДМЕППІНГ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ТВОРЧОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ І ЕКОЛОГІЇ

Постановка проблеми. Завданням сучасної освіти у школі є створення сприятливих умов для розвитку кожного учня із використанням класичних та сучасних методів навчання. Сьогодні активно використовується в усіх сферах інструмент майндмеппінгу (майнд-менеджмент, карта думок, mind map, інтелект-карта або ментальна карта). Це метод візуалізації та організації інформації, який передбачає створення схем або карт, що демонструють взаємозв'язки та ієрархію ідей, термінів, даних, що відображаються в них [1]. Засновником системи майндмеппінгу є психолог англійський Тоні Бьюзен, в результаті численних досліджень він прийшов до висновку про вагомую важливість зображень і асоціативного мислення, пов'язаних між собою. Вперше карти розуму застосовувалися для конспектування лекцій, зараз їх можна використовувати у будь-якій сфері. Перевага їх у тому, що вони охоплюють картину в цілому із впорядкованим висвітленням думок [5]. Сьогодні, для інтенсифікації процесу навчання у школі, перспективним є використання інформаційних технологій, зокрема презентацій, у основі яких є карти розуму як інтерактивний компонент [4]. Майндмеппінг є ключем до творчого та інтерактивного навчання біології та екології, що сприяє глибокому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення учнів. Деякі учні можуть мати труднощі із засвоєнням навчального матеріалу, особливо якщо цей матеріал пов'язаний зі складними поняттями або вимагає

розуміння складної структури. Використання майндмепінгу може допомогти учням краще зрозуміти матеріал і відчувати більшу впевненість у своїх знаннях. Однак, можуть виникнути питання щодо того, як ефективно використовувати майндмепінг у класі та як зробити його більш привабливим для учнів з різними стилями навчання та рівнями здібностей.

Мета дослідження – ознайомитися із прикладами використання ментальних карт при вивченні біології і екології у старшій школі, для поліпшення засвоєння навчального матеріалу учнями.

Результати дослідження. Використання майндмепінгу як інструменту творчого вчителя допомагає учням краще засвоювати навчальний матеріал та підвищувати свій рівень розуміння складних біологічних і екологічних понять та структур. Сприяє розвитку творчої уяви, логічного мислення та зміцнення пам'яті. При вивченні біології і екології у старшій школі 10-11 класи доцільно використовувати поряд із традиційними метод майндмепінгу. Зокрема при вивченні теми «Неклітинні форми життя. Віруси» у 10 класі (рис. 1).

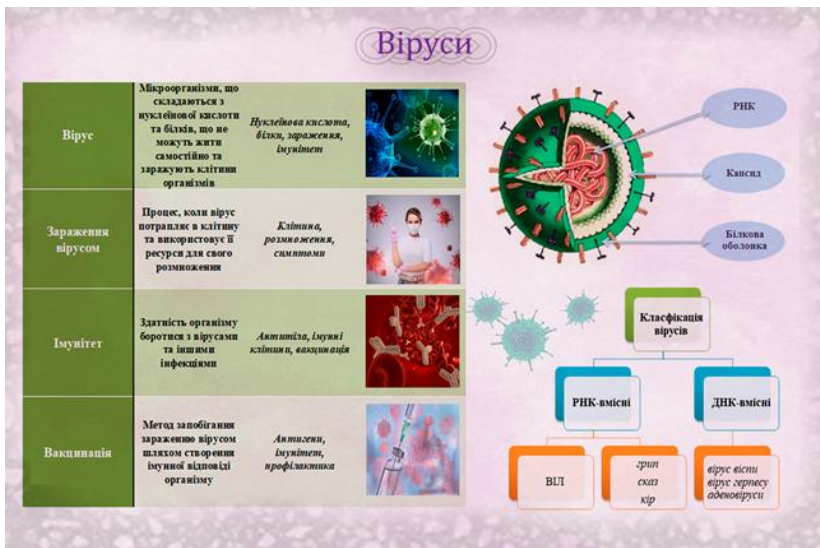

Рис. 1. Інтелект-карта із шкільного курсу біології та екології на тему «Неклітинні форми життя. Віруси»

Майндмепінг дозволяє структурувати складний матеріал та візуалізувати зв'язки між ним. Учні також можуть використовувати майндмепінг як інструмент для кращого засвоєння навчального матеріалу та організації своїх думок на уроці біології. Наприклад, під

час вивчення теми про віруси, учні можуть створити власні мапи, щоб упорядкувати свої знання про класифікацію вірусів та їх будову. Вони також можуть використовувати майндмеппінг для порівняння та контрастування різних типів вірусів та їх функцій у живих організмах.

На слайді показані основні таксономічні групи живих організмів, які використовуються в сучасній науковій класифікації (рис. 2). Це важлива тема уроку біології "Принципи сучасної наукової класифікації організмів" у 10 класі, яка допомагає учням зрозуміти, як організми класифікуються на основі їхніх характеристик і еволюційних зв'язків. Метод майндмеппінгу може бути використаний на уроці для покращення розуміння взаємозв'язків між різними таксономічними групами і їхніх характеристик.

Рис. 2. Інтелект-карта із шкільного курсу біології та екології на тему «Принципи сучасної наукової класифікації організмів»

Майндмеппінг можна використовувати на уроках біології для візуалізації складних концептів та зв'язків між ними. Наприклад, створення інтелект-карт на тему «Рівні організації біосистем та їхній взаємозв'язок», допоможе учням краще зрозуміти взаємозв'язок між клітинами, організмами, популяціями, видами та екосистемами (рис. 3). Також, майндмеппінг може стати ефективним інструментом для підготовки до тестів, оскільки дозволяє структурувати та систематизувати знання.

Рис. 3. Інтелект-карта із шкільного курсу біології та екології на тему «Рівні організації біосистем та їхній взаємозв'язок».

Крім того, майндмеппінг можна використовувати як інструмент для розвитку творчої уяви та стимулювання дослідницької діяльності учнів. Наприклад, учні можуть створювати мапи під час роботи над проєктами, дослідженнями та презентаціями на тему біології та екології.

За допомогою майндмеппінгу учні можуть легко організовувати свої думки та ідеї, створювати нові зв'язки між поняттями та встановлювати логічні залежності між ними. Це допомагає їм краще засвоювати матеріал та розвивати критичне мислення.

Висновки. Майндмеппінг може бути корисним для поліпшення засвоєння навчального матеріалу учнями та допомогти їм краще зрозуміти складні поняття. Проте ефективність його використання залежить від того, наскільки добре вчителі засвоїли метод та вміють передати його учням. Учні з різними стилями навчання та рівнями здібностей можуть потребувати різних типів майндмеппінгу, щоб краще засвоїти навчальний матеріал. Тому важливо, щоб вчителі були готові працювати з різними типами майндмеппінгу та адаптувати його до потреб учнів. Адаптування типу майндмеппінгу до потреб учнів може допомогти краще підібрати метод навчання, що забезпечить найбільш ефективне засвоєння навчального матеріалу.

Список використаних джерел

1. Добровольський В. М. Журавльова О. В. Мультимедійні технології в навчальному процесі. Київ : Наукова думка, 2019. 192 с.
2. Король О. І. Теоретичні та методичні основи використання інтерактивних методів навчання в педагогічному процесі. Тернопіль : ТДПУ імені Володимира Гнатюка, 2019. 298 с.
3. Мельник О. В. Використання дистанційних технологій в навчальному процесі: науково-методичний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 168 с.
4. Осаульчик О. Б. Використання карт розуму як основи презентації в процесі навчання іноземних мов у вищій школі. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал Причорноморського науководослідного інституту економіки та інновацій*. 2018. Вип. 8. С. 96–100.
URL : <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2018/8/23.pdf>
5. Потапенко О., Білоус І. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2020. 236 с.

УДК 631.4

Людмила Кремпович, здобувачка вищої освіти

ДЕГРАДАЦІЯ ҐРУНТІВ – ГЛОБАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Деградація земель є однією з сучасних екологічних проблем планети. Це поняття включає всі процеси, які змінюють стан ґрунту, погіршують його функції, призводять до втрати родючості [1, 6]. Вона є однією із найбільших загроз для сталого розвитку людства. І призводить до серйозних проблем, які можуть сягати глобальних масштабів – зміни клімату, втрата біорізноманіття, нестача води, поширення бідності, голоду та масових міграцій населення.

Нині виділяють наступні типи деградації [2]:

- опустелювання;
- засолення;
- ерозія;
- забруднення;
- заболочування;
- виснаження землі в результаті тривалого її використання.

Найвищим ступенем деградації землі – це повне знищення шару ґрунту.

Четверта частина (25 %) земної поверхні становлять деградовані ґрунти. І ця частка продовжує зростати. Якщо ця тенденція збережеться, частка деградованих ґрунтів досягне 90% до 2050 року [3]. Сама статистика жахає та потребує уваги. Адже людина є однією з рушійних сил деградації землі.

Нагодувати світ і при цьому зберегти планету – два ключових завдання сучасного сільського господарства, розв'язання яких ускладнюють сучасні кліматичні ризики [3].

Причин деградації ґрунтів існує значна кількість, але слід виділити основні:

- екстремальні явища природи (посухи, повені);
- надмірноактивна сільськогосподарська діяльність;
- вирубка лісів;
- забруднення ґрунтів промисловими і побутовими відходами;
- використання агрохімії;
- лісові пожежі;
- неправильна технологія меліорації та обробітку земель;
- створення захоронень хімічного, біологічного та радіоактивного характеру.

Відомо, що вирубка лісів та нераціональне сільське господарство становлять серйозну проблему для ґрунтів. Численні вирубки лісів призводять до ерозії ґрунту. Щоб знизити витрати, рубку часто проводять біля лісовозних доріг, оскільки вантажівки не можуть підніматися крутими схилами взимку. Цей тип рубок спричиняє сильну ерозію, зменшує біорізноманіття та викликає зсуви [3, 6].

Нераціональні методи ведення сільського господарства зменшують запаси органічної речовини ґрунтів, підриваючи їх здатність до розкладання органічних забруднювачів. Це збільшує ризик потрапляння забруднюючих речовин в навколишнє середовище [5].

Окрім того, що деградація ґрунтів несе значний вплив на навколишнє природне середовище, так ще від цього страждають люди. В основному це стосується вирощування культур та випасу худоби, що призводить до глобального голоду, бідності та опустелювання територій, які стають непридатними для життя. Також елементи, що забруднюють ґрунт, потрапляють у воду і атмосферу, а це призводить до збільшення чисельності захворювань, в тому числі інфекційних, що досягають масштабу епідемій. Все це, голод і хвороби, призводять до передчасної смерті і різкого скорочення чисельності населення.

За даними Державної служби статистики України, структура ґрунтового покриву України становить 24 млн га, а крім того Україна

володіє 8 % світового запасу чорноземів та, на превеликий жаль, високим рівнем розораності ґрунтів [3].

Якщо ситуація в Україні не стабілізується, то це призведе до того, що родючі землі країни більше не зможуть і далі годувати світ. Тому, варто впроваджувати новітні методи та технології обробітку ґрунтів, раціональне та «зелене» господарство.

Вирішення проблеми деградації земель вимагає якомога більшої кількості людей об'єднатися та працювати разом. По-перше, запобігання деградації ґрунтів регулюється міжнародним законодавством. Кожна держава має кодекси та правила, які регулюють розвиток земельних ресурсів [2].

Отже, для збереження ґрунту потрібно проводити заходи щодо встановлення засобів проти ерозії, опустелювання, застосування перевірених на здатність забруднення пестицидів та правильне їхнє застосування тощо. Також рекомендується впроваджувати сівозміни, адже монокультури сильно виснажують землі. Правильна оранка, особливо на схилах – поперечна, що перешкоджає водній ерозії, яка змиває верхній шар ґрунту та утворює яри, балки. Актуальне створення насаджень із багаторічними рослинами, які відновлюють землі. Також створення лісосмуг, буферних чи санітарних зон для затримки опадів, вітрів, снігів та забруднення. Значне забруднення несуть підприємства, які забруднюють прилеглі території. Глобальних масштабів набуло засмічення та забруднення побутовим сміттям. Тому кожна людина може дбайливо ставитися до земельних ресурсів і правильно їх використовувати, і тоді проблема деградації ґрунту буде зведена до мінімуму.

Список використаних джерел

1. Балюк С., Медведєв В., Воротинцева Л., Шимель В. Сучасні проблеми деградації ґрунтів і заходи щодо досягнення нейтрального її рівня. *Вісник аграрної науки*. 2017. Том 95, № 8. С. 5–11. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk201708-01>
2. Деградація земель ґрунтів – причини, проблеми та запобігання. NRВUA : веб-сайт. URL : <http://surl.li/emcwr> (дата звернення 04.05.2023).
3. Проблема деградації ґрунтів. Сучасний стан, ризики та способи подолання. SuperAgronom.com : веб-сайт. URL : <http://surl.li/exqgt> (дата звернення 04.05.2023).
4. Вирубка лісів. FreeSvydovets : веб-сайт. URL : <http://surl.li/guvmo> (дата звернення 04.05.2023).
5. Шість причин, через які проблему забруднення ґрунтів не можна ігнорувати. Grow.How.in.ua : веб-сайт. URL : <http://surl.li/guvnh> (дата звернення 04.05.2023).

6. Охорона ґрунтів. Деградація: ДСТУ 7874:2015. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 9 с.

УДК 612.1

Медвідь Василь, здобувач вищої освіти

ВПЛИВ ЗАБРУДНЕННЯ ВОДИ ТА ҐРУНТУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДЕЙ РІЗНОГО ВІКУ

Вода необхідна для існування всіх живих організмів, в тому числі і людей. Її забруднення робить неможливим використання води для пиття. Закономірним є те, коли в процесі виробництва благ цивілізації забруднюються водні ресурси, здоров'я людей, які споживають цю воду, починає погіршуватися. Серед основних причин забруднення води: стічні води, промислові відходи, фермерські господарства, витоки нафти, тверді відходи, теплове забруднення, атмосферне забруднення.

Останнім часом у побутові стоки потрапляє дуже багато шкідливих синтетичних речовин. Вони призводить до забруднення води та ґрунту і, як наслідок, до різкого погіршення здоров'я населення. Промислові відходи потрапляючи у воду, забруднюють її. Використання добрив на полях теж сприяють забрудненню водою. Забруднена вода сприяє поширенню інфекційних захворювань та епідемій. Ентеровіруси та кишкові палички руйнують ШКТ і призводить до масових отруєнь, алергій, висипів [1].

Основними хворобами, які розвиваються в організмі в результаті споживання забрудненої води, є хвороби органів дихання, систем кровообігу, хвороби кістково м'язової системи і сполучної тканини. Існує залежність між якістю питної води й окремими групами хвороб – це хвороби систем кровообігу, хвороби кістково-м'язової системи і сполучної тканини. Великих збитків здоров'ю завдає вода, яка міститься такі важкі метали, як кадмій чи свинець, якщо вони перевищує допустимі норми. Ці сполуки викликають рак, розлади центральної та периферичної нервових систем, дизентерію, холеру, а також гепатит. Найбільше від цього страждають діти та люди похилого віку.

Нажаль, сьогодні українська земля перетворилася на жакхливий полігон для випробування різних видів озброєння. Відбувається знищення верхнього родючого шару ґрунту внаслідок вибухів

снарядів, ракет різних типів. За останні останній рік ми втратили близько 41 % гумусу і війна прискорює цей процес [5].

Процес очищення води дороговартісний, очисні споруди застарілі, деякі зруйновані в результаті обстрілів. Для очищення води застосовується хлор, ця речовина не може знищити всі типи забруднень. Вона слабка проти фтору й фенолу – з'єднань, що порушують функціонування нирок та печінки. Ці органи найбільше потерпають від токсинів, адже, саме вони відповідають в організмі за фільтрацію рідин й речовин, що містяться в їжі.

Серед всіх екосистем, що зазнають негативного впливу від воєнних дій, найбільше страждають шари ґрунту. Вони ж і відновлюються найповільніше: природний темп відновлення родючого шару ґрунту – один сантиметр за сто років. Воєнні дії ще більше загострюють цю проблему і можуть пришвидшувати процеси деградації [3].

Нажаль російська агресія призвела до порушення та знищення систем водопостачання в багатьох регіонах. Зокрема Донецького, Луганського, Чернігівського та частково у Харківському водоканалу. Були знищені насосні станції, заміновані свердловини. Через що тривалий час лише третина жителів міста мала водопостачання. В березні 2022 року було зруйновано очисні споруди у Василівці Запорізької області, і стоки самопливом надходять у Дніпро. Проведення ремонтних робіт та оцінка екологічної шкоди будуть можливі лише після деокупації.

Центральне водопостачання охоплює близько 81% українців. Потреби 19 % з них забезпечуються за рахунок підземних прісних вод, поверхневих водойм на зразок річок Дніпро і Десна. На сьогоднішній день їх дуже складно назвати чистими. [6]. Разом із тим якість води у річках та водотоках є незадовільною, погіршується також якість ґрунтових і підземних вод [2].

Нажаль, під час вибуху всі речовини проходять повне окиснення, а продукти хімічної реакції вивільняються в атмосферу. Отруйні хімічні речовини, що потрапляють у ґрунт, швидко розповсюджуються, зокрема потрапляють у ґрунтові та поверхневі води [1].

Отже, сьогодні в Україні існує серйозна проблема забруднення довкілля, особливо води та ґрунту. Потрібно слідкувати за цим та очищувати воду, ґрунт, якнайшвидше проводити, де потрібно, ремонтні та очищувальні роботи. А вже після війни необхідно визначити черговість інвестицій на водоохоронні заходи, укласти міжнародні угоди з усіма суміжними державами. Необхідно подбати про чистоту води та очищення землі, думати, в першу чергу, про

майбутнє задля збереження найбільшої цінності – здоров'я та життя людей.

Список використаних джерел

1. Коваль В. В. Динаміка забруднення вод. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2019. № 1. 146 с.
2. Степаненков Г. В. Плив якості питної води на стан здоров'я населення Полтавської області в 2001–2012 роках. URL : <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2015/01/39.pdf>
3. Андрусишина І. М. Вплив мінерального складу питної води на стан здоров'я населення. *Науково-технічні вісники*. 2015. 88 с.
3. Національна доповідь про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні у 2012 році. URL : <http://minregion.gov.ua/discussion/proektnacionalnoyi-dopovidi-pro-yakist-pitnoyi-vodi-ta-stanpitnogo-vodopostachannya-v-ukrayini-u-2012-roci/>
4. Нитратне забруднення джерел питної води в Україні: дослідження ВЕГО «МАМА-86» за 2021–2022 р. URL : <http://www.ecotoilet.com.ua/UserFiles/Images/Content/content/instuctions>
5. Регіональна програма охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки з урахуванням регіональних пріоритетів (програма «Довкілля – 2022») URL : <http://www.eco-poltava.gov.ua/vikprogdm.html>

УДК 502

Антоніна Процик, здобувачка вищої освіти

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У 9 КЛАСІ

Постановка проблеми. Формування екологічної грамотності громадян України є одним з найголовніших пріоритетів розвитку освіти, що проголошено деклараціями ООН і врегульовано низкою інших законодавчих документів нашої держави. Видатний педагог В. О. Сухомлинський стверджував, що природа лежить в основі дитячого мислення та творчості. Учений вважав, що формувати у людини ставлення до рідного краю як частки природи слід починати з раннього віку. Основою екологічної грамотності мають бути, звичайно, природничі знання — закони життя живої природи і

розуміння того, як необхідно жити, щоб не порушити гармонії навколишнього середовища [1].

Людина, яка компетентна у сфері екології та здорового життя, здатна чітко усвідомлювати власну відповідальність за стан навколишнього середовища. Вона може розрізняти основні екологічні проблеми та діяти задля їх вирішення, дотримуватися здорового способу життя, вирішувати нагальні життєві проблеми, раціонально використовувати природні ресурси. Все це дозволяє виробити особливу систему цінностей, орієнтовану на збереження природи та здоров'я людини.

Метою дослідження є визначення особливостей формування екологічної грамотності під час вивчення основ здоров'я у 9 класі.

Результати дослідження. Глобальна екологічна криза неупереджено демонструє людству невідповідність взаємин людського суспільства з природою. В останні кілька десятиліть виникла екологічна небезпека — стан, що загрожує життєво важливим інтересам особистості, суспільству, державі, світовому співтовариству в цілому і навколишньому природному середовищі виникло в результаті антропогенних і природних впливів на неї.

Дослідження проблем екологічної освіти учнів є об'єктом наукових пошуків Н. Бібік, Т. Байбари, В. Бондаря, В. Вербицького, Н. Коваль, О. Онопрієнко, О.Пометун, Г. Пустовіта, О. Савченко. Науковці зазначають, що способом існування і виявлення змісту є його форма організації, а саме, узгоджена діяльність учителя й учнів, що здійснюється у встановленому порядку; наслідування дітьми ведення ощадливого домогосподарювання, економічної грамотності. Дослідження проблеми екологічної грамотності відомим українським дидактом О. Я. Савченко, розкриває сучасні дидактичні характеристики парадигми екологічної освіти учнів 9 класів. Зумовлено це тим, що на сучасному етапі навчальна взаємодія має забезпечувати розвиток особистості школяра в напрямку екологічної грамотності.

Одним із сучасних напрямків у розробці поняття «грамотність» є поняття «функціональної грамотності». На думку О. Є. Лебедева, «функціональна грамотність — це рівень освіченості, який може бути досягнутий учнями за час навчання в школі» [2, С. 34].

Поняття «екологічна грамотність» як педагогічна категорія означає процес навчання, виховання і розвиток особистості, спрямований на унормування системи наукових і практичних знань, ціннісних орієнтацій поведінки і діяльності, що забезпечують відповідальне ставлення до навколишнього соціально-природного середовища та екологічно доцільного способу життя. Вивчення змісту навчального предмета у 9 класах дозволили виявити й

обґрунтувати дидактико-методичні засади формування екологічної грамотності, що є компонентом функціональної грамотності.

Формування екологічної грамотності учнів 9 класів здійснюється в результаті цілеспрямованого навчання. У процесі навчання учні під час вивчення предмету «Основи здоров'я» збагачуються екологічними знаннями. Цей взаємозв'язок і обумовленість різноманітних видів діяльності визначають систему екологічної освіти. Формування екологічної компетентності у 9 класах відбувається в полі гуманістичної освітньої парадигми на засадах дидактичних принципів гуманізації, гуманітаризації, інтеграції, диференціації і реалізуються через особистісно-орієнтовані технології навчання. Такий підхід сприяє самореалізації особистості учня в житті, його соціальній адаптації, конструктивній суспільній діяльності і є умовою формування громадянина України.

Для забезпечення формування екологічної грамотності застосовується ціла низка сучасних методів та педагогічних прийомів. Особливості формування в учнів умінь застосувати знання про об'єкти природи, їх взаємозв'язки і залежності для розв'язання теоретичних і практичних задач; використовувати спеціальні методи вивчення об'єктів природи; виконувати всі етапи пізнання об'єктів природи в їх об'єктивно зумовленій послідовності; виконувати різні види пізнавальних дій щодо об'єктів природи та інформації про них; аналізувати проблемну ситуацію, формувати її у формі запитання чи завдання; визначати шляхи розв'язання проблеми та передбачати результат, доводити передбачення, робити висновки, аналізувати результати розв'язання проблеми; цілеспрямовано й різнобічно сприймати об'єкти природи.

Висновки. Досвід упровадження проблеми формування екологічної грамотності в 9 класах показав, що формування практичних умінь і навичок школярів завдань екологічного змісту має здійснюватися в наближених до реального життя умовах, в процесі розв'язання життєвих ситуацій, виконання практичних робіт і різнорівневих завдань, рольових та дидактичних екологічних ігор, участі в діалогах, суспільно корисних акціях тощо.

Список використаних джерел

1. Аквилева Г. Методика викладання природознавства у школах. 2001. 240 с.
2. Глазачев С. Екологія та освіта: на шляху до культури світу. *Біологія в школі*. 1999. Вип. № 3. С. 510.
3. Липова Л. Екологічна компетентність особистості в умовах фундаменталізації освіти. *Український науковий журнал «Освіта регіону»*. 2012. Вип. № 3. С. 246.

УДК 502.35

Олена Цвенцишин, здобувачка вищої освіти

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА МЕРЕЖА ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ

Постановка проблеми. Одними із глобальних викликів сьогодення є досить швидкі темпи втрати біологічного та ландшафтного різноманіття. Досить виразно ця проблема проявляється на європейському континенті у зв'язку із значним розвитком промисловості. З метою вирішення такої проблеми було підготовлено сучасну концепцію збереження біологічного та ландшафтного різноманіття в межах Європи – Загальноєвропейська екологічна мережа.

Україна також приєдналась до загальної європейської концепції і розпочала формування власної екологічної мережі України.

Таким чином, дуже важливим є дослідження екологічної мережі України як складової частини Всеєвропейської екологічної мережі, встановлення проблем, з якими стикаються під час формування, збереження та використання екологічної мережі України та розробка шляхи їх вирішення.

Мета дослідження. Розкрити важливе значення екомережі Тернопільської області для збереження ландшафтного та біологічного різноманіття території, забезпечення раціонального природокористування в сучасних умовах екологічної, економічної і соціальної ситуації.

Результати дослідження. Терміном «екомережа» позначають сукупність ділянок більш-менш недоторканої природи, де на тварини і рослини фактично не зазнають впливу людини (ядра екомережі), та шляхів, якими ці ділянки з'єднуються між собою (екологічні коридори). Багато локальних мереж поєднуються у більші, котрі і формують глобальну екомережу, що охоплює всю планету [1].

Екомережа утворюється з метою покращення умов для існування, формування та відновлення довкілля, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, місць зростання цінних видів тварин і рослин, генетичного фонду, шляхів міграції, а також інших територій, які мають цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні.

Добре розроблена екологічна мережа має важливе значення для підвищення стійкості природних екосистем [3, 4].

Рішенням Тернопільської обласної ради від 3.02.2021 № 58 (зі змінами) затверджено Програму охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021-2027 роки. Окремим розділом цієї Програми передбачено заходи зі збереження і захисту біологічного та ландшафтного різноманіття (екомережі)

Відповідно до з програми елементами регіональної екологічної мережі Тернопільської області є:

- природні регіони, місця де зосереджені вже існуючі або ті, що створюються, природно-заповідні території. Це ділянки Голгоро-Кременецького краю, Малого Полісся, Опілля, Придністров'я, Поділля, витoki малих річок, деякі гирлові ділянки середніх та малих річок області.

- широтні коридори – основні комунікаційні частини регіональної екологічної мережі, які мають забезпечувати природні зв'язки зонального характеру – Кременецький, Товтровий та Дністровський. Меридіональні природні коридори – є просторово обмеженими долинами середніх та малих річок – Серету, Збруча, Стрипи, Золотої Липи, Нічлави Вони об'єднують їх водні та заплавні ландшафти, що є основними шляхами міграції численних видів рослин і тварин [2].

Загалом у регіональну схему екомережі Тернопільської області включено 24 екокоридори (з них два національного рівня – Дністровський та Галицько-слобожанський), 25 природних ядер (два національного рівня – Медоборське та Кременецьке) (рис. 1).

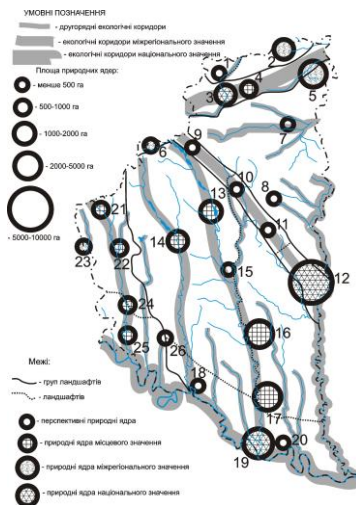

Рис. 1. Схема регіональної екомережі Тернопільської області

Загалом, програмою формування регіональної екомережі передбачено поєднання регіональної екологічної мережі Тернопільської області з екологічними мережами сусідніх областей, які входять до Національної екологічної мережі. Таке об'єднання відбуватиметься завдяки створенню спільних міжобласних елементів екологічної мережі у межах природних регіонів і природних коридорів. Регіональна мережа має бути поєднана з екомережами таких областей – Чернівецькою, Івано-Франківською, Рівненською та Львівською областями.

Схему екомережі Тернопільської області створено у форматі шейп-файлів ArcGIS. Кожне ядро, коридор та ключова територія мають повний опис належності їх одне од одного, ПЗФ які включені до їх складу і ландшафтів. З метою реалізації програми створено два національні природні парки «Кременецькі гори» (2009 р., на площі 6951,2 га) та «Дністровський каньйон» (2010 р., 10829,18 га), 4 заказники місцевого значення (111,9 га), 25 пам'яток природи місцевого значення (67,7 га). Також виділено перспективні об'єкти – 3 ландшафтні заказники та 2 регіональні ландшафтні парки [2].

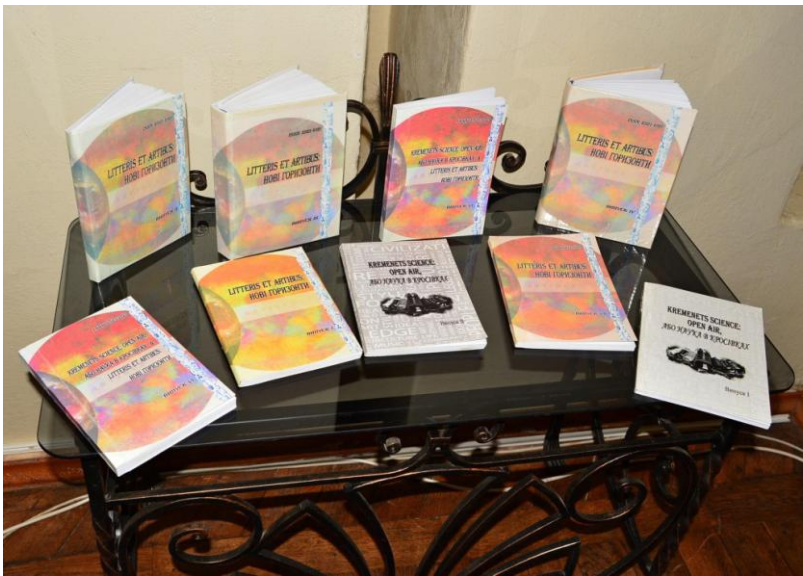
Висновки. Узагальнивши результати дослідження окресленої теми можна зазначити, що вона є доволі комплексною і потребує серйозної уваги як з боку наукової спільноти, так і держави. Варто підмітити, що ця тема є важливою і з точки зору виконання Угоди про асоціацію з ЄС в контексті захисту навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Кагало О. О., Проць Б. Г. Оселищна концепція збереження біорізноманіття: базові документи Європейського Союзу. Львів : ЗУКЦ, 2012. 278 с.
2. Управління екології та природних ресурсів Тернопільської обласної державної адміністрації. URL : <https://ecology.te.gov.ua/>
3. Grzegorz Voncina. Natura 2000 w Pienińskim Parku Narodowym. *Przyroda i Człowiek*. 2014. № 3. S. 113–124. URL : <https://goo.gl/Qk79DW>
4. Mariusz Kistowski, Marcin Pchalek. Natura 2000 w planowaniu przestrzennym – rola korytarzy ekologicznych. Ministerstwo Środowiska. Warszawa, 2009. s. 116. URL : <https://goo.gl/n4wk1Q>

ФОТОЗВІТ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
KREMENETS SCIENCE:
OPEN AIR,
АБО НАУКА В КРОСІВКАХ

ЗМІСТ

СТУДІЯ І. НАЙСУЧАСНІШІ ОСВІТНІ ТРЕНДИ (STEM-ОСВІТА, ГЕЙМ-ТЕХНОЛОГІЇ, МОБІЛЬНЕ НАВЧАННЯ І НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА)

Shapovalov Ye. ENHANCING INTERDISCIPLINARY LEARNING AND STUDENTS' MOTIVATION IN STEM EDUCATION WITH ONTOLOGIES 4

Zhukova H., Bulhakova T. NON-ACADEMIC EDUCATION AS AN EDUCATIONAL PHENOMENON 7

Столяренко О., Столяренко О. РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ УКРАЇНИ І ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В РУСЛІ ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 9

Головатюк Л., Атаманчук В. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ З МЕТОЮ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 14

Клак Д., Саланда І., Ліщук Ю. ВИКОРИСТАННЯ TINKERCAD CIRCUITS ARDUINO ЯК ЗАСОБУ РЕАЛІЗАЦІЇ STEM-ОСВІТИ 19

Колісецький С. НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ 21

Мороз О., Пришляк Р. СТВОРЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЧЕРЕЗ СПІВПРАЦЮ ШКОЛИ З МУЗЕЄМ 25

Омельчук О., Олексюк М. ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У 6-7 КЛАСАХ 29

Шабига С., Чуйко П., Голуб І. АНАЛІЗ ПЕДАГОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ... 33

СТУДІЯ II. ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ОСВІТИ

<i>Шаповалов Є., Шаповалов В., Сліпухіна І. ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕРМІНІВ СТАЛОЇ ПЕДАГОГІКИ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ</i>	<i>37</i>
<i>Шпак О. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА МОДЕЛЬ ГАРМОНІЇ: ЗАСАДИ ДЛЯ СПІВПРАЦІ</i>	<i>40</i>
<i>Курач М., Петровський В. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ДИЗАЙНУ СТАРШОКЛАСНИКАМИ НА УРОКАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ.....</i>	<i>46</i>
<i>Мишаківська Л., Трачук Л. ВПЛИВ ТРИВОЖНОСТІ НА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ</i>	<i>50</i>
<i>Мишаківська Л., Чумадевська Є. ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЇ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ</i>	<i>55</i>
<i>Фурсик А., Похила О. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕНЬ ШКОЛЯРІВ.....</i>	<i>59</i>
<i>Бруяка М. ДО ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ ЗДО.....</i>	<i>62</i>
<i>Грушвіцький С., Гриньків І., Кубінський М. ОСНОВНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ.....</i>	<i>66</i>
<i>Данилюк І. ОСОБИСТІСНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ГАРМОНІЙНИХ ВЗАЄМИН ДИТИНИ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ З СОЦІАЛЬНИМ ОТОЧЕННЯМ.....</i>	<i>69</i>
<i>Клюба М. ЕТНОПЕДАГОГІКА – НЕВИЧЕРПНА СКАРБНИЦЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ЗАСОБІВ, ЩО СПРИЯЮТЬ ФОРМУВАННЮ ОСОБИСТОСТІ</i>	<i>72</i>
<i>Кулик І. ПІДГОТОВКА ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ</i>	<i>75</i>

<i>Лошкобанова С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	78
<i>Лясківська Н.</i> РОЛЬ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	83
<i>Марценюк А.</i> ПРОФЕСІЙНЕ ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ	86
<i>Михалик І.</i> НАСТУПНІСТЬ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ	89
<i>Павлишин В., Шушвар С., Черемшинський О.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ З УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ.....	95
<i>Палій Н.</i> ІСТОРІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПАЛАЦІ КАРОЛІНИ ДЗЕМБОВСЬКОЇ	97
<i>Рак О.</i> ДО ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ	99
<i>Рафалюк А.</i> АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ САМОВИРАЖЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	103
<i>Романів В.</i> ВПЛИВ ІКТ НА ПСИХІЧНИЙ ТА ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ	106
<i>Цицюра О.</i> ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ ЯК ОРІЄНТИР У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ.....	110

СТУДІЯ ІІІ. ЕКОЛОГІЧНА ТА БІОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА І СТАЛИЙ РОЗВИТОК

<i>Штогун А., Довганюк І.</i> ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ЗА ПРОГРАМОЮ «ЛІТОПИС ПРИРОДИ» НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ».....	114
<i>Берідзе О.</i> ДЕКОРАТИВНІ ТА ЕСТЕТИЧНІ ЯКОСТІ ЛІАН ДЛЯ ЗЕЛЕНОГО БУДІВНИЦТВА	116
<i>Бондар О., Бондар І.</i> ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ.....	120

<i>Бондаренко Т., Мазур А. УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМ І МЕТОДІВ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ.....</i>	<i>123</i>
<i>Бондаренко Т., Томчук Т. МЕТОДИ ПРОВЕДЕННЯ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ТА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЗАПОБІГАННЯ ІНФЕКЦІЙНИМ ЗАХВОРЮВАННЯМ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ.....</i>	<i>127</i>
<i>Головатюк Л., Кулінчук С. ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У 8 КЛАСІ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ В ЖОЛОБІВСЬКІЙ ГІМНАЗІЇ.....</i>	<i>132</i>
<i>Гура А., Гоцька Т. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ У 6-9 КЛАСАХ.....</i>	<i>137</i>
<i>Гурська О., Бебнєва Є. ПОНЯТТЯ ФІТОІНДИКАЦІЇ В ІСТОРИКО-ЕКОЛОГІЧНОМУ РАКУРСІ</i>	<i>139</i>
<i>Гурська О., Літвінова Б., Шуманський А. ОЦІНКА ВМІСТУ НІТРАТІВ В ОВОЧАХ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬСЯ В РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ М. КРЕМЕНЦЯ.....</i>	<i>144</i>
<i>Гурська О., Онуфрійчук І. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК РОЗВ'ЯЗУВАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗАДАЧ В УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ</i>	<i>146</i>
<i>Дух О., Романчук О. ДОСВІД ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ ВІДПОВІДНО ДО ПРИНЦИПІВ ZERO WASTE</i>	<i>151</i>
<i>Кратко О., Гуц М. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ БОТАНІЧНИХ ЕКСКУРСІЙ У 6 КЛАСІ.....</i>	<i>154</i>
<i>Сербай Н., Солтис М. ТЕЗИ-ВИСЛОВИ ВИДАТНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ ПЕДАГОГІВ ПРО ПРИРОДУ</i>	<i>158</i>
<i>Тригуба О., Носалюк А. МАЙНДМЕППІНГ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ТВОРЧОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ І ЕКОЛОГІЇ.....</i>	<i>164</i>
<i>Кремпович Л. ДЕГРАДАЦІЯ ҐРУНТІВ – ГЛОБАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....</i>	<i>168</i>

<i>Медвідь В.</i> ВПЛИВ ЗАБРУДНЕННЯ ВОДИ ТА ҐРУНТУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДЕЙ РІЗНОГО ВІКУ.....	171
<i>Процик А.</i> ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я У 9 КЛАСІ	173
<i>Цвенцишин О.</i> РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА МЕРЕЖА ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ.....	176
ФОТОЗВІТ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ KREMENETS SCIENCE: OPEN AIR, АБО НАУКА В КРОСІВКАХ	179

KREMENETS SCIENCE: OPEN AIR, АБО НАУКА В КРОСІВКАХ

Випуск VIII

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

За загальною редакцією О. В. Тригуби

Дизайн:
Киричок С. В.
Верстка та коректура:
Горголь В. А., Старух П. В.

Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк Print. Гарнітура Arial.
Ум. друк. арк. 10,93.
Наклад 50 примірників.

Видано та виготовлено
Радою молодих науковців
Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії
ім. Тараса Шевченка

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка
м. Кременець, вул. Ліцейна, 1, тел. (03546) 2-19-91